

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ευρίπιδου Σούρλα: Edouard Spranger	464
Θ. Χαλαμπίδη: Θεμέλια προσχολικής αγωγής	468
Γεωργίου Ρούσκα: Ἡ ἐπίδραση τῆς κληρονομικότητος	471
Ε. CLAPARÈDE: Γιατὶ ντυνόμαστε;	475
Χάρη Πάτση: Τὸ νέον Ε.Α.Π.—1956 (ΙΣΤΟΡΙΑ)	476
Γεωργίου Κάσα: Τὰ ντροπαλὰ καὶ δειλὰ παιδιά	481
Γ. Παπαϊωάννου: Ἀγωγή πρωτοτόκων—ὕστεροτόκων	484
Ἄντωνίου Ἰωάννου: Ἡ σπουδαιότης τῶν ἔξεων στὴν ἀγωγή	486
Ἑμμανουὴλ Χριστοδουλάκη: Παιδιά ποὺ τραυλίζουν	488
Ρήνα Δισμαντῆ: Πῶς μαθαίνει τὸ παιδί νὰ ὁμιλῇ	489
Γρηγόρη Μπουζάκη: Τὸ παιδαγωγικὸ ἔργο τοῦ Δασκάλου	491
Ν. Σταμογιάννη: Ὁ Δάσκαλος μέσα στὴν κοινωνία	494
Στ. Πασχαλίδου: Προσανατολισμὸς πρὸς τὸ Ν. Σχολεῖο	496
Γ. Δ. Καραμήτσου: Τὸ Μονοτάξιο Σχολ. καὶ ἡ λειτουργία του	498
Ι. Κουτσαυτάκη: Τὰ ἀναγνωστικά μας ὁ καρκίνος τοῦ ΕΑΠ	503
Δ. Γ. Καραμπέτσου: Ἡ Δίλγα τῶν φυσιογνωστικῶν	505
Δ. Θεοδωροπούλου: Τὰ σχοινιά μας	506
Σπ. Νοτοπούλου: Τὸ ποδόσφαιρο στὸ σχολεῖο	507
Κωννίου Χανιώτου: Ὁ περιοδικὸς ἐκπ. καὶ παιδαγ. τύπος	507
Ι. Μαλεγιαννάκη: Σκέψεις γιὰ τὸν κλάδο μας	509
Βιβλιογραφία: Βιβλία καὶ ἔντυπα ποὺ λάβαμε	510

ΕΤΟΣ Ζ΄.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1956

ΤΕΥΧΟΣ 75

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

"ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,"
ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΑΘΗΝΑΙ, ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΧΡΟΝΟΣ Ζ' — ΑΡΙΘ. 75
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1956

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Για τὰ σχολεία : Ἐτησία dr. 90
Για τοὺς ἐκπαιδευτοὺς > 60

Διευθύνσεις συμφώνως τῇ Α.Ν. 1092/1948
Ἐκδότης—Διευθυντής: Χάρης Πάτσης
Κατοικία: Προμπονά 13, τέρεμα Πατησίων
Τυπογραφεῖον: Ι. Ζάβρα-Ἀρῶν Βασιλείου
Παλλάδος 18—Τηλ. 35-069—Ἀθήναι

"ECOLE NOUVELLE,"
REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
ATHÈNES, SOCRATE 37

ANNEE VII' — NUMERO 75
NOVEMBRE 1956

ABONNEMENT

Pour les écoles : d'un an dr. 90
Pour les instituteurs : d'un an > 60

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα
κ. Χάρην Πάτσην
Σωκράτους 37 Ἀθήναι—Τηλ. 58.417
(Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ
"ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ,"

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΟΣ

Ἀθήναι τῇ 23-10-1956

Ἀγαπητὲ κ. Πάτση,

"Ἐλαβα τὸν πρῶτον τόμον τῆς παρ' ὑμῶν ἐκδιδομένης «Μεγάλης Ἐγκυκλο-
παιδείας τῶν Νέων» καὶ σὰς εὐχαριστῶ θερμῶς. Πρόκειται περὶ ἐξαιρετικοῦ ἔργου,
τὸ ὁποῖον τιμᾷ τόσο ἐσὰς προσωπικῶς ὅσον καὶ τὴν ἰδιαιτέρα μας Πατρίδα, τὴν
ἡμεῖς, ἀπὸ τὴν ὁποία πάντοτε τὰ φῶτα τῆς παιδείας ἐξεπορεύοντο.

Ἡ «Μεγάλη ἐγκυκλοπαιδεία τῶν Νέων» εἶναι ἔργον σημαντικὸν καὶ ἀξιόλο-
γον, τὸ ὁποῖον μεγάλως δὰ συντελεῖ εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς μορφώσεως τῶν
Ἑλληνοπαίδων. Συνάμα δὰ βοηθῆση σημαντικῶς καὶ ἐκείνους πού ἐργάζονται ἐξω-
σχολικῶς διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς μορφώσεώς των.

Τὸ σύστημα πού ἐγκαινιάσατε διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας εἶναι
ὠφελιμώτατον καὶ σὰς ἐκφράζω εὐκρινῶς τὰς ἐγκαρδίου εὐχὰς μου διὰ τὴν ἐπι-
τυχίαν σας.

Μετὰ πάσης τιμῆς
Ν. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Ὑπουργὸς Δημοσίας Τάξεως

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΣΧΟΛΕΙΩΝ—ΤΡΙΠΟΛΙΣ

Τρίπολις 19-10-56

Ἀγαπητὲ Κε Πάτση,

—Ἐλαβα τὸν σταλέντα πρῶτον τόμον τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν
νέων» καὶ σὰς εὐχαριστῶ θερμῶς.

—Μοῦ ἤρσατε πολὺ τόσον ἡ διάρθρωσις καὶ παράθεσις τῆς ὕλης ὅσον καὶ ἡ
ἀρίστη ἐκτύπωσις ἐπὶ πολυτελοῦς χάρτου.

—Ὁμολογῶ ὅτι ἐλάχιστα ἔργα προοριζόμενα διὰ τὸ Παιδί καὶ διὰ τὸν μαθη-
τὴν, εἶναι τόσο ἐπιμελημένα.

—Εἶσατε ἀξιὸς συγχαρητηρίων πολλῶν, διὰ τὴν συνελάβατε τὴν ἰδέαν καὶ
ἐπραγματοποιήσατε τὴν ἔκδοσιν ἐνὸς τόσο διὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν ὠφελίμου ἔρ-
γου, τὸ ὁποῖον ἐνῶ δὲν παύει νὰ ἔχη τὸν ἐπιστημονικὸν του χαρακτήρα, παρου-
σιάζει ὁρμητικὴν καὶ χάριν παιδικήν, στοιχεῖα δηλ. τόσο ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀσκη-
σιν τῶν μαθητῶν εἰς αὐτενέργειαν καὶ αὐτομόρφωσιν.

—Ὁ κατάλληλος ἐξ ἄλλου καὶ λίαν ἐπιτυχὲς συνδυασμὸς μεγέθους, ὅγκου
καὶ στερεότητος βιβλιοδετήσεως καθιστοῦν τοῦτο λίαν εὐχρηστα.

—Σὰς εὐχόμεαι πλήρη ἐπιτυχίαν εἰς τὰς εὐγενεῖς σας προσπάθειάς ὑπὲρ βελ-
τιώσεως καὶ προόδου τῶν ὄρων καὶ συνθηκῶν τῆς Ἐκπαίδευσέως μας.

Μετὰ τιμῆς
Ι. ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Σχολίων

"ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

Ἔτος 7ον • Νοέμβριος 1956 • Τεύχος 75

ΑΘΗΝΑΙ — ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 — ΤΗΛ. 58-417

Κορυφαῖοι ἀντιπρόσωποι τῆς παιδαγωγικῆς κατευθύνσεως τῆς φιλοσοφίας

EDUARD SPRANGER

Ὑπὸ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγοῦ

Ἡ Παιδαγωγικὴ εἶναι φιλοσοφία τοῦ πολιτισμοῦ,
εἶναι ἐπιστὴμη τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς.

Spranger

I
Eduard Spranger.

Ὁ Παιδαγωγὸς πού δὲν σοῦ ἐπιτρέ-
πει νὰ ξεχωρίσεις πού τελειώνει ὁ φιλο-
σοφικὸς τοῦ στοχασμοῦ καὶ πού ἀρχίζει
ὁ παιδαγωγικὸς τοῦ οἵστρου.

Μονάχαδσοι ἠτύχησαν νὰ ἀκούσουν
τὴν διδασκαλίαν τοῦ διατηροῦν ζωντα-
νὴν τὴν εἰκόνα τῆς ἀνυπέβλητης φιλο-
σοφικῆς καὶ παιδαγωγικῆς προσωπικό-
τητός του.

Καὶ εἶναι εὐτυχῶς ἀρκετοὶ οἱ Ἕλλη-
νες ἐκπαιδευτικοί, καθηγηταὶ Πανεπιστη-
μίου μας καὶ παιδαγωγοὶ πού ἠτύχη-
σαν—ὅπως καὶ ἡ ταπεινότης μας—νὰ
συγκαταλέγωνται μετὰ τῶν μαθητῶν
του. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ δνομά του καὶ αἱ
ιδέες του εἶναι γνωστῆς καὶ στὴν πλειο-
νότητα τοῦ δημοδιδασκαλικοῦ κόσμου
τῆς χώρας μας.

Eduard Spranger.

Ὁ Παιδαγωγὸς τοῦ οἵστρου ἡ συγγρα-
φικὴ ἐργασία συγκαταλέγεται εἰς τὰ
πιδ βαθυστόχαστα δημοσιεύματα τῆς ἐ-
ποχῆς μας.

Ὁ Παιδαγωγὸς πού πιστεύει πὺς ὁ
καρπὸς τῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς διαπαιδα-
γωγήσεως ἐν γένει πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἐξευ-
γενισμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀνύψωσις
τῆς Ζωῆς.

Ὁ Παιδαγωγὸς πού πιστεύει πὺς ἡ
Ἀγωγή πρέπει νὰ πηγάζει ἀπὸ τὴν λαϊ-
κὴν Ζωὴν καὶ ἐπιστημονικὰ διηρθρωμένη
νὰ ξαναφτιάξῃ τὸν ἀνθρώπου, ὁ Παιδαγωγὸς
νὰ εἶναι ἄλλος, νὰ εἶναι ἑθνικὴ Ἀγωγή.

Ὁ Παιδαγωγὸς πού πιστεύει πὺς ὁ
καρπὸς τῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς διαπαιδα-
γωγήσεως ἐν γένει πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἐξευ-
γενισμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀνύψωσις
τῆς Ζωῆς.

ἢ γνωρίσουμε τὴν τέχνην τῆς Ἀγωγῆς.
Τώρα δὲμος πού τὴν γνωρίσαμε μπορού-
με νὰ ποῦμε τὸ ἐξῆς:

«Δόστε τὴν ἀγωγήν στοὺς πολίτας
καὶ θὰ συγκροτήσετε τότε ἓνα ἔθνος
πραγματικὰ ὑψηλόφρον».

Ὁ Παιδαγωγὸς πού θεωρεῖ τὴν παι-
δαγωγικὴν ὡς φιλοσοφίαν τοῦ πολιτι-
σμοῦ καὶ ὡς ἐπιστὴμὴν τῶν ἀξιών τῆς
Ζωῆς.

Κανένας ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς παιδα-
γωγοὺς τοῦ προσφάτου παρελθόντος
δὲν ἠρμήνευσεν μὲ περισσώτερον βάθος
τὴν ἐννοίαν τῆς Ἀγωγῆς ὅσον ὁ Spran-
ger.

Σὰ πολλὰ σημεῖα συγγενεῖ μετὰ τὸν
Kerschensteiner ἐρμηνεύοντας τὸ ἄτομον
μετὰ τὴν δλότητά του. καὶ γι' αὐτὸ προσ-
δίδει καὶ εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς μορφώσεως
τὴν πιδ βαθύτερη σημασία, πιστεύοντας
πὺς τὸ ἄτομον τότε μονάχα μπορεῖ νὰ
θεωρηθῇ μορφωμένον ὅταν ἐπιβεῖ τις ἀξι-
ες τοῦ πολιτισμοῦ, ὅταν ἐπιβεῖ τὸ ἀν-
τικειμενικὸν πνεῦμα τῶν πολιτιστικῶν
ἀγαθῶν, ὅπως διατυπώνεται στὴν γερ-
μανικὴ παιδαγωγικὴ ὁρολογία.

Ὁ Παιδαγωγὸς πού πιστεύει πὺς ἡ
παιδαγωγικὴ τοῦ μέλλοντος θὰ στηρι-
χθῇ μονάχα στὴ βαθεῖα κατανόησι πού
θὰ ἔχομεν γιὰ τὸν ἀνθρώπου. Καὶ ὁραμα-
τίζεται σὰν ἓνας προφήτης τὸν ἐρχομὸ
τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀνεξάρτητα ἀν δὲν
ἦρθε ἀκόμα. Ἡ ἐποχὴ τῆς κατανόησεως
τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀνεξάρτητα ἀν δὲν
ἦρθε ἀκόμα. Ἡ ἐποχὴ τῆς κατανόησεως
τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀνεξάρτητα ἀν δὲν
ἦρθε ἀκόμα. Ἡ ἐποχὴ τῆς κατανόησεως
τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀνεξάρτητα ἀν δὲν
ἦρθε ἀκόμα.

Ed. Spranger, Zur psychologie des Ver-
stehens, 1918.

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

Κ. Κουλιάρης
20-7-90
44436

Κατανόησις είναι ή έρμηνεία της έσωτερικώς πλήρους νοήματος συνθέσεως της ούσιας και των πράξεων ενός ανθρώπου. Κατανόησις είναι ή επίζησις της συμπεριφοράς ενός ανθρώπου ή μιας ομάδος, κατανόησις είναι ή έρμηνεία της βαθύτερης σημασίας μιας ανθρώπινης πνευματικής προβολής.

Τους ανθρώπους δέν μπορούμε νά τους γνωρίσουμε μονάχα από τά λόγια και από τις πράξεις τους αλλά πραγματικά θά τους γνωρίσουμε εάν είμεθα σέ θέση, νά διαγνώσουμε τόν έσωτερικόν αξιολογικόν τους κόσμον, εάν είμεθα σέ θέση νά διαγνώσουμε την όλην αξιολογικήν διάθρῶσιν της καθόλου πνευματικο-ψυχολογικής των συγκροτήσεως. Καί μοιάχα μέ την έννοιαν της κατανόησεως σέ όλες τις βαθμίδες της Ζωής—από της βαθμίδος της προσχολικής ηλικίας μέχρι της βαθμίδος της έφηβικής ηλικίας—μπορούμε νά πούμε ότι έποικοδομούμε και την έπιστημονική παιδαγωγική του μέλλοντος,

Eduard Spranger:

Ο Παιδαγωγός πού μέ κατανόηση και μέ αγάπη έξετίμησε την νεανικήν κίνησιν πού έλαβε παλαιότερον χώραν στή Γερμανία πιστεύοντας ότι ή νεολαία κατά την περίοδον της έφηβικής της ηλικίας έχει την τάσιν πρὸς τόν ιδεαλισμόν, έχει την τάσιν δηλαδή νά επίξει τόν κόσμον «από τόν έρωτα του ώραίου», νά επίξει τόν κόσμον «από την αγάπην πρὸς τὸ αξιολογικόν περιεχόμενον πού υπάρχει στήν διάρθρωση της ψυχικής όμορφιάς, σάν συμβόλου πού διαποτίζει μέ ιδεώδεις δυνάμεις την ένότητα του σωματικού και ψυχικού κόσμου.

Είς την ψυχολογίαν του ¹ της έφηβικής ηλικίας—της όποίας μετάφραση στήν έλληνική χρῶστούμε στόν αγαπητόν και σεβαστόν Καθηγητήν του Πανεπιστημίου κ. Νικόλαον Λούβαριν—μαθητήν κι αυτόν του έφησυχάζοντος ήδη σοφοῦ της Tübingen—είς την ψυχολογίαν του αὐτήν—τονίζομε—μᾶς έδωκε τις πιδ φωτεινές πλευρές του ψυχικού κόσμου της έφηβικής ηλικίας.

Ἄλλ' ἄς τόν γνωρίσουμε στοὺς ἀναγνώστες μας κάπως καλύτερα ὡς πρὸς τήν φιλοσοφικο-παιδαγωγικήν του εξέλιξιν.

II

Γεννήθηκε στή 1882 στό Grosslichterfelde κοντά στό Βερολίνο Ὑστερα ἀπό τις γυμνασιακές του σπουδές παρήκολούθησε στό Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου φιλοσοφίαν, ὡς μαθητὴς τοῦ περιφήμου Dilthey ²

1 Spranger, Psychologie des jugendalters 10η Έκδοσις 1928.

2. Τοῦ Αὐτοῦ, Wilhelm Dilthey (1912)

Στή 1905 τόν συναντοῦμε ὡς ὀφηγητήν της φιλοσοφίας στό Βερολίνο και στή 1911 ὡς διάδοχον τοῦ Meumann στό Πανεπιστήμιον της Λειψίας, κατ' ἄρχας ὡς ἔκτακτον καθηγητήν και στή 1912, ὡς τακτικόν καθηγητήν της παιδαγωγικής.

Στή 1920 μετὰ τόν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ Alois Riehl προσελήφθη ὡς τακτικός καθηγητὴς της φιλοσοφίας και της παιδαγωγικῆς στό Βερολίνον.

Μαθητὴς τοῦ Dilthey και τοῦ Paulsen δέχτηκε σημαντικά ἐρεθίσματα και ἀπό τοὺς δύο τόσοσιν στήν σφαίρα της φιλοσοφίας ὅσον και της παιδαγωγικῆς.

Ἀπὸ τόν Dilthey ἐμυήθη εἰς τήν νεωτέραν ἄποψιν της ψυχολογίας ὡς Strukturspsychologie και ἀπὸ τόν Paulsen ἐδιδάχθη νά ἐπισκοπεῖ τήν παιδαγωγικήν ὡς φιλοσοφίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὡς βασικόν θέμα της ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς θεωρεῖ ὁ Spranger τήν ἐρμηνείαν μιᾶς πολιτιστικῆς πραγματικότητος—ὅπως ὑπάρχει αὐτή κατ' ἄρχας—έν συναφείᾳ δέ τήν ὑπαγωγὴν ταύτης ὑπὸ τὸ πρῖσμα διατακτικῶν ἐννοιῶν και ἐν τέλει τήν διαμόρφωσιν της μέ αξιολογικόν περιεχόμενον καθὼς και τόν πλουτισμόν της μέ ἀξιώματα δεοντολογικά.

Συνεπῶς ή παιδαγωγική μέ τὸ πρῖσμα αὐτὸ της ἐπεξεργασίας τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων της εἶναι μιὰ ἐπιστήμη Κοινωνιολογική, εἶναι μιὰ ἐπιστήμη συστηματική, εἶναι μιὰ ἐπιστήμη αξιολογική, Ὡς τοιαύτη δέ έχει τὸ δικαίωμα νά προβάλλει ἀξίες και νά διατυπώνει δεοντολογικά ἀξιώματα. Μὲ τήν κοινωνιολογικήν προοπτικήν μᾶς μᾶζει στήν σφαίραν της συνειδήσεως της πολιτιστικῆς και μέ τήν αξιολογικήν πλευράν της μᾶς ἐμφυσάει τήν θέλησιν γύρω ἀπὸ τις ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ και της Ζωῆς, ἀναχωρῶντας ἀπὸ τήν ἀπρόσβλητον θέσιν ὅτι τὸ ἄτομον μόνον διὰ της ἀφομοιώσεως ἀξιῶν πολιτιστικῶν μπορεῖ νά ἀποβῇ προσωπικότης.

Ὡς πρὸς τήν διδακτικήν πλευράν τῶν παιδαγωγικῶν ἀπόψεων ὁ Spranger θεωρεῖ κάπως στενὴν τήν έννοιαν τοῦ σχολείου ἐργασίας και γενικά τήν παιδαγωγικήν της ἐργασίας πού μᾶς συνδέει μέ τις ἰδέες τοῦ Pestalozzi, τοῦ Fichte και τοῦ Fröbel.

Ἀναχωρεῖ ἀπὸ τήν ἄποψιν ὅτι τὸ ἄτομον εἶναι μιὰ ὁλόκληρη ψυχική, ἐφόσον κάθε Ζωὴ πνευματική και κάθε ἐκδήλωσις τοῦ ἀτόμου εἶναι μιὰ δημιουργία ἀπὸ τόν έσωτερικόν του κόσμον, εἶναι ὅμως τὸ ἄτομον παράλληλα και μιὰ ὁλόκληρης ψυχοφυσική, ἐφόσον και τὸ σῶμα κατευθύνεται ἀπὸ τὸ δημιουργικόν πνεῦμα και ἔτσι ἀπὸ τήν σύνθεσιν τῶν δύο αὐτῶν λειτουργιῶν προκύπτει ή κυριαρχία τοῦ ἀτόμου ἐπὶ της φύσεως.

Ὅπως δέ ὁ δάσκαλός του ὁ Paulsen εἶται και ὁ Spranger ἀποδίδει σημασία ξεχωριστή στήν ἱστορία της ἐπιστήμης της Ἀγωγῆς, γιατί ή γνώση αὐτή εἶναι ἐκείνη πού ἐξασφαλίζει στόν δάσκαλο και τόν καθηγητήν σαφήνειαν και βάθος

πέρνει ὁ οἱστρήλατος παιδαγωγός μας ἐναντι τῶν προβλημάτων της ψυχολογίας, θά ἡδύναντο συντόμως νά λεχθοῦν τά ἑξῆς:

Τήν ψυχολογίαν της παιδικῆς ηλικίας τήν θεωρεῖ ὡς πρόοδον πραγματικήν

Eduard Spranger

γύρω ἀπὸ τήν συνειδήσιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τόν Καθηγητήν τῶν παιδαγωγικῶν—ἰδίως στό Πανεπιστήμιον—ὁ Spranger ἀπαιτεῖ νά εἶναι οὗτος ἓνα πνεῦμα διαμορφωτικόν σέ τρόπον ὥστε νά πλαστοουργεῖ τά ὅσα δέχεται ἀνάγοντας ταῦτα μέχρι ταῦτα μέχρι της σφαίρας τῶν ἰδεῶν.

Προκειμένου δέ περὶ της θέσεως πού

και ὡς συμβολήν στήν παιδαγωγικήν, ἐφόσον κατορθῶναι ὁ δάσκαλος μέ τήν βοήθειαν ταύτης νά ἐρευνᾷ τοὺς τύπους της παιδικῆς ἀτομικότητος και νά μὴ ἐφαρμόζει τόν ὁδοστρωτήρα στό σχολεῖό του γιά ὅλα ἀνεξαιρέτως τά παιδιά της τάξεώς του.

Ἐναντι της πειραματικῆς ψυχολογίας και παιδαγωγικῆς τηρεῖ ἐπιφυλάξεις,

θεωρώντας την πειραματικήν παιδαγωγικήν ως βοηθητικήν επιστήμην γύρω από τα προβλήματα της διδακτικής. Διαφωνεί με τον Meumann ως προς το αξίωμα ότι όλα πρέπει να προέρχονται από το παιδί υποστηρίζοντας ότι το παιδί δεν μπορεί να έχει έγκυρον γνώμην και υπεύθυνον γύρω από τα μορφωτικά αγαθά που πρέπει να αποτελούν το πρόγραμμα το αναλυτικόν των διαφόρων βαθμίδων.

Ο σημερινός πολιτισμός μας αναγκάζει βεβαίως να σπεύδωμεν πρόωρα πανταχού, επομένως και γύρω από την ατύπωση και ισχυροποίηση των δυνάμεων του παιδιού, όχι όμως με μέσα καταναγκαστικά και καμμία τέχνη διδακτική δεν μπορεί με έκβιασμούς της πνευματικής ωριμότητας των παιδιών, να επιτύχει το ποθούμενον.

Με άλλα λόγια:

Αποκρούει την διδακτικήν και ψυχολογικήν θεωρίαν του Homunculus που είναι δυστυχώς σε μεγάλη χρήση τόσο στην λαϊκήν όσον και στη Γυμνασιακήν μόρφωση των παιδιών μας.

Στην ψυχολογίαν του ο Spranger άφορμάται από την έννοιαν της Struktur και επιζητεί την πραγματοποίηση αξιών και την εμφύσηση αντικειμενικού πνεύματος—όπως βάπτισαν οι Γερμανοί με όρον περιληπτικόν τις αξίες του πολιτισμού—στην ψυχήν των εφήβων. Στην περιφημον δε και γνωστών στούς δασκάλους μας θεωρίαν που εξέπληξε περί των τύπων της Ζωής¹ διακρίνοντας τὸν θεωρητικόν, τὸν οικονομικόν, τὸν αἰσθητικόν, τὸν κοινωνικόν, τὸν πολιτικόν και τὸν θρησκευτικόν ἀνθρώπινον τύπον—όχι όμως σάν πιστά φωτογραφικά ἀποτυπώματα της Ζωής αλλά σάν ἀχρονους ἰδεώδεις τύπους—ξεχωρίζει βασικές μορφές της ἀνθρώπινης προσωπικότητος ὡς μορφές Ζωής, μορφές όμως στίς ὁποῖες καταλήγει τὸ άτομον διὰ ἀπλουστεύσεως και ἐξιδανικεύσεως.

Γιὰ τὸν δάσκαλο και γιὰ τὸν παιδαγωγὸ δοξάζει πὺς πρέπει νὰ ἐνσαρκῶναι τὸν κοινωνικὸν τύπον της Ζωής ὡς οὗτος ὁ Pestalozzi. Ὁ δάσκαλος και ὁ παιδαγωγὸς πρέπει κατὰ τὸν οἰστρήλατον παιδαγωγὸν μας νὰ τρέφουν μιὰ διπλὴ ἀγάπην, δηλαδὴ μιὰ ἀγάπην πρὸς τις ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ και μιὰ ἀγάπην πρὸς τὸν ἑφῆβον.

Ὁ παιδαγωγὸς κατὰ τὸν Spranger εἶναι ὁ μεσάζων μεταξὺ πολιτισμοῦ και τροφίμου.

Ὁ παιδαγωγὸς εἶναι ἐκεῖνος πὺς μετὰ τὸν ἔρωτα και τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰς διαμορφωθείσας ἤδη πνευματικὰς ἀξίες, προσπαθεῖ ἤδη νὰ μεταμορφώσῃ τις ἀν-

τικειμενικὰς ἀξίες σὲ ὑποκειμενικὴν ψυχικὴν Ζωὴν και ἐπὶ τούτων ἐκ μέρους τὸν τροφίμω του.

Ὁ παιδαγωγὸς συνεπὶς κινεῖται ἀπὸ τὴ σφαῖρα τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος στὴν ὑποκειμενικὴν τοιαύτην, ἐπιζητώντας νὰ μεταφυτεύσῃ στὴν ψυχὴν τὸν τροφίμω ἀξίες, σὲ τρόπον ὥστε νὰ τις ἐπὶζητοῦν οἱ σιγὰ-σιγὰ και ἔτσι νὰ ἐξελιχθοῦν ἀπὸ ἀτομικότητες σὲ προσωπικότητες ἐν ἐξελίξει. Γι' αὐτὸ και τὴν Ἀγωγὴν ὁ Spranger τὴν ὀρρίζει σάν μιὰ ἀγάπην παιδαγωγικὴν πὺς ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν δάσκαλο πρὸς τὴν ψυχὴν τὸν παιδιῶν, με σκοπὸν νὰ ἀφυπνίσει τὴν θέλησιν τὸν ὥστε νὰ δεχθοῦν τὴν δόλητα τὴν ἀξίω, διαμορφώνοντας ταύτην ἐκ τῶν ἔνδον πρὸς τὰ ἔξω.

Τρεῖς εἶναι αἱ συνέπειαι ἀπὸ τὴν ἔννοιαν της Ἀγωγῆς, ὡς τὴν νοιῶται ὁ Spranger.

1) ἡ ψυχικὴ ἐξέλιξη μπορεῖ νὰ ἐπηρρασθῇ μονάχα ἀπὸ τις ἀξίες.

2) Κάθε πραγματικὴ Ἀγωγή εἶναι μιὰ δυναμικὴ και εἰδολογικὴ μόρφωση και οὐδέποτε ἀπλὴ μετάδοσις γνώσεων.

3) Κάθε πραγματικὴ ἀγωγή πρέπει νὰ εἶναι πεπληρωμένη θρησκευτικοῦ πνεύματος.

Κατὰ ταῦτα:

Ἡ Ἀγωγή ἀνήκει στὴν κοινωνικὴ ἐνέργεια. Στὴν Ἀγωγή κυριαρχεῖ τὸ πνεῦμα της ἀγάπης και ὅχι τὸ ποινολόγιον. Ἡ Ἀγωγή εἶναι πραγματικὴ μετάδοσις πολιτισμοῦ, ὡς πρὸς δὲ τὴν βασικὴν μόρφωσιν πὺς παρέχεται στὰ λαϊκά σχολεῖα ὁ Spranger εἶναι διαπρύσιος κήρυξ της πατριδογνωστικῆς ἀφορμῆσεως.¹

III

Ἐτελειώσαμε...

Ἡ μάλλον θὰ θέλαμε νὰ ἀφήσουμε τὸν μεγάλον αὐτὸν ὑποφῆτην της παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης νὰ μᾶς μιλήσῃ—ἔστω και γιὰ λίγα λεφτά—μὲ τὴν βιβλικὴν σοφίαν του και νὰ κλείσῃ τὸ σύντομο και ἀδρό πορτραῖτο του, πὺς σκιαγραφήσαμε παραπάνω.

Ἐργανώσεις και σχολικὲς μεταρρυθμίσεις μποροῦν εὐκόλῃ νὰ μεταβληθοῦν και νὰ ἀλλάξουν, μορφωτικὰ όμως ἀγαθὰ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ δημιουργηθοῦν σὲ μιὰ νύχτα. Τὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ εἶναι τὰ πιὸ ὥριμα προϊόντα μιᾶς μακροχρόνιας ἀντιπαραθέσεως μετὰ τὸ βαθύτερον νόημα και μετὰ τις ἀπαιτήσεις τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Μέσα στὸν ἀτέλειωτο χορὸ τῶν σχολικῶν μεταρρυθμίσεων, λάμπει πάντοτε ὁ σπινθήρ, πὺς μπορεῖ νὰ ἀνάψῃ τὴν πραγματικὴν πνευματικὴν φλόγα, ἐάν

οἱ πραγματικοὶ ἱερεῖς τὸν προφυλάξουν και τὸν διατηρήσουν καθαρὸν και ἀμόλυντον, γιὰτὶ μονάχα μετὰ χέρια ἀμόλυντα και μετὰ καρδιὰς καθαρὰς μπορεῖ νὰ προστατευθῇ ἡ πνευματικὴ φλόγα».

Και συνεχίζων σάν ἕνας βιβλικὸς προφήτης τις ὑποθήκες του, παρατηρεῖ:¹

«Τὸ καινούργιο στίς σχολικὲς μεταρρυθμίσεις μονάχα μετὰ τὸ παλὸν φαίνεται πὺς εἶναι ἱκανὸν νὰ ζήσῃ και νὰ πάρῃ ἀξία στὴ σχολικὴ Ζωή, δηλαδὴ μετὰ τὴν παλὰ σιδηρένια ἰδέα τοῦ καθήκοντος.

Ἡ ὑπερσία μας γιὰ τὴν δόλητητα προσδίδει εἰς τὸ φευγαλέον Ἐγὼ μᾶς ἕνα ἀξιοσημείωτον περιεχόμενον, πὺς μᾶς δένει μετὰ τὴν ἀλυσσίδα μιᾶς ἀνωτέρας διατάξεως της Ζωῆς.

Ἀτομικότητες και κοινωνικὴ Ζωή, σχολεῖον ἐργασίας και γνώσεις πολιτείας Ἀγωγῆς εἶναι ὡραία πράγματα. Προέχει όμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ μορφωθῇ ὁ ἄνθρωπος, γύρω ἀπὸ τὸ συναίσθημα της εὐθύνης και ὅχι γύρω ἀπὸ τις ἐγωϊστικὲς ἀπαιτήσεις του, ὅχι γύρω ἀπὸ τὴν ἐπιβίωσιν μονάχα τοῦ ἑαυτοῦ του. Οἱ ὅμοιοι του πρέπει νὰ γίνουν ἰσχυροὶ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ βαστάσῃ, αὐτὸ τὸ βαρὺ φορτίον γύρω ἀπὸ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους του».

Τὰ λόγια Του αὐτὰ και αἱ ὑποθήκες του εἶναι γραμμένα στὰ 1922. Θὰ μπορούσε όμως μετὰ αὐτὸ κύρος νὰ μᾶς τὰ ἐπαναλάβῃ και τώρα, γιὰτὶ δὲν ἔχασαν τίποτε ἀπὸ τὴν ἀξίαν του.

Εἶναι λόγια ἑνὸς προφήτου της νεω-

τέρας παιδαγωγικῆς, εἶναι λόγια τοῦ ἐφυσχάζοντος τώρα στὸ Tübingen Νέστορος της παιδαγωγικῆς στίς ποθεῖ—ὅπως ἐξεδήλωσε στὴν ἀλληλογραφίαν του μετὰ τὴν ὁποῖαν τιμὰ τὸν ὑποφαινόμενον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν—ποθεῖ τονίζομεν τὴν ἐξέυρεσιν μιᾶς εὐκαιρίας γιὰ νὰ ξαναῖδῃ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποῖαν θεωρεῖ ὡς δευτέρη πατρίδα του.

Γιὰ τὴν ὥρα τὴν ἀναζητεῖ μετὰ μάτια της ψυχῆς του ὅπως «ἡ Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις» ἀνεζητεῖ—ὅπως λέγει ὁ Goethe στὸ ὁμώνυμον δράμα του «τὴν χώραν τῶν Ἑλλήνων».

Και ἐάν κάποτε πραγματοποιηθῇ ἡ ἐπιθυμία του αὐτὴ οἱ φίλοι του. οἱ θαυμασταὶ του και οἱ μαθηταὶ του, θὰ τὸν ὑποδεχθοῦν μετὰ τοῦ φιλόξενου Δία τὴν γνῶσιν τὴν θερμὴν.

Πάντοτε διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ και σεβαστοῦ Καθηγητοῦ Κου Νικολάου Λούβαρη—ὅστις τὸν ἐπισκέπτεται συχνότερον στὸ Tübingen—διαβιβάζει προσωπικὰ μηνύματα σὲ ὅλους τοὺς ἐν Ἑλλάδι μαθητὰς του, τὸν Γεώργ. Παλαιολόγον, Διευθ. της Μαρσαλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, στὸν Κωνσταντῖνον Γεωργούλην στὸν Παναγ. Κοροντζῆν, στὸν Χαραλαμπίδην, στὴν ταπεινότητά μας καθὼς και σὲ ὅλους τοὺς Ἑλληνες Ἐκπαιδευτικοὺς πὺς εἶχαν ἐκ τὴν τὴν νὰ τὸν γνωρίσουν.

Ἀλλὰ και οἱ Ἕλληνες Ἐκπαιδευτικοὶ τιμοῦν πάντοτε εἰς τὴν προσωπικότητά του τὸν ἑξοχὸν φιλόσοφον, τὸν οἰστρήλατον παιδαγωγόν, τὸν ἀκραιφνὴ ἑλληνολάτρην, και τὸν ὑπέροχον πρόμαχον της νεωτέρας Ἀγωγῆς.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

1. Spranger, Kultur und Erziehung 4 Aufl. 1928. Vorwort.

Ἀγαπητοὶ Συνάδελφοι,

Ἐνισχύστε ὅλοι ἐγκαίρως και με συνέπεια τὴν μεγάλη προσπάθεια τοῦ «Νέου Σχολείου».

● 1. Στείλτε μας τὴν **ἀτομικὴ συνδρομὴ** γιὰ τὸ νέο ἐκδοτικὸ χρόνον τοῦ περιοδικοῦ (7ον ἔτος—τόμος) πὺς συμπλήρει πάντοτε μετὰ τὸ σχολικὸ ἔτος.

● 2. Στείλτε μας και τὴ **συνδρομὴ τοῦ Σχολείου σας**. (Πολλοὶ Συνάδελφοι και πολλὰ Σχολεῖα χρωστοῦν συνδρομὰς **ἑνός, δύο ἢ και περισσοτέρων ἐτῶν**). Σπεύσατε νὰ ἐκκαθαρίσετε τὴν ἐκκρεμότητα αὐτὴ ἐμβάζοντας τις ἀντίστοιχες συνδρομὰς. Ὅσοι συνάδελφοι δὲν μποροῦν νὰ στείλουν τὴν ἀτομικὴ συνδρομὴ των ἄς διαγραφοῦν και ἄς στείλουν μόνον τὴ συνδρομὴ τοῦ σχολείου των.

1. Spranger, Lebensformen 5 Aufl. 1925

1. Spranger, Der Bildungswert der Heilmatkunde (1923).

ΘΕΜΕΛΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Του κ. Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

Υποδιευθυντού Μαρσαλείου Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας 'Αθηνών

Μέρος Β' Ειδικό

Υστερα από όσα εξετάσαμε έως εδώ μ' ένα τρόπο κάπως γενικό το θέμα μας, ως περιορίσωμε τώρα τα πλαίσια της συζητήσεώς μας σ' αυτήν την ίδια την πρώτη περίοδο της ανθρώπινης ζωής, που την ονομάζουμε, όχι και πολύ επιτυχώς—καθώς θά προσπαθήσωμε να το αποδείξωμε αμέσως παρακάτω—«Προσχολική 'Αγωγή».

1. Οι όροι «Προσχολική 'Αγωγή» και «Προσχολική 'Ηλικία»

Με σκοπό, προσθέτομε στον τίτλο αυτού του σημείου της μελέτης μας και τον όρο «Προσχολική 'Ηλικία» κοντά σ' εκείνον της «Προσχολικής 'Αγωγής». 'Αλλά και πάλιν η κατάστασις δεν αλλάζει και πολύ. Γιατί έτσι ευρύνουμε μονάχα την έννοια της αγωγής και διασφαλίζομε βεβαίως σαφέστερα το πεδίο στο οποίο εκτείνεται η δράσις της. 'Αλλά και πάλιν μόνο στο ένα άκρο, μόνο στην άφρητορία της ζωής, δ.λ.δ., από τη γέννησι, ή καλλίτερα, από τη στιγμή της ουλήψευς του παιδιού διευκρινίζονται τα πράγματα. Στο άλλο άκρο, στο τέμα της εννοίας του όρου «Προσχολική 'Αγωγή και 'Ηλικία» δ.λ.δ. έως που εκτείνεται η ηλικία αυτή, και με την προσθήκη, την οποία κάναμε, δεν είμεθα ευχαριστημένοι. Γιατί ως όροσημο θέτομε το σχολείο—το δημοτικό φυσικά σχολείο—και σάν να λέμε, ότι γίνεται από άποψιν εκπαιδευτικής ή άλλης οργανωμένης υπηρεσίας σχετικά με την υγεία π.χ. την πρόνοια για το παιδί πριν από την είσοδό του στο δημοτικό σχολείο, αυτό λέγεται «Προσχολική 'Αγωγή».

Στο σημείο αυτό έμεις έχουμε δύο πράγματα να παρατηρήσωμε. Το ένα αφορά την έννοια του όρου «'Αγωγή», το δεύτερο, το όροσημο «σχολείο».

Εάν με «'αγωγή» έννοούμε τη συνολική ανάπτυξη και ανάπτυσι του ανθρώπου, όπως έμεις ορίζομε την 'αγωγή, τότε η Προσχολική 'Αγωγή δεν περιορίζεται στις προσπάθειες που καταβάλλονται για την εξέλιξη του παιδιού στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία, αλλά περιλαμβάνει όλες τις φροντίδες σχετικά με τον αναπτυσσόμενο άνθρωπο, γενικά. Αρχίζει π.χ. με την σύλληψι του παιδιού και με την υγιεινή κατάστασι, σωματική και ψυχική, των γονέων, επεκτείνεται βέβαια και κυρίως στην οικογένεια και στο κοινωνικό περιβάλλον—το άμεσο και κοντινό, καθώς και το ευρύτερο και πιο μακρινό. 'Ετσι, και η κατάστασι από άποψιν υγείας και οργανώσεως της οικογένειας, της κοινότητος, όπου το παιδί θα περάση τα πρώτα του 6—7 χρόνια, και η επίδρασις των πάντων στο παιδί, οι ευκαιρίες επίσης οι καλαισθητικές και ψυχαγωγικές που θα του παρουσιασθούν εκεί, οι διάφορες παιδικές οργανώσεις στις οποίες συμμετέχει, ή μέροςνα έπειτα του κορόνους και για το παιδί και για την κοινότητα, ή συμπαραστάσις επίσης ή ήθικοθηροσκευτική της εκκλησίας κλπ., όλα αυτά είναι για μās η 'αγωγή, είναι μόρφωσις με την πλατύτην έννοιά της. 'Ετσι η Προσχολική 'Αγωγή επιτελείται παντού και όχι μόνο κυρίως στους παιδικούς σταθμούς, στα νηπιαγωγεία και στις άλλες οργανωμένες υπηρεσίες για το παιδί, που είναι άλλωστε σήμερα σε πολλές χώρες σταγόνα στον ωκεανό, αν αναλογισθούμε την ανάγκη που υπάρχει και τη σημασία που περι- κλείουν.

Γι' αυτούς όλους τους λόγους ο όρος «Προσχολική 'Αγωγή» δεν μās ικανοποιεί και ίσως ή ονομασία «η πρώτη παιδική ηλικία» (1—7) να είναι ορθότερη.

'Αλλά, δεύτερο, και ο επιθετικός προσδιορισμός «προσχολική» δεν αποτελεί, κατά τη γνώμη μας, ασφαλές και σταθερό όροσημο για τα πρώτα παιδικά χρόνια. Σήμερα με τη διάδοση κυρίως του θεσμού των νηπιαγωγείων—και τα νηπιαγωγεία είναι βέβαια σχολεία—και με τη μελλοντική τους ίσως γενίκευσι, αν όχι υποχρεωτική φοίτησι, ο προσδιορισμός «προσχολική» δεν προσθέτει τίποτε με ακρίβεια και σαφήνεια στον όρο «Προσχολική 'Αγωγή». Γιατί σε μερικές χώρες ή υποχρεωτική φοίτησις στο δημοτικό σχολείο αρχίζει με τη συμπλήρωσι του πέμπτου έτους της ηλικίας, σε άλλες, όπως σε μās με τη συμπλήρωσι του έκτου, και σε άλλες χώρες μάλιστα μετά το έβδομο έτος. 'Εφόσον έτσι είναι ή πραγματικότητα τί έννοια έχει τότε ο προσδιορισμός «προσχολική»; » 'Ορόσημα κινητά και άσταθι δεν είναι όροσημα!

Και ή παραπάνω παρατήρησις αφορά άπλως το καθαρώς οργανωτικό μέρος του ζητήματος. 'Αλλά και από ούσιαστικώτερη κι' αν το εξετάσωμε άποψι ο προσδιορισμός «προσχολική» δεν στέκει. Γιατί είναι σε όλους μας γνωστό και ιδιαίτερα στους ειδικούς, ότι στο 'Ελληνικό π.χ. δημοτικό σχολείο ή ατμόσφαιρα των δύο πρώτων τάξεων (της πρώτης και δευτέρας δημοτικού) είναι μάλλον ή ατμόσφαιρα του νηπιαγωγείου που διέπει την όλη τους εργασία και ολιγώτερο εκείνη του καθενού δημοτικού σχολείου. Γι' αυτό ή μέθοδος της «ένιαας διδασκαλίας»—έννοω για τις ελληνικές συνθήκες—στις δύο αυτές πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου εφαρμόζεται πράγματι «με τρόπο φυσικό και άβυστο», όπως λέγει και ή διδακτική, στην τριτη όμως και τετάρτη τάξεις ή ένιαία διδασκαλία νοθεύεται πλέον, παρά το γεγονός ότι κάτω από διαφορετικές συνθήκες ή ένιαία διδασκαλία όχι μόνο σε όλόκληρο το δημοτικό, αλλά και στα σχολεία της Μέσης θά μπορούσε να εφαρμοσθή, όπως και γίνονται παρόμοιες απόπειρες σε άλλες χώρες.

Η βαθύτερη τώρα αίτία, ότι στις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου ή ατμόσφαιρα μοιάζει μάλλον εκείνη του νηπιαγωγείου, ότι το παιδί, ως τα έπτά του σχεδόν χρόνια, ανήκει σ' έναν άλλο κόσμο, κόσμο διαφορετικό εκείνου της κατοικίας, δεύτερης παιδικής ηλικίας (8—12 ή και 14). Τουτό εξηγείται βιολογικώς, ψυχολογικώς, κοινωνιολογικώς, που δεν μπορούμε να επεκταθούμε στα πλαίσια αυτής της μελέτης. 'Αρκεί, νομίζομε, ή απλή διαπίστωσις ότι το παιδί ως τα έπτά του χρόνια δεν έχει ώριμάσει ακόμη, δεν είναι δηλαδή ακόμη «το καθεαυτό παιδί», δεν είναι, καλλίτερα, δεν μπορεί να είναι το ίδιο παιδί μ' εκείνο των 8—12 ή 14 ετών, χωρίς βέβαια να λησμονούμε και τις εξαιρέσεις στον κανόνα. Τα 1—7 χρόνια αποτελούν μια φάσι μονάχα της παιδικής ηλικίας, την «πρώτη παιδική ηλικία».

Στα παραπάνω θά μπορούσαμε να προσθέσωμε και τα σχετικά με τα άνωμαλα παιδιά, που όμως αποτελεί θέμα όλος διόλου χωριστό.

2. 'Ο όρισμός της «προσχολικής αγωγής» ή της «πρώτης παιδικής ηλικίας».

Όποτε, αν θελήσωμε να δώσωμε τον όρισμό «της πρώτης παιδικής ηλικίας» (1—7), δεν θά πάρωμε ως όροσημο το σχολείο, κάτι δηλαδή έλαστικό και άοριστό, κάτι μη επιστημονικό, όπως προσπαθήσαμε να το αποδείξωμε παραπάνω. 'Οχι! 'Αλλά θά πούμε, ότι «η πρώτη παιδική ηλικία» (1—7) περιλαμβάνει όλες τις εκδηλώσεις εκείνες της πρώτης περιόδου της ζωής του αναπτυσσόμενου ανθρώπου, συνήθως τα έπτά πρώτα έτη, εκδηλώσεις που εμφανίζονται πριν από το στάδιο εκείνο της εξέλιξεως του ανθρώπου, πριν από τη ψυχολογική εκείνη στιγμή της ζωής του, όποτε το παιδί ζητά να βγίη από τον έγωκεντρισμό του και από τον κόσμο του παραμυθιού και της απλοϊκής φαντασίας. Αυτή ή στιγμή, αυτή ή φάσις της ζωής είναι το πραγματικό όροσημο, που χωρίζει την «πρώτη παιδική ηλικία» (1—7) από την άλλη, «την καθεαυτού παιδική ηλικία» (8—12 ή 14). 'Εδώ ακριβώς τελειώνει ή πρώτη φάσις της παιδικής ηλικίας και αρχίζει ή δεύτερη. Το τέλος της «πρώτης παιδικής ηλικίας» δεν είναι ή αρχή της φοιτήσεως του στο δημοτικό σχολείο

(«προσχολική αγωγή»), ἀλλ' ὅταν τὸ παιδί ἀρχίζῃ νὰ ἐνδιαφέρεται, βέβαια κάπως θολὰ-θολὰ ἀκόμη, γιὰ τὸν πραγματικὸ κόσμον καὶ τὸ ἀληθινὸ περιβάλλον του τὸ φυσικὸ καὶ τὸ κοινωνικὸ, καὶ γιὰ τοὺς συνανθρώπους του, προσπαθώντας, νὰ δώσῃ κάποια ἐρμηνεία, κάποια ἐξήγησι δικιά του. Τὸ ὁρόσημο τοῦ διαχωρισμοῦ, τῆς διαφοροποιήσεως δὲν βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ παιδί, δὲν εἶναι τὸ σχολεῖο. Τὸ ὁρόσημο αὐτὸ βρίσκεται μέσα στὸ παιδί, μέσα στὸ εἶναι του τὸ ψυχο-σωματικὸ. Ἀντιστοιχεῖ στὸ σημεῖο ἐκείνο ὀριμότητος—σημεῖο βιολογικὸ, ψυχο-πνευματικὸ καὶ κοινωνιολογικὸ—δὲν ἐκδηλώνονται τὰ πρῶτα, ἀδύνατα βέβαια, βήματα μιᾶς κάπως ἀνεξάρτητης, δικιᾶς του ζωῆς, ὅπως εἴπαμε, γιὰ τὴν κατανόησι, τὴν ἐκτίμησι, τὴν κρίσι τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ του περιβάλλοντος γενικά. Στὸ στάδιο αὐτὸ τῆς σωματικῆς καὶ ψυχο-πνευματικῆς του ὀριμότητος σχηματίζονται, σύμφωνα καὶ μὲ τὸ ἐπίσημο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου στὴ χώρα μας, οἱ πρῶτες ἱστορικο-γεωγραφικὲς καὶ φυσιογνωστικὲς ἐννοιες μὲ τὴ διαφοροποίησι τῆς διδασκομένης ὕλης ἀπὸ τὸ ἄμορφο ὕλικὸ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας σὲ ἰδιαίτους κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ. (Μυθολογία, ἱστορία, πατριδογνωσία—γεωγραφία, φυσιογνωσία κλπ.) Ἐδῶ ἐπίσης ἀρχίζουν οἱ πρῶτες «ἐρευνες» γιὰ τὴν προέλευσι τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ διαμορφώνονται οἱ πρῶτες ὑποτυπώδεις πεποιθήσεις καὶ διασαφήσεις γιὰ πράγματα καὶ πρόσωπα, χωρὶς ὅμως πολλὲς συζητήσεις καὶ ἀντιρροήσεις, ὅπως γίνεται ἀργότερα, πρὸς τὸ τέλος «τῆς καθ'ἑαυτοῦ παιδικῆς καὶ ἀντιρροήσεως, ὅπως γίνεται ἐφηβικὴ ἡλικία. Στὸ ὁρόσημο αὐτό, τέλος, τὸ παιδί δὲν ἀποκρούει π.χ. καθόλου τὰ παραμύθια. Αὐτὰ ἐξακολουθοῦν μάλιστα νὰ τὸ εὐχαριστοῦν καὶ νὰ τὸ διασκεδάζουν, μὲ τὴ σημαντικὴ διαφορὰ ὅμως, ὅτι δὲν τὰ πιστεύει πλέον «τὰ παραμύθια». Εἶναι δηλαδὴ τὸ σημεῖο ὅπου φυσικὰ ἐνδιαφέρεται καὶ ροιζεύεται μὲ τὸν Ἀη Βασίλη καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὰ δῶρα τὰ πρωτοχρονιάτικα, ἀλλὰ δὲν πιστεύει πλέον στὸν Ἀη Βασίλη, ὅτι αὐτὸς φέρνει τὰ δῶρα. Ἐπίσης γιὰ ν' ἀναφέρωμε ἀκόμη ἓνα παράδειγμα, τὸ παιδί εὐχαριστεῖται, παίζει καὶ διασκεδάζει μὲ τὰ σοκολατένια αὐγὰ τοῦ λαροῦ τὸ Πάσχα (Ἐδῶ μὲν κυρίως τῆς Ἀντικῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς), ἀλλὰ δὲν πιστεύει πλέον στὸ λαγὸ, ὅτι πραγματικὰ αὐτὸς ἔφερε τὰ σοκολατάκια καὶ τὰ ἔκρυψε στὰ διάφορα μέρη τοῦ κήπου.

Σ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ στάδιο ὀριμότητος τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου ἀρχίζει ἡ δεύτερη, ἡ «καθ'ἑαυτοῦ παιδικὴ ἡλικία» (8—12 ἢ 14) καὶ τελειώνει ἡ πρώτη φάσις τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ «πρώτη παιδικὴ ἡλικία» εἶναι, λοιπὸν, ἡ «παραμυθένια ἡλικία», ἡ ἡλικία τοῦ ἐγκωκυλισμοῦ καὶ τῆς ἀπλοϊκῆς φαντασίας καὶ σταματᾷ γύρω ἀπὸ τὰ ἐπτά πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς μας.

3. Ὑποδιαίρεσεις τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας (1—7)

Μιλώντας γιὰ τὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου, ἡλικία ὅπου βέβαια συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἀγωγή του, σύμφωνα μὲ τὸν ὁρισμὸ τῆς πὺν δώσαμε παραπάνω, ὅς μὴ νομίσωμε ὅτι ἡ πρώτη αὐτὴ περίοδος τῆς ζωῆς μας καὶ ἡ ἡλικία καὶ κανονικὰ χωρὶς δηλαδὴ αἰφνίδιες κάπως μεταβολὲς καὶ χωρὶς διαφορετικὸν τρόπον ἀπὸ μέρος τῶν ἐνηλίκων γιὰ ν' ἀντιμετωπισθῇ κατάλληλα ἡ συνεχὴς καὶ μὲ ποσὸν μάλιστα βῆμα ἐξελισσόμενη αὐτὴ ἡλικία. Ἐνα χαρακτηριστικὸ γνώρισμα ἄλλωστε αὐτῆς τῆς περιόδου—συγκρίνοντάς την μὲ τίς σχετικὰ πύοντα σταθερὲς κατοπινὲς περιόδους τῆς ζωῆς μας—εἶναι ἀκριβῶς οἱ μεταβολὲς πὺν γίνονται κατὰ τὴ διάρκειά της καὶ μάλιστα μὲ ταχὺτατο ρυθμὸ.

Ἄλλ' ὁ ρυθμὸς αὐτὸς δὲν προχωρεῖ ὁμοίωμα σὲ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τοῦ παιδιοῦ. Μερικὲς γίνονται πύον γρήγορα καὶ ἄλλες βραδύτερα. Μερικὲς διαρκοῦν περισσότερο, ἄλλες ὀλιγότερο. Ἡ σωματικὴ π.χ. ἀνάπτυξις τοῦ παιδιοῦ προχωρεῖ συνήθως ταχύτερα ἀπὸ τὴν ψυχο-πνευματικὴ καὶ ἡ καθ'ἑμὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα, τίς ἀτομικὲς διαφορὰς, τὸ φύλο καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ περιβάλλον. Σὲ γενικὲς ὅμως γραμμὰς θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποδιαίρεσωμε τὴν «πρώτη

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ἡ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ ΣΤΑ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ὑπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΚΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

II. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ (Γενικὰ)

1. Ἡ κληρονομικότητα εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ σημερινὰ ἐρωτήματα καὶ δὲν ἀφήνει κανέναν ἀδιάφορον. Οἱ ὁμοιότητες, οἱ ἀνομοιότητες, πὺν διαπιστώνουμε, τὸ πρόβλημα τῶν διδύμων, κρατοῦν τὴν προσοχὴ καὶ ἡ λέξις κληρονομικότητα ἐρχεται αὐθόρμητα στὴ γλῶσσα μας. Ὁ Ναπολέων—καθὼς λέγεται—βεβαίωσε ὅτι ἡ ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ ἀρχίζει πολλὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησίν του. Αὐθεντικὴ ἡ ἀπόκρισις ἡ βεβαίωσις αὐτὴ ἐκφράζει μιὰ ἐξακριβωμένη καὶ βαθεῖα ἀλήθεια. Μᾶς παρουσιάζει τὴ συνέχεια πὺν ἐνώνει τίς γενεὲς μεταξύ τῶν. Ἡ γέννησις δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἐπεισόδιο μιᾶς ἀναπτύξεως πὺν συνεχίζεται, ἀναφέρει ὁ Guillaume¹, ἡ δὲ νοητικὴ ζωὴ ἀρχίζει μὲ τὴν ἐμβρυώδη ζωὴ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ καθυστερημένα παιδία εἶναι προϊόντα μιᾶς κατώτερης ποιότη-

τος. Φέρνουν τὰ σημάδια καὶ τὰ σφάλματα μιᾶς ἢ περισσοτέρων γενεῶν. Ὀλίγοι εἰδικοί ἐκφράζουν τὴν πιθανότητα ὅτι τὸ 1)3 τὸ ὀλιγότερο, ὅλων τῶν περιπτώσεων, ὀφείλεται στὴν κληρονομικότητα. Μερικοὶ πάλι νεώτεροι ἀμφισβᾶλλοντες, τονίζουν ὅτι ὀλιγότερες ἀπὸ τὸ 1)3 τῶν περιπτώσεων ὀφείλονται στὴ μὴ κληρονομικότητα.

2. Πολλὲς ἀνωμαλίες εἶναι οἰκογενειακὲς καὶ κληρονομοῦνται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, ἀκολουθώντας τοὺς νόμους τοῦ Mendel¹. Οἱ ἐργασίες τοῦ Johann

2. Ὁ Johann Mendel (1822—1884) γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ μέτρια οἰκογένεια στὴν Αὐστριακὴ Σιλεσία. Ὅταν τελείωσε τὴ μέση ἐκπαίδευσις εἰσῆλθε τὸ 1848 στὸ Μοναστήρι τῶν Αὐγουστινῶν: Brunn (στὴ Μοραβία) καὶ χειροτονήθηκε ἱερεὺς τὸ 1847. Μὲ ἐξοδα τοῦ Μοναστηριοῦ σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης τὰ μαθηματικὰ καὶ τίς φυσικὰς ἐπιστήμες. Δίδασκε ὕστερα στὴ σχολὴ τοῦ μοναστηριοῦ ὡς τὸ 1868, χρονολογία πὺν ἔγινε ἡ γέννησις. Ἡ προσοχὴ του τῶρα ἀπορροφήθηκε στὴς ὑποθέσεις τοῦ Μοναστηριοῦ. Τὰ πειράματά του ἔγιναν σὺν κήπο τοῦ Μονα-

1. P. GUILLUME: La psychologie de l'enfant σ. 19.

παιδικὴ ἡλικία» ὡς ἐξῆς: α) στὴν ἐμβρυονικὴ περίοδο (ἀπὸ τὴν σύλληψιν ὡς τὴ γέννησι).

β) στὴ νηπιακὴ ἡλικία (ὡς τὰ 1 1/2 ἢ 2 ἔτη) ὅταν ἔχουν ἤδη ἀρχίσει τὸ ὀρθιὸ βάδιμα καὶ ἡ ὁμιλία, δὲν σημαντικὰ γεγονότα στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

γ) στὴν πρώτη κοινωνικὴ παιδικὴ περίοδο (2—4) ὅταν τὸ παιδί ἀρχίζει νὰ σχηματίζει κάπως διαρκεῖς φιλίες μὲ ἄλλα πρόσωπα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ στενὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον μὲ παιδία στὴ συνοικία ὅπου ζεῖ ἡ σὺν παιδικὸν σταθμὸν καὶ κήπο ὅπου παίζει.

δ) Στὴν περίοδο τῆς συνειδητῆς πλέον ἄλλ' ἀσυστηματοποίητης ἀκόμη μαθήσεως καὶ συμμετοχῆς (4—7), σὺν σπύ, στὴ συνοικία, σὺν νηπιαγωγείῳ, σὺν δὺν πρῶτες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου κλπ.

Καὶ οἱ παραπάνω τῶρα τέσσερες ὑποδιαίρεσεις τῆς «πρώτης παιδικῆς ἡλικίας» στηρίζονται πᾶντα σὲ στάδια ἐξελίξεως πὺν ἔχουν πρωταρχικὴ σημασία γιὰ τὸ παιδί καὶ προέρχονται μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ. Ἐννοεῖται βέβαια ὅτι οἱ ὑποδιαίρεσεις αὐτὲς ἰσχύουν γιὰ τὰ ἀριμελῆ, γιὰ τὰ ὀμαλὰ καὶ κανονικὰ παιδία αὐτῆς τῆς ἡλικίας, γιὰ τὰ ἀνάπηρα ὅμως, τὰ ἀνώμαλα, τὰ καθυστερημένα, κλπ., τὰ πράγματα κανονίζονται πὺν διαφορετικὰ καὶ εἶναι θέμα πὺν ξεπερνᾷ τὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς μελέτης.

(Ἀκολουθεῖ συνέχεια)

Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Mendel καθώς κι' αυτές του Γάλλου προσοχή του Naudin δεν κίνησαν την προσοχήν των επιστημόνων, όταν δημοσιεύτηκαν το 1865—69. Μόνο κατά το 1900 ο Hugo—Tries, ο G. Correns, ο Tschermak και ιδίως ο Bateson, εργαζόμενοι χωριστά, έκαναν γνωστούς στον επιστημονικό κόσμο τους νόμους του Mendel, υπογραμμίζοντας την σπουδαιότητά των.¹ Τα αποτελέσματα των έρευνών του Mendel μπορούμε να τα συνοψίσουμε σε τρεις νόμους.²

1ος. Ο νόμος των ένωμένων χαρακτηριστικών και της ανεξαρτησίας των. Κάθε οργανισμός προέρχεται από ένα γονιμοποιημένο ώριο, είναι δηλ. ένα διπλό «δν», διπλό στο καθένα από τα κύτταρά του, μισό προερχόμενο από άρσενικό κύτταρο και μισό από το θηλυκό κύτταρο των γονέων του. Η κληρονομικότητα ενός οργανισμού μπορεί ν' αναλυθί σε μία σειρά χαρακτηριστικών που κληρονομούνται σαν ενόητες άδιαίρετες (ένωμένα χαρακτηριστικά). Μπορούν δε να κληρονομηθούν τα ίδιατερα χαρακτηριστικά, ανεξαρτήτως το ένα από το άλλο.

2ος. Νόμος της κυριαρχίας: Τα ένωμένα χαρακτηριστικά του οργανισμού που διαφέρουν τώρα από τους γονείς των δεν ανακατώνονται γενικώς στους απογόνους των. Το ένα έπικρατεί επί του άλλου και παρουσιάζεται συνήθως με την πλήρη μορφή του, ενώ το άλλο από τα δύο χαρακτηριστικά διαφεύγει προσωρινώς την προσοχήν.

3ος. Στις διασταυρώσεις τα χαρακτηριστικά μπορούν να χωρισθούν εκ νέου. Κάθε σεξουαλικό κύτταρο είναι «καθαρό» ως προς την σχέση κάποιου χαρακτηριστικού και όταν προέρχεται από προγόνους μιγάδες.

στηριού από το 1854. Για πρώτη φορά δημοσιεύτηκαν το 1865—66. Την ποσοχή του κυρίως προσήλκυσαν τα μυζέλια, γιατί το άθος γονιμοποιείται από τη γύρη του πριν άνοιξη.

1. Ποβλ. γενικά περί κληρονομικότητας. H. PIERON: La psychologie différentielle, σ. 1—23.

2. Ποβλ. α) MENDEL: Résultats des expériences sur l'hybridation (Bulletin de la société d'histoire naturelle de Brunn 1866) β) G. POYER: L'hérédité psychologique P. U. E. (Fascicule 4, nouveau traité de psychologie par G. Pumas σ. 152, 1948).

γ) M. GAULLERY: Les conceptions modernes de l'hérédité, σ. 47 κ. έ.

δ) E. G. CONLIN: L'hérédité et milieu σ. 150.

ε) J. PIAGET: La naissance de l'intelligence chez l'enfant, σ. 22 κ. έ.

Στις διασταυρώσεις ανάμεσα στις ράτσες που έκανε ο Mendel, η πρώτη γενεά δειχνονταν όμοιομορφη προς τον τύπο ενός των γονέων. Ο τύπος αυτός λέγεται κυρίαρχος. Αυτό συμβαίνει στον χρωματισμό των ματιών: μάτια μαύρα + μάτια μπλε = ματια μαύρα. ¹ Ο άλλος τύπος που υποκρύπτεται επανεμφανίζεται στη δεύτερη γενεά στο 1/4 των ατόμων.

Όμοιομορφία λοιπόν των προϊόντων της πρώτης γενεάς, διαχωρισμός αυτών στη δεύτερη και αναλογίες ώρισμένες είναι τα τρία ουσιαστικά γεγονότα κατά τον Mendel.²

3. Ο άνθρωπος παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες, γιατί ζή πολλά χρόνια, ίσα μ' αυτή τη ζωή του παρατηρητού, γι' αυτό οι νόμοι που προσαρμόζονται στα διάφορα ζώα ισχύουν, μπορούμε να πούμε σήμερα τουλάχιστον και για τον άνθρωπο. Οι πρώτες επιστημονικές εργασίες, όσον άφορά τη φυσική κληρονομικότητα είναι του Galton³ που ύστερα από την εξέταση πολυαριθμών οικογενειών κατέληξε στους έξης δύο νόμους:

1ος. Ο νόμος της προγονικής κληρονομικότητας: Οι δύο γονείς συμβάλλουν μαζί περίπου στο ήμισυ για κάθε κληρονομική ιδιότητα, το μέρος του καθενός είναι το 1/4. Οι 4 πρόγονοι (παππούς + γιαγιά) συμβάλλουν έπισης με 1/4 ήτοι ο καθένας με το 1/16 κι έτσι έχουμε το σύνολο της σειράς: 1/2, 1/4, 1/8, 1/16 ισοδύμενο με 1. Αυτή η ατέλειωτη σειρά παριστάνει το ίδιοτερο χαρακτηριστικό, ότι κάθε τέρμα είναι ίσο με το σύνολον όλων των άκολουθών τερμάτων π.χ.

$$1/2 = 1/4 + 1/8 + 1/16 \text{ κλπ.}$$

$$\text{ή } 1/4 = 1/8 + 1/16 \text{ κλπ.}$$

Ο Pearson που επανέλαβε τις έρευνες αυτές τροποποίησε λίγο το νόμο του Galton. Οι γονείς και οι πρόγονοι θά είχαν μια σημαντικότερη επίδραση με πιο ύψηλο συντελεστή.

2ος. Ο νόμος της οικικής επαναστροφής (ή κλίση προς την μετριότητα). Παρατήρησε το γεγονός ότι οι απόγονοι έχουν

1) P. DUFOYER: Mternité σ. 179.

2. Σημ. Όταν διασταυρώσουμε κόκκινα και λευκά άνθη θα έχουμε στην α' γενεά ένα άθος που θα παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά και των δύο γονέων. Η δεύτερη γενεά θα παρουσιάζει 25 % άνθη λευκά, 25 % κόκκινα και 50 %, όπως της α' γενεάς. Τα πειράματα αυτά έγιναν και σε διάφορα ζώα. Ποντίκια γκρί με άσπρα: α' γενεά = 100 % γκρί, β' γενεά = 75 % γκρί 25 % άσπρα.

3. α) G. POYER: L'hérédité psychologique σελ. 159.

β) E. G. CONKLIN: L'hérédité et le milieu σελ. 129.

μιά κλίση για να επανέλθουν στο μέσον. Το άνάστημα π.χ. των απογόνων είναι στο σύνολό του πιο μέτριο από το άνάστημα των γονέων, δηλαδή παρουσιάζει περισσότερο το μέσον άνάστημα της μάζας.

Ο Pearson λογάριασε το σχετικό συντελεστή για ένα άνάστημα ενός Άγγλου μιάς μετρίας ράτσας:

Μεταξύ πατέρα και γιού: $t = 0,396$

» » και κόρης: $t = 0,302$

» μητέρας και κόρης: $t = 0,360$

» » και γιού: $t = 0,284$

4. Ο Morgan και οι συνεργάτες του από το 1910 κατέληξαν στην σπουδαία θεωρία των χρωματοσωμάτων και γενών.

Η θεωρία αυτή υποθέτει ότι τα έκ κληρονομίας στοιχεία, που συμβάλλουν στην άνάπτυξη του «δντος» όμοιοι με τους γεννήτορες, μεταβιβάζονται από τα χρωματοσώματα, ιστολογικά στοιχεία με βάση την χρωματίνη, που δεν είναι όρατά, παρά μόνο την στιγμή του κυτταρικού διαχωρισμού. Ο αριθμός των είναι ώρισμένος για κάθε ράτσα. Τα σωματικά κύτταρα πηγαίνουν πάντα κατά ζεύγη (2N), το ένα προερχόμενο από τον πατέρα και το άλλο από την μητέρα. Τα ώρια αναπαραγωγικά κύτταρα πηγαίνουν πάντοτε μεμονωμένα (N) (μητρικό ή πατρικό) σύμφωνα με έναν ειδικό νόμο, τη μείωση των χρωματοσωμάτων.

Στον άνθρωπο υπάρχουν 24 ζεύγη χρωματοσωμάτων από τα όποια το ένα ζεύγος είναι σεξουαλικής φύσεως διαφορετικής μορφολογίας από τα άλλα (αυτόσωμα). Αυτό παίζει τον ουσιαστικό ρόλο, όχι μόνο στον σεξουαλισμό, αλλά σε μεταβίβαση ώρισμένων χαρακτηριστικών στοιχείων. Πριν από το διαχωρισμό των χρωματοσωμάτων, βλέπουμε τα χρωματοσώματα του ίδιου ζεύγους να πλησιάζουν, καμιά φορά να τυλίγονται μεταξύ τους για να χωρισθούν πάλι άμέσως. Είναι η διασταύρωση. Ο Morgan¹ υποθέτει ότι αυτή τη στιγμή τα δύο χρωματοσώματα τέμνονται (διαρρέονται, αλλάζονται μεταξύ των ένα μέρος της ουσίας των. Το νέο παραγόμενο χρωματοσώμα είναι άνάμεικτο. Αυτή είναι η ύπόθεση αν και δεν στήριζεται στην άμεσο παρατήρηση. Ο Ramband ιδιαιτέρως υπογράμμισε τα άδύνατα της σημείας.²

5. Είναι πολλοί οι επιστήμονες που πειραματίστηκαν ιδιαιτέρως στη ψυχολογική κληρονομικότητα, σε διάφορες οικογένειες, προκειμένου να γνωρίσουν καλύτερα το ρόλο της κληρονομικότητας. Χρειάστηκε μεγάλη ύπομνη και έπιτη-

1. α) ET. RABAUDE: L'hérédité σελ. 70 κ. έ.

β) M. CAULLERY: Les conceptions Mondernes de l'hérédité σελ. 12.

δειότητα...

Ο Davenport (1910)¹ συμπραίνει ύστερα από πολλές παρατηρήσεις ότι κάθε οικογένεια ξεχωρίζει από ένα άριθμό χαρακτηριστικών ανεξαρτήτων από τη φύση του πρωτοπλάσματος του σπέρματος. Μια οικογένεια χαρακτηρίζεται από την πολιτική της δραστηριότητα, μια άλλη από σχολική πρόοδο, άλλη από οικονομικές επιτυχίες, άλλη από επιτυχία της στα έλεύθερα επαγγέλματα, άλλη από την τρέλλα των μελών της, άλλη από την πνευματική άδυναμία ή έπιληψία, άλλη από την κλοπή και άνηθικότητα, άλλη από την κλίση προς την αυτοκτονία κλπ.

Η οικογένεια του Edwards π.χ. υπελόγιζε κατά το 1900, 1394 γνωστά μέλη, από τα όποια πολλά έξασκουσαν ή είχαν έξασκήσει έλεύθερα επαγγέλματα. Μεταξύ αυτών ύπήρχαν:

60 γιατροί
60 συγγραφείς
100 ύπουργοί και ίεραπόστολοι
100 νομικοί
75 αξιωματικοί
295 πτυχιούχοι κολλεγίου
13 διευθυντές κολλεγίου

Αντιθέτως από την περίφημη φυλή των Jukes, ήταν γνωστά το 1873, 1200 μέλη, το 1915, 2094 μέλη, από τα όποια 1258 ζούν μέχρι σήμερα. Υπήρχαν μεταξύ αυτών:

310 φτωχοί
600 άδύνατοι πνευματικώς ή έπιληπτικοί
300 χαρακτηριστές διεφθαρμένοι
130 έγκληματιες από τους όποιους 7 φονείς

20 μόνο μύδρεσαν να μάθουν έμπόριο
10 δε απ' αυτούς ήταν ή είναι φυλακισμένοι.

Κανένα μέλος δεν μύδρεσε να τελειώσει τις κανονικές σπουδές του στο Δημοτικό Σχολείο.

Κατά τον Downing² η οικογένεια αυτή θά είχε στοιχίσει στο Κράτος της Νέας Υόρκης 2,5 έκ. δολάρια για περίθαλψη και δικές. Διαπιστώθηκε ότι στο γκρουπ αυτό ύπήρχαν πολλές ενώσεις εκ συγγενείας.

Έξ άλλου ο Goddard³ παρατήρησε ότι ο Martiy Kallikak, άμερικανός στρατιώτης κατά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας:⁴

1. G. POYER: Βιβλ. μν., σ. 165.

2. G. POYER: βιβλ. μν. σελ. 165.

3. α) A. FAUVILLE: La psychologie et la chax de la profession σ. 66 (1948).

β) HUGVENIN EL: Les tribunaux pour enfants σελ. 95.

4. Ποβλ. N. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ: Ψυχικά άνωμαλία των παιδών, σελ. 10 κ. έ.

α) Είχε από μιά γυναίκα πνευματικώς αδύνατη, ένα παιδί αδύνατο επίσης πνευματικώς. 'Απ' αυτό μπόρεσε ν' ανεύρει 480 απογόνους ως εξής:

143 αδύνατοι πνευματικώς
36 παιδιά νόθα
33 πρόστυχοι
24 αλκοολικοί
3 επιληπτικοί
3 έγκληματίες
8 Διευθυντές άνηθίκων άποκρύφωv σπιτιών.

82 πέθαναν σε μικρή παιδική ηλικία· μόνον 46 ήσαν άτομα όμαλά και 292 δέν γνωρίστηκαν έπαρκώς για να χαρακτηρισθώv.

β) 'Από άλλη σύζυγο νόμιμο και όμαλή ο ίδιος στρατιώτης είχε δεύτερη σειρά απογόνων από 96 άτομα, όλα όμαλής νοημοσύνης έκτός από πέντε. Ούδεμία περίπτωση έπιληψίας και έγκλήματος. 15 μόνο πέθαναν σε παιδική ηλικία.

Σ' άλλες έρευνες πού έγιναν σε 5 γενεές της οικογενείας Bach¹ βρέθηκε ότι σε 57 μέλη, 15 ήταν συνθέτες με εξαιρετικό τάλαντο. Ο 'Ιωάννης Bach είχε 20 παιδιά από δύο διαφορετικές γυναίκες: 10 πού έφθασαν σε ώριμη ηλικία ήταν όλα προικισμένα με μουσική προδιάθεση και έπιδειξιά. 'Έχει εξακριβωθεί ότι άν οι δύο σύζυγοι είναι μουσικοί 80ο/ο των απογόνων είναι μουσικοί ή έχουν μουσική προδιάθεση. Μη λησμονούμε ότι η οικογένεια του Αίσχύλου είχε 8 τραγικούς ποιητές.

6. 'Η θεωρία των έπικτήτων χαρακτηριστικών κατά το διάστημα της άτομικής ζωής είναι άκόμη πολύ συζητήσιμη και δέν έχει καταλήξει σ' αποτέλεσμα όρισμένο. Δέν μπορούμε να καταλάβουμε την εξέλιξη των ειδών, άν δέν δεχτούμε ότι η πραγματοποιημένη σε κάθε γενεά πρόοδος μεταβιβάζεται στην έπομένη. Σηριχθέντες έδω οι όπαδοί του Darwin έπιδεξαν σε άποτομες μεταβολές και μεταλλαγές πού γνωρίζουμε, ο δέ Lamarck με τους όπαδούς του υιοθέτησαν τις βραδείες μεταβολές.

Πολλοί είναι αυτοί πού με τα πειράματα των κατέληξαν σε ένδιαφέροντα δεδομένα. 'Ετσι ο Α. Piaget² π. χ. αλ-λάζοντας την τροφή σε διάφορες κάμ-πες, προκαλεί διαρκείς τροποποιήσεις, στο χρωματισμό των πτερών της πετα-λούδας. Οι γνωστοί πειραματισμοί του Standfuss, Fischer³ και άλλων στις χρυ-σαλίδες είναι παρόμοιοι. Σε θερμokra-

σία ύψηλή ή χαμηλή, οι χρυσαλίδες δι-δουν πεταλούδες τροποποιημένες, οι δέ τροποποιήσεις φυλάσσονται σε μερικές περιπτώσεις και στους άπογόνους. Πα-ρόμοιες μεταβολές πετυχαίνει και ο To-wer. Ο Μας. Dougal παρακοιούθησε σε διάστημα πολλών έτών τις γενεολο-γίες των ποντικών σε ειδικούς λαβυρίν-θους. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι συνήθειες, ή γενικώς οι έπικτήτες ψυχο-λογικές τροποποιήσεις, από ένα άτομο μπορούν να διαβιβασθώv στους άπογό-νους. Τ' αποτελέσματα είναι πολύ σπου-δαία κι' έχουν ανάγκη από λεπτομερέ-στερη έρευνα. Οι κληρονομούμενες μετα-βολές δέν είναι πάντοτε πλήρεις από την πρώτη γενεά. Μερικές φορές υπό την έπίδραση του ίδιου περιβάλλοντος μεταβολές της ίδιας έννοιας προσθέτον-ται και τελικώς έμμένουν. Το ίδιο δια-βεβαίωσε και ο Sumner.

'Η άποφασιστική αντίδραση προκαλέ-στηκε από τον Weismann (1885) πού με-μιά ακριβέστατη κριτική και με θεωρη-τικές αντιλήψεις, άρνήθηκε ριζικώς τη δυνατότητα αυτή.

Τά συμπεράσματα και η σκέψη του Wei-smann επέδρασαν πολύ στον τομέα της κληρονομικότητας τα τελευταία 50 χρό-νια.

Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η θεωρία των έπικτήτων χαρακτηριστικών, δέν κατέχει τη θέση σήμερα, πού της έ-δινε ο Lamarck το 1809 και ότι δέν εί-ναι τουλάχιστον αντιληπτή στην κλιμα-κα των παρατηρήσεών μας και πειραμα-τισμών μας.

7. 'Εκείνο πού μάς ένδιαφέρει περισ-σότερο έδω και θα εξετάσουμε λεπτο-μερέστερα είναι οι τοξικομολυσματικές άρρώστιες των γονέων πού παίζουν ένα σπουδαίο ρόλο στην παθολογική κληρο-νομικότητα. Θα εξετάσουμε χωριστά τους παράγοντας αυτούς, γιατί φρονού-με ότι άν λείψουν από τις οικογένειες θα έξευγενισθώv και το μεγάλο και δύ-σκολο πρόβλημα της κληρονομικότητας. Θα τους εξετάσουμε υπό την άποψη των επιδράσεών των στα παιδιά. Θ' άποδεί-κουμε ότι πολλοί γονείς δολοφονώv οι ίδιοι τα παιδιά τους και μαζί μ' αυτά τυραννώv πολλές γενεές ώστε να έπα-ληθεύσουμε την παροιμία: «άμαρτία γο-νέων παιδεύουσι τέκνα!».

(Συνεχίζεται)

Ψυχολογικά ζητήματα

ΓΙΑΤΙ ΝΤΥΝΟΜΑΣΤΕ

Του EDOUARD CLAPARÈDE

Μπορούμε να πώμε για το ρούχο, ότι είπαμε για τη γλώσσα, το γέλιο... και το πείσμα, ότι είναι «άποκλησιστικό του άν-θρώπου». Τα ζώα δέν ντύνονται. Γιατί οι άνθρωποι το κάνουν αυτό; 'Ερώτηση παρα-δόξως περίπλοκη. Πρέπει να ξέρονμε πού κίνητρο έσπρωξε τον άνθρωπο, από τα πα-λιά χρόνια να ντυθώv και έπειτα γιατί νίο-θέτουμε, άνάλογα με τις έποχές το ένα ή το άλλο είδος ντυσίματος.

'Υπάρχουν πολλές θεωρίες για την κα-ταγωγή της ένδυμασίας. 'Η πιο παλιά είναι η θεωρία της «ντροπής», πού εμφανίστηκε πρò πολλού στη Γενεύη. 'Η θεωρία αυτή δέν θα μπορούσε πιά να υποστηριχθώv. Χω-ρίς να θέλουμε να θίξουμε ένα λεπτό ζήτη-μα να μάθουμε δηλαδή άν η ντροπή είναι ένα αίσθημα φυσικό ή άν αντίθετα άποκτή-θηκε με τη χρήση των ένδυμάτων, θα πα-ρατηρήσουμε ότι τα απλά στολίδια πού υ-πήρξαν τα πρώτα ένδύματα ήταν ακατάλλη-λα για να την ικανοποιήσουν. Για πολλούς άνθρωπολόγους η ανάγκη να ντύνεται κα-νείς έχει τις ρίζες της στην ανάγκη να στο-λίζεται. 'Ετσι το τατουάζ πού προσηήθηκε των ένδυμασιών βεβαίως δέν κρύβει τίποτα.

Άλλα γιατί επικράτησε να στολίσωv ο άν-θρωπος το σώμα του; 'Απλή αισθητική ευχαρίστηση; 'Η μάλλον για να τον κάνει να έχη μεγαλύτερη αξία, άπέναντι του άλ-λου φύλου;

'Αν ήταν έτσι, σύμφωνα με τους συγγρα-φείς πού υποστηρίζουν την τελευταία αυτή γνώμη, το ένδυμα δέν θα είχε την καταγω-γή του στην ντροπή, αλλά στην κοκκεταρία, άν όχι στον sexualism. Πρέπει να δυο-λογήσουμε ότι δέν είναι δύσκολο πιά να ευ-λογήσουμε ότι δέν είναι δύσκολο κόσμο, πολ-λά γεγονότα για την υποστήριξη αυτής της γνώμης. Τη γνώμη αυτή άπνευξέv ένα τελευ-ταίο άρθρο του Λαρών με τίτλο «'Ερως ράπτης» (Mecure de France 1933) όπου ο συγγραφέας μέμφεται το γυμνισμό για τη δ σκευωρία του, καθ' ήν στιγμήν μόνον το ρούχο θα είχε την άρετη να ερεθίζει τις αισθήσεις, χάρις σ' αυτόν τον επιδέξιο «προκλητικό παράγοντα» πού είναι ο ρά-φτης.

Κατεριβόνταν ώστόσο στο να υποστηρίξωv ότι τα πρώτα στολίδια του σώματος δέν εί-χαν καμιά σχέση με το σεξουαλικό και έμπνεόμενα από τη μαγεία, τη θρησκεία ή τον τοτεμισμό δέν ακολούθησαν παρά ένα σκοπό κερδοσκοπικό.

Για ν' άπομακρύνουν τα κακά πνεύματα, τους κινδύνους, τις άρρώστιες. 'Η άκόμη ότι αυτά τα στολίδια είχαν σκοπό να δεί-χνουν τις κοινωνικές τάξεις να διακρίνουν τις φατρίες να άννυώνουν τους άρχηγούς, να δειλιάζον τους έχθρους.

'Εκείνο πού φαίνεται σχεδόν βέβαιο εί-ναι ότι τα πρώτα ρούχα δέν ήταν προσωρι-σμένα κατ' άρχην να προστατεύουν από το κρύο. Λόγω της κατασκευής των δέν ήταν ίκανά γι' αυτό. Ούτε στη ντροπή έχει την καταγωγή του το ένδυμα. Αυτή είναι μάλ-λον η συνέπεια του. 'Αν όρισμένα κομμά-τια του ρούχου έχρησίμευσαν για προφύλαξη θα ήταν κυρίως για προφύλαξη από τα έν-τομα και ιδίως τις μυγες και τα κοινούπια όπως δείχνουν τα στολίδια τα καμωμένα από φύλλα, από φτερά, από τούφρες άλ-γοουράς, καθώς και τα διάφορα παντατίφ-τά κολλώ πού ταλαντεύονται στην παρα-μικρή κίνηση του σώματος και παίζουν το ρόλο του μυγιοδιώχτη. 'Οποια και άν είναι η καταγωγή του υπάρχει ένα ψυχολογικό φαινόμενο πού έπαιξε ένα πρωταρχικό ρό-λο στην άνάπτυξη του ντυσίματος, ή απέ-κταση του έγώ, ο έαυτός μας άντιπροσω-πείvεv πραγματικά ένα κεντρόφυγο δυναμι-σμό. Δέν σταματάει στα όρια του φυσικού μας προσώπου, αλλά τα ξεπερνάει, προσαρ-τάται στο περιβάλλον. Τίποτε λοιπόν δέν εύνωει περισσότερο αυτή, τη τάση της επέ-κτασης του έγώ, απ' αυτό πού κατορθώνει να μεγαλώσει την επιφάνεια ή το ύψος του σώματος. 'Ενα μπαστούνι παρατείλει έως το άκρο του το αίσθημά μας της επαφής και το αίσθημα της προσπάθειας και αυ-ξάνει έτσι την άκτινα του προσώπου μας. Βάλτε στο κεφάλι σας μια κάσκα με λοφίο και θα ανακαλύψετε τον έαυτό σας μεγαλ-υτερό, θα αισθανθώvτε το άτομό σας να ψη-λώνει έως την κορυφή του λοφίου. Τυλιχθώ-τε σε ένα φαρδύ μανδύα και πρò πάντων, όταν άνεμίζετε στον άέρα θα αισθανθώvτε ά-μέσως να αναπτύσσεσθε σημαντικά.

Αυτό το φαινόμενο, χάρις στο όποιο το άτομο τροποποιεί τα ρούχα του, συντατί-ζεται μ' αυτά, έξηγει πολλά από τα ιδιαι-τερά του. Είναι φανερό ότι το έπίσημο έν-δυμα έχει τον προσορισμό ν' αυξάνει τη σπουδαιότητα των προσωπικοτήτων πού τα φορώv. Αυτό πού εφώρεσε η Αικατερίνη ή ΙΙ την ήμερα της στέψως της ήταν 68 μέ-τρα και το κρατούσαν 50 ακόλουθοι. Το κοστούμι λοιπόν ήρθε για να συμβολίσει το έγώ και τα αισθήματά του κυρίως, λένε οι

1) PIERRON: La psychologie differenci-elle, σ. 4.

2) G. POYER: Βιβλ. μν., σελ. 154, 157, 158.

3) ET. RABAUD: L' herédité, σ. 145 κ.ε.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τού κ. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Τὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας θὰ βοηθήσῃ τὸν μαθητὴν νὰ ἀποκτήσῃ γνῶσιν ἱστορικὴν συνείδησιν, α) κατανοῶν τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας τῶν προγόνων του, δι' ὧν οὗτοι διεμόρφωσαν, διετήρησαν καὶ ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν κράτος, β) αἰσθανόμενος ἐαυτὸν ὡς διατελοῦντα ἐν ἀκαταλύτῳ δεσμῷ καὶ συναρτῆσει πρὸς τὸ ἔθνος του

καὶ γ) ἀποκτῶν ζωηρὸν αἶσθημα σεβασμοῦ πρὸς τὸ μέγα παρελθὸν τῆς Πατρίδος του καὶ εὐθύνης διὰ τὸ μέλλον της, προθυμίαν δὲ ὅπως καταστή ἀντάξιός της θεματοφύλαξ τῶν πεπωμένων της καὶ πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἀναλυτικώτερον τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας βοηθεῖ τὸν μαθητὴν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἀκολουθῶν:

1) Ἀποκτᾶ γνώσεις χρησίμους διὰ τὴν

ψυχαναλύσεως, τὴν ὑποσυνείδητες ἀποθημενέας ἐπιθυμίας. Εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν λέξιν ἐνός Ἀγγλον ψυχολόγου, τοῦ Ζ. Φλύγκελ ποὺ ἐγραψε ἓνα ὁρατὸ βιβλίον γιὰ τὴν ψυχολογίαν τῶν ἐθνικῶν (Λονδὶνον 1930), «ὁ πρόδρομος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐγῶ», ὑπάρχουν τὰ ρούχα τῆς μορφῆς τὰ ρούχα τοῦ πένθους.

Ἀλλὰ ἂν τὸ «ἐγῶ» μὲ τὴν συγκινήσει του, τὴν ἐπιθυμίαν του, τὸ ἰδανικόν του, φτάνει τὸ ρούχο, αὐτὸ μὲ ἓνα ἀνακλαστικὸν οὐκ φτάνει τὸ ἐγῶ. Χωρὶς νὰ φθάσουμε σὲ σημεῖον νὰ ποῦμε «τὸ ῥάσο κάνει τὸν καλὸν», πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι κατὰ κάποιο ὁρισμένον μέτρον, εἴμαστε σκλάβοι τοῦ ρούχου ποὺ φοροῦμε. Ἀρκεῖ νὰ φορέσουμε τὸ «ροστομὶ ἐνός Ἀλπινιστοῦ καὶ νὰ βάλλουμε ἀρβύλλας ἀνάλογες, γιὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν. Ἐνα φράγκον καὶ λουστρίνια ἢ παντόφλες καὶ μὴ ῥόμπα μαρτυροῦν διαθέσεις ἐντελῶς διαφορετικές. Ἐπιβίβουμε, ντύνομεν μὲ ἓνα σμόκιν τὰ γκαρσόνια τοῦ καφωφειοῦ οὗτοι δὲ ὁρίζονται σύγχρονα μὴ ψυχρῇ εὐγενεῖ. Χωρὶς ἀμφιβολία εἶναι σφάλμα νὰ ἐπιβάλλουμε στοὺς φυλακισμένους ποὺ θέλουν νὰ τοὺς σωφρονίσουμε μὴ ἐνδυμασία ἐξευτελιστικὴν ποὺ τοὺς κρατεῖ στὴν κατάστασιν τῆς ἀναξιοτήτας, ἀποδοῦν θὰ θέλαμε πολλὴν νὰ τοὺς ἀποτραβήξουμε. Καὶ ἴσως τὸ καλὸτερον μέσον ν' ἀφαιρέσουμε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάνουν πόλεμον θὰ ἦταν νὰ τοὺς ἀπαγορεύσουμε νὰ φοροῦν μὴ στολὴ ἢ ἓνα «πουκάμισον» μαῦρον, κόκκινον ἢ μυρμιδιανόν.

Ἀλλὰ τὸ ρούχο δὲν εἶναι μόνον ὁ καθρέπτης τῆς ψυχῆς τοῦ ἀτόμου. Εἶναι ἐπίσης τῆς ψυχῆς τοῦ συνόλου. Ἐτοί τὸ κοινὸ ἰδανικὸν τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης ἀντικατέστησε τὴν πλοῦσιαν ποικιλίαν τῶν νοστομιῶν τοῦ παλαιοῦ στρατεύματος, τὰ χρωματιστὰ τὰ στολισμένα μὲ κεντήματα καὶ ταγιές ποὺ ἐδείκνυν τὴν διαφορὰ τῆς κοινωνικῆς ἱεραρχίας, μὲ τὸ σκοτεινὸν γκριζωπὸν ἐνδυμασχεδὸν ὁμοιόμορφο ποὺ ἔχομε ἀκόμη καὶ

σήμερα, οἱ ἄνδρες μόνον, εἶναι ἀλήθεια. Οἱ γυναῖκες ἀντέδρασαν. Ἡ φιλαρέσκεια τοὺς ἔφερε τὸ ζήτημα στὶς πολιτικὰς ἰδεολογίας. Καὶ σ' αὐτὴν ἡ μόδα ἐξακεῖ τὴν ἰδιοτροπίαν της καὶ τὴν τυραννίαν της, ἡ μόδα, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν ἐποχὴν καὶ τοὺς τόπους, μὲ τὴν σειρά ἐξοικονομεῖ, ἀδυνατίζει ἢ ἐξασκεπάζει τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ἢ προσπαθεῖ νὰ τὸ ἀποκρύψῃ γιὰ νὰ τὸ κἀναι νὰ γίνῃ πιδ φανερό. Αὐτὲς οἱ μεταμορφώσεις ποὺ ντυσίματος ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων, ἀποκαλύπτουν πολλὰ ἐνδιαφέροντα προβλήματα τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας.

Τὸ ρούχο ἐκφράζει τὸ ἐγῶ, ἀλλὰ πολλὰ συχνὰ τὸ καλύπτει. Κρύβει ἀπὸ τὴν θεὰ τὰ σωματικὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ ἀντικαθιστᾷ ἀπὸ προτερήματα. Ἐτοί βάζοντας παραγεμίσματα στοὺς ὤμους προσφέρουν στοὺς ἀδύνατους τὴν ἐμφάνισιν μιᾶς δυνάμεως ποὺ δὲν ἔχουν. (Καὶ ἓνας Ἀμερικανὸς ψυχολόγος, ὁ Ντυνλάπ, βλέπει στὴν ἐπιθυμίαν αὐτῇ νὰ κρατήσουν μυστικὰς τὴν ἀτελεῖς ἀνατομικὰς ἀναλογίας, μὴ ἀπὸ τὴν κυριώτερες εἴδες τῆς ἀνάγκης νὰ σκεπάζεται καὶ νὰ κρύβεται.)

Πολύτιμο γιὰ νὰ καλύπτει τὴν φυσικὴν ἀνεπάρκειαν, ἓνα ρούχο εἶναι ἀνὸμν πιδ πολὺτιμο γιὰ νὰ ἀντισταθμίζει τὴν πνευματικὴν κατωτερότητες. Κάνει νὰ φαίνεται καλὴς τέτοιος ὅπως θὰ ἤθελε νὰ εἶναι. Ἀποδίδει στὸν ἓνα ὕψος λόγιον, σὸν ἄλλο ἓνα ὕψος εὐγενικό, σὲ ἄλλο ἓνα ὕψος καλλιτέχνου. Ὑπολογίζουν ἐπίσης σ' αὐτὸ γιὰ νὰ φανοῦν νεώτεροι. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν αὐτῇ, θὰ μπορούσε καλὴς νὰ πῇ ὅτι κάθε ρούχο εἶναι κατὰ ἓνα μέτρο μὴ μεταμείωση καὶ συγγενεῖς ἐτοί μὲ τὸ ψέμμα. Δὲν ὀφείλεται, σ' αὐτὸ τὸ ὅτι ἡ Ἀλήθεια παριστάνεται γυνὴ;

Ἄς προσπαθοῦμε λοιπόν, ὅσο λεπτὸ, ὅσο εὐγενικό, ὅσο κομμὸ καὶ ἂν εἶναι τὸ ρούχο μας, νὰ ἔχομε μὴ καρδιά ποὺ νὰ μὴ εἶναι ἀνάξια του.

(Μετάφρ. Χ. Π.) Ε. CLAPARÈDE

πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ὁρὴν πρὸς αὐτὸν προσαρμογὴν.

2) ἀποκτᾶ διαθέσεις, διαφέροντας, ἀρετὰς, δι' ὧν θὰ καταστή ἱκανὸς νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν περιφύρῃ τῆς Ἑθνικῆς κληρονομίας καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ.

3) Κατανοεῖ τὴν μεγάλην εὐθύνην τοῦ ἔναντι τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς φυλῆς.

4) Σχηματίζει ἰδανικὰ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προτύπων τῆς ἱστορίας, ἅτινα ἐμπνέουν αὐτὸν εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ καλλιεργοῦν τὴν βούλησιν του, εἰς τὴν συνέχισιν τῶν κοινῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς Ἑθνικῆς κληρονομίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς.

ΜΕΘΟΔΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΟΔΗΓΙΑΙ

1. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκάστης ἐνότης ὁ διδάσκαλος δέον νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς βασικὰς ἐπιδιώξεις τοῦ μαθήματος, ἥτοι α) νὰ ἀποσαφηνίσῃ τὸ περιεχόμενον τῶν νέων ἐνοιῶν, β) νὰ δημιουργῇ εὐνοϊκὴν ἀτμόσφαιραν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καταλήλων ἱκανότητων, διαβάσεων, συνηθειῶν καὶ ἰδανικῶν.

2. Ἡ ἀφήγησις τοῦ διδασκάλου δέον νὰ εἶναι φυσικὴ, παραστατικὴ καὶ κατὰ περιστάσεις συναρπάζουσα.

3. Ἡ ἐπίσκεψις ἱστορικῶν τόπων, μνημείων καὶ μουσείων ἐνδείκνυται.

4. Οἱ μαθηταὶ ἐνδείκνυται νὰ συντάσσῃ λευκώματα τῇ βοηθείᾳ τοῦ διδασκάλου ἢ νὰ καταρτίζωσι φακέλλους περιέχοντας εἰκόνας, ἱχνογραφίματα καὶ γραπτὰ κείμενα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα ἡρώων καὶ ἱστορικῶν γεγονότων.

Ἡ δραματοποιήσις σκηνῶν ἐκ τῆς ἱστορίας δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ δὲ ποὺ οὕτῃ εἶναι εὐκόλος καὶ διδακτικῶς χρήσιμος.

Τὸ σχολικὸν μουσεῖον καὶ ἡ σχολικὴ βιβλιοθήκη νὰ πλουτισθῇ δια καναλλήλων ἱστορικῶν χαρτῶν, εἰκόνων, βιβλίων, διαγραμμάτων καὶ ἱστορικῶν ἀντικειμένων.

7. Ἡ μελέτη τῶν βιογραφιῶν ἱστορικῶν προσώπων εἶναι ἐκδιὰφεύγουσα καὶ χρήσιμος εἰς τοὺς μαθητάς.

8. Ἡ ἀνάγνωσις ἐκλεκτῶν περικοπῶν ἐκ κλασσικῶν κειμένων, ὡς ἐκ τῆς Ἰλιάδος, τῆς Ὀδυσσεΐας, ἀπομνημονευμάτων ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως κλπ., εἶναι ἐνδιαφεύγουσα καὶ χρήσιμος.

9. Οἱ μαθηταὶ ἐνδείκνυται νὰ καταρτίζωσι χρονολογικοὺς πίνακας μετὰ συντόμου ἀναγραφῆς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων.

10. Εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις ἐπιβάλλεται ἡ συσχέτισις τῶν γεγονότων

ἢ σύγκρισις καὶ ἡ ἀναζήτησις ἱστορικῶν ἀληθειῶν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

Ἐνότητες. I. Ὁ Ἡρακλῆς.
α) Ἡ παιδικὴ καὶ ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία τοῦ Ἡρακλέους.

β) Συνάντησις τοῦ Ἡρακλέους μετὰ τῆς Ἀρετῆς καὶ Κακίας.

γ) Οἱ ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ Λέων τῆς Νεμέας. Ἡ Λερναία Ὕδρα. Αἱ Στυμφαλίδες ὄρνιθες κλπ.

δ) Ὁ θάνατος τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ Ἡρακλῆς ὡς ἔμβλημα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στέμματος.

II Ὁ Θησέας

α) Παιδικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία τοῦ Θησέως.

β) Μετάβασις τοῦ Θησέως εἰς Ἀθήνας καὶ ἐξόντως κακοῦργων καθ' ὁδόν.

γ) Ἐκουσία μετάβασις τοῦ Θησέως εἰς Κρήτην καὶ ἐξόντως τοῦ Μινωταύρου.

δ) Ἐπιστροφή εἰς Ἀθήνας καὶ θάνατος τοῦ Αἰγέως.

ε) Βασίλειά τοῦ Θησέως καὶ θάνατος αὐτοῦ.

III. Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία

Τὸ χρυσόμαλλον δέρας. Πελλᾶς καὶ Ἰάσων. Πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν εἰς Κολχίδα. Ἀρπαγὴ τοῦ τέρατος. Περιπέτει- ὤδης ἐπιστροφῇ τῶν Ἀργοναυτῶν.

IV. Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος

1) Ἀφορμὴ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

2) Συμμετοχὴ τῶν κυριωτέρων Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τροίας. Συγκέντρωσις εἰς Αὐλίδα.

3) Θυσία Ἰφιγενείας καὶ ἀπόπλους πρὸς Τροίαν.

4) Πολιορκία τῆς Τροίας καὶ δεκαετὴς Πόλεμος (Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος, Ἀχιλλεὺς καὶ Ἑκτωρ).

4) Δούρειος Ἴππος καὶ καταστροφὴ τῆς Τροίας (ὁ Αἰνείας).

6) Ἐπιστροφὴ τῶν Ἑλλήνων (Ὀμηρος, Ἰλιάς (Ὀμήρου).

V. Αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεὺς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Ἰθάκην.

1) Ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν χώραν τῶν Κικόνων καὶ Λωτοφάγων.

2) Ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν χώραν τῶν Κυκλώπων.

3) Ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν νῆσον τῆς Καλοῦσης.

4) Ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων (Ὀδυσσεὺς καὶ Ναυσικά, Ὀδυσσεὺς καὶ Ἀλκίνοος).

5) Ἀποτροπὴ τοῦ Ὀδυσσεὺς εἰς Ἰθάκην.

- 6) Πίστις της Πηνελόπης,
7) Φιλοσοργία του Τηλεμάχου.
8) Ο Όδυσσεύς εις τὰ ἀνάκτορα (Εξόντως μνηστήρων, ἀναγνώρισις Όδυσσεώς).

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ενότητες:

I. Η ζωή των προγόνων και η εξέλιξις των

- 1) Η ζωή των πρωτογόνων ανθρώπων (ικανοποίησις των βασικών αναγκών των, τὰ πρώτα ἐργαλεία, ἡ ἀνεύρεσις τοῦ πυρός).
- 2) Η εξέλιξις τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ (κατοικία, τροφή, ἐνδυμασία, ἐπαγγέλματα, χρήσις μετάλλων, μέσων ἐπικοινωνίας, γλῶσσα, γραφή, ἀριθμησις, θρησκεία).
- 3) Η εξέλιξις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

II. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες

- 1) Καταγωγή των ἀρχαίων Ἑλλήνων. Αἰγαῖος καὶ Κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμός.
- 2) Μετακινήσεις καὶ μεταναστεύσεις ἀρχαίων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Κάθοδος των Δωριέων.
- 3) Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς ἐνότητος των Ἀρχαίων Ἑλλήνων (Θρησκεία, Μαντεία, Μαντεῖον Δελφῶν, γλῶσσα, ἀγῶνες ἦθη καὶ ἔθιμα, ἀμφικτιονία).

III. Η ἀρχαία Σπάρτη

- 1) Η συγκρότησις τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας.
- 2) Οὐλοκῶργος καὶ ἡ νομοθεσία του.
- 3) Ἀνατροφή των παίδων ἐν Σπάρτη (Σπαρτιάται, Σπαρτιάτισσαι).
- 4) Ὑποταγή τῆς Μεσσηνίας εἰς τὴν Σπάρτην (Ἀριστομένης).

IV Αἱ ἀρχαῖαι Ἀθῆναι

- 1) Ο Βασιλεὺς Κόδρος.
- 2) Η συγκρότησις τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας.
- 3) Η νομοθεσία τοῦ Σόλωνα. Ο δρῶς των ἀρχαίων ἐφήβων Ἀθηναίων.
- 4) Ο Σόλων καὶ ὁ Κροῖσος.
- 5) Ἀλλαι ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ Πολιτεῖαι.

V Η περίοδος των Περσικῶν πολέμων.

- 1) Η ἐπανάστασις των ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλλήνων κατὰ των Περσῶν.
- 2) Η ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου καὶ ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη. Ο Μιλτιάδης.
- 3) Η ἐκστρατεία Ξέρξου. Η ἐν Θερμοπύλαις μάχη. Ο Λεωνίδας.
- 4) Η ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία. Ο Θემιστοκλής. Ο Ἀριστείδης.

5) Η ἐν Πλαταιαῖς μάχη. Ο Πausanias.

Επιθετικοὶ πόλεμοι των Ἑλλήνων κατὰ των Περσῶν.

6) Η ἐν Μυκάλῃ Ναυμαχία.

7) Ο Κίμων—Ἀπελευθερώσεις των ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων.

VI. Η περίοδος τῆς ἀκμῆς μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους—Χρυσοὺς αἰῶνες τοῦ Περικλέους.

- 1) Η ἡγεμονία των Ἀθηνῶν.
- 2) Ο Περικλῆς—ἀνάπτυξις καὶ ἀνθησις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Γράμματα, Θέατρον, Καλαὶ Τέχναι, Φειδίας, Ἡρόδοτος, Σοφοκλῆς, Αἰσχύλος, Εὐριπίδης, Σωκράτης, Πλάτων κλπ.
- 3) Σύντομος ἱστορία των ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων—Ἄργος, Κόρινθος, Θήβαι, Κέρκυρα, Συρακοῦσαι κλπ.

VII. Ἐμφύλιοι πόλεμοι

- 1) Πελοποννησιακὸς πόλεμος (συντομώτατα).
- 2) Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης—Ἀγησίλαος.
- 3) Αἱ Θῆβαι (συντομώτατα) (Πελοπίδας—Ἐπαμεινώνδας).

VIII. Η περίοδος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου

- 1) Τὸ Μακεδονικὸν Ἑλληνικὸν Κράτος—ὁ Φίλιππος.
- 2) Η ἀνάπτυξις τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους—Η ἐν Χαιρωνίᾳ μάχη.
- 3) Ο Μέγας Ἀλέξανδρος—Παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀγωγή τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (Ἀριστοτέλης).
- 4) Ἐνῶσις των Ἑλλήνων καὶ ἐκστρατεία εἰς Ἀσίαν. Η ἐν Γρανικῷ μάχη.
- 5) Καθυπόταξις τοῦ Περσικοῦ Κράτους διὰ των ἐν Γρανικῷ, Ἰσῶ καὶ Γαυγαμήλοις νικῶν.
- 6) Ἐκστρατεία εἰς Αἴγυπτον καὶ Ἰνδικήν. Ἐπιστροφή εἰς Βαβυλῶνα—Θάνατος Μ. Ἀλεξάνδρου.
- 7) Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου—Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς.
- 8) Διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κράτη των Διαδόχων—Πτολεμαῖοι.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

Ενότητες.

I. Τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας

- 1) Περιεχόμενον, πηγαὶ καὶ σημασία τοῦ μαθήματος τῆς ἱστορίας. 2) Ἀρχαία Ἑλλάς (Συγκεντρωτικὴ ἀνακεφαλαίωσις των κυριωτέρων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς διδαχθείσης εἰς τὴν Δ' τάξιν ὕλης).

II. Η Ρωμαϊκὴ κοσμοκρατορία.

- 1) Ἀνάπτυξις καὶ ἔκτασις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

2) Πύρρος—Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ Συμ-πολιτεία. Ἐμφύλιοι πόλεμοι των Ἑλλήνων.

3) Κατακτητικοὶ πόλεμοι των Ρωμαίων κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑποταγὴ των Ἑλλήνων εἰς τοὺς Ρωμαίους.

4) Ἐπίδρασις των Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ των κατακτητῶν Ρωμαίων.

III. Ο Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Ἑλληνισμός.

- 1) Τὸ μέγιστον διὰ τὸν κόσμον γεγονός τῆς ἐμφανίσεως τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.
- 2) Ἀγῶνες καὶ ἐπικράτησις τῆς νέας θρησκείας (Ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμός).

IV. Ο Μέγας Κωνσταντῖνος.

- 1) Η Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.
- 2) Ο αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος (προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἱδρυτὴς τοῦ Νέου Κράτους). Η κρίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
- 3) Τὸ ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, καὶ τὸ τέλος τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

V. Πρώτη Βυζαντινὴ περίοδος (μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ).

- 1) Διάδοχοι Μ. Κωνσταντίνου, Ἰουλιανός, Θεοδόσιος ὁ Μέγας (συντομώτατα).
- 2) Βαθμιαίος ἐξελληνισμὸς τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους—Κύρια χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία (Πανδιδακτῆριον, Χριστιανικὴ πνευματικὴ κίνησις).
- 3) Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (Βαρβαρικά ἐπιδρομαί).

VI. Ο Ἰουστινιανός

- 1) Ο Ἰουστινιανὸς αὐτοκράτωρ. Η στάσις τοῦ Νίκα (Θεοδώρα—Βελισσάριος).
- 2) Πόλεμοι κατὰ των ἐχθρῶν τῆς αὐτοκρατορίας.
- 3) Τὰ μεγάλα εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ (ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, Νομοθεσία, καλλιέργεια μετὰξης, ἰδρύματα φιλανθρωπικά, κτίσματα κλπ).

VII. Ο Ἡράκλειος

- 1) Η κατάσταση τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου. Οἱ ἥρωϊκοὶ ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλείου κατὰ των Περσῶν.
- 2) Πολιορκία Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Ἀβάρων. Ο Ἀκάθιστος Ὕμνος.
- 3) Τὸ νικηφόρον τέλος τοῦ πολέμου κατὰ των Περσῶν. Η ὕψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

VIII. Οἱ Ἰσαυροὶ

(Μεταρρυθμίσεις, εἰκονομαχία—Θεοδώρα)

IX. Ο Μωαμεθανισμός

- 1) Η νέα θρησκεία τοῦ Μωάμεθ. Ἀνάπτυξις τοῦ Μωαμεθανικοῦ Ἀραβικοῦ Κράτους.
- 2) Πόλεμοι Ἀράβων κατὰ των Ἑλληνοχριστιανικοῦ Κράτους τοῦ Βυζαντίου. Πρώτη καὶ δευτέρα πολιορκία Κων/πόλεως ὑπὸ Ἀράβων—Υγρόν πῦρ.
- 3) Πολιτισμὸς των Ἀράβων. Παρακμὴ Ἀραβικοῦ Κράτους. Ἐμφάνισις των Σελτζούκων Τούρκων.

X. Σλαῦοι καὶ Βούλγαροι

- 1) Ἱστορία των Σλαύων καὶ Βουλγάρων, ἐκχριστιανισμὸς αὐτῶν, ὁ ἐκ των Σλαύων καὶ Βουλγάρων κίνδυνος τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.

XI. Η Μακεδονικὴ Δυναστεία

- 1) Οἱ κυριώτεροι αὐτοκράτορες καὶ οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κράτους (Βουλγάρους, Ἀράβας, Ρώσους κλπ.).
- 2) Η ἀκμὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (Διοικήσις, διπλώματα, οικονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις).
- 3) Περιγραφή Κωνσταντινουπόλεως.

XII. Αἱ Σταυροφορίαι—Ἀλώσις Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Φράγκων

- 1) Αἷτια τῆς ἐξασπρήσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.
- 2) Σταυροφορία—Αἷτια αὐτῶν.
- 3) Η τετάρτη Σταυροφορία. Η Ἀλώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Φράγκων καὶ Ἑνετῶν.

XIII. Η Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι. Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Ἑλλήνων

- 1) Διανομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους μετὰ τὴν κατακτῆσιν. Τὸ Φεουδαρχικὸν σύστημα ἐν Ἑλλάδι. Οἱ Βιλλαρδουῖνοι. Ἐνετοκρατία.
- 2) Η ἐγκατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἰς Νίκαιαν. Η αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντης. Τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου.
- 3) Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ των Ἑλλήνων. Τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρά.

XIV. Οἱ Τούρκοι. Η πτώσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας

- 1) Ἀνάπτυξις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Τούρκικοῦ Κράτους καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ κίνδυνοι. Κατάκτησις τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ των Τούρκων (Ὀρχάν—Παῖδομάζωμ).
- 2) Τελευταῖοι ἀγῶνες τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ των Τούρκων. Μωάμεθ ὁ Β' Κωνσταντῖνος ΙΑ' Παῖσις Ὀρτογού.
- 3) Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ των Τούρκων καὶ ἄλλων τῆς

4) 'Η κατάκτησις τῶν λοιπῶν 'Ελληνικῶν χωρῶν.

XV. 'Επισκόπησις. Βυζαντινὸς πολιτισμὸς 'Αναγέννησις ἐν τῇ Δύσει.

1) Τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

2) 'Η παιδεία κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. 'Η λογοτεχνία καὶ αἱ καλαὶ τέχναι.

3) Διοικήσις, στρατός, φιλανθρωπία.

4) 'Η σημασία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, διὰ τὸν 'Ελληνικὸν καὶ τὸν ἄλλων κόσμον.

5) 'Αναγέννησις ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ (Λόγιοι 'Ελληνες. 'Ανακαλύψεις, 'Εφευρέσεις).

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΑΞΙΣ ΕΚΤΗ

'Ενότητες:

I. Τὸ μάθημα τῆς 'Ιστορίας

1) Περιεχόμενον, πηγαὶ καὶ σημασία τῆς 'Ιστορίας τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Εθνους. (Διαίρεσις τῆς 'Ελληνικῆς 'Ιστορίας εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας περιόδους—ἀρχαίαν, βυζαντινὴν καὶ νέαν χρόνων).

2) Σύντομος ἀνασκόπησις τῶν κυριωτέρων γεγονότων τῆς Βυζαντινῆς 'Ιστορίας.

3) Γενικὴ εἰσαγωγή εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν νέων χρόνων.

II. 'Η περίοδος τῆς τουρκοκρατίας

1) Κατάστασις εἰς τὴν Εὐρώπῃ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, (ἰδίᾳ δὲ τῶν Βενετίας, Ρωσίας, Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ 'Αγγλίας συντομώτατα). Ναυμαχία Ναυπάκτου—καταστροφὴ Παρθενῶνος.

2) 'Η κατάστασις εἰς τὴν 'Ελλάδα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Δεινοπαθήματα τοῦ ὑποδούλου 'Ελληνισμοῦ.

3) Ὁργάνωσις (Θρησκευτικὴ καὶ Πολιτικὴ) τοῦ 'Ελληνισμοῦ. 'Ελληνικαὶ Χριστιανικαὶ κοινότητες (ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς 'Ελλάδος) φαναρίζονται—Μεγάλοι διερμηνεῖς—ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαβίας.

4) Αἱ ἔνοπλοι κατὰ ἑξῆς δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου 'Ελληνισμοῦ (Κλέφτες καὶ ἄρματολοι, Σουλιῶται, Μανιάται, Σφακιανοί).

5) 'Η 'Ελληνικὴ Ναυτιλία. 'Ανάπτυξις καὶ ὁργάνωσις τῶν 'Ελληνικῶν ναυτικῶν δυνάμεων.

6) Αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ 'Ελληνισμοῦ. Κρυφὸ σχολεῖο, διάφοροι σχολαὶ, διδάσκαλοι τοῦ γένους ('Επτανήσιοι, 'Αδ. Κοραΐ).

III. Προεπαναστατικὴ περίοδος

1) 'Η ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους(Μαρμαρωμένος βασιλεὺς κλπ.).

2) Τὰ κυριώτερα ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν 'Ελλήνων (1770 Λάμπρος Κασσῶνης, Γεώργιος 'Ανδρουτσός).

3) Ρήγας Φερραῖος.

4) 'Η φιλικὴ 'Εταιρεία καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς.

5) 'Αγῶνες Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ. Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου.

IV. 'Η περίοδος τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. 'Επανάστασις ἐν Μολδοβλαχία

1) 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης.

2) Θάνατος Φαρμάκη καὶ Γεωργίου Ὁλυμπίου.

V. 'Η ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως 'Ελλάδα

1) 'Η ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Πελοπόννησον, Στερεάν, Μακεδονίαν, νήσους καὶ ἄλλας 'Ελληνικὰς περιοχάς.

2) Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου καὶ ἄλλαι ἐνέργειαι τῶν Τούρκων ἐναντὶον τῆς ἐπαναστάσεως.

VI. Τὰ σημαντικώτερα γεγονότα ἐκ τῆς 'Ιστορίας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

1) 'Αγία Λαύρα—'Αλωσις Καλαμῶν.

2) Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. 'Η ἄλωση τῆς Τριπόλεως.

3) 'Επανάστασις εἰς τὴν Στερεάν 'Ελλάδα—'Αθανάσιος Διάκος—'Η μάχη τῆς 'Αλαμάνας.

4) Ὁδυσσεὺς 'Ανδρουτσός—Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

5) Πολιτικὴ ὁργάνωσις τῶν 'Ελλήνων Πρώτῃ 'Εθνικῇ Συνέλευσις.

6) Οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες—Καταστροφὴ τῆς Χίου.

7) Κωνσταντῖνος Κανάρης.

8) 'Εκστρατεία καὶ πανωλεθρία τοῦ Δράμαλη.

9) 'Η ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν 'Ελλάδα—'Η ἐν Πέτα μάχη.

10) Πρώτῃ πολιορκία τοῦ Μεσολογίου.

11) Ὁ Μάρκος Μπότσαρης.

VII. Ὁ φιλελληνισμὸς

VIII. Τὰ γεγονότα τῆς περιόδου τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς συμπράξεως Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου μέχρι καὶ τῆς ἐν Ναυαρίνῳ Ναυμαχίας

1) Σύμπραξις Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου κατὰ τῶν 'Ελλήνων—Καταστροφὴ Κάσου καὶ Ψαρρῶν.

2) 'Ανδρέας Μιαούλης. 'Η μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

3) Ὁ 'Ἰμβραήμ εἰς Πελοπόννησον. Μάχη εἰς Μανιάκι. Παπαφλέσσας.

4) Δευτέρᾳ πολιορκία τοῦ Μεσολογίου. Τὰ δεινὰ τῶν πολιορκουμένων. 'Η

Ψυχολογικὰ θέματα

ΤΑ ΝΤΡΟΠΑΛΑ ΚΑΙ ΔΕΙΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΖΑ, δῶλου 'Αγάπης Γρεβενῶν

Σὰν πουλάκι μωδιασμένο κάθεται σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ θρανίου καὶ παρακολουθεῖ μόνο μὲ τῶν ματιῶν του τὶς ἄκρες, ὅ,τι γύρω του συμβαίνει... Πρόκειται γιὰ ἓνα παιδάκι, ἐκ φύσεως ἀδύνατο καὶ καχεκτικό, ποὺ ἡ ὅλη στάσις του προκαλεῖ τὸν οἶκτο σ' ὅποιον τὸ γνωρίσει. 'Η πρώτη ἐντύπωσις, ποὺ ἀποκομίζει κανεὶς, ὅταν πρωτοαντικρύσῃ τὸν δούτοχο αὐτὸν μικρό, εἶναι πὼς κάτι πρόσκαιρο καὶ παροδικὸ τοῦ συμβαίνει καὶ ἓνα σωρὸ ἐρωτηματικὰ

διαδέχονται τὴν ἐντύπωσιν αὐτή: μήπως ἔκαμε καμμιὰ ἀξιοποίησιν πράξι, ποὺ ἔχει ἀναληφθεῖ; Δὲν ἤξευρε τὸ μάθημά του καὶ κατόπιν τούτου δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρει τὴν προσβολή; Μήπως κάποιο πρόσφατο οἰκονομικὸν δράμα στριφογυρίζει στὸ μυαλοῦδάκι του καὶ τοῦ ξαναζωντανεύει τὶς φοβερὰς εἰκόνας; Μήπως πείνα πολυήμερη, ἴσως, τὸ μαστίζει; Μήπως... Μὰ ὅσα «μήπως» κι' ἂν ὑποθέσωμε δὲν θὰ βροῦμε ποτέ, στὴν περίπτωσιν αὐτή, τὴν

ρωτικὴ ἐξοδος.

5) Γεώργιος Καραϊσκάκης ('Αράχωβα, πολιορκία τῆς 'Ακροπόλεως, μάχη τοῦ Φαλήρου).

6) 'Επέμβασις τῶν Μεγάλων δυνάμεων. 'Η ἐν Ναυαπίνῳ ναυμαχία—'Εκδίωξις τοῦ 'Ἰμβραήμ.

IX. Ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας. Τὸ τέλος τῆς 'Επαναστάσεως

1) Ὁ Καποδίστριας καὶ τὸ ἔργον του.

2) Μάχη ἐν Πέτρα (Δημ. 'Υψηλάντης). Τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως.

Η ΕΛΛΑΣ ΩΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

X. 'Η περίοδος ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος μέχρι τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου

1) 'Η 'Ελλάς ἐπὶ βασιλείας τοῦ Ὁθωνος.

2) Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α'. 'Ενωσις 'Επτανήσου—Κρητικὴ 'Επανάστασις ('Αρκάδι)—Προσάρτισις τῆς Θεσσαλίας.

3) Ὁ 'Ελληνοτουρκικὸς πόλεμος 1897. Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν.

4) 'Επανάστασις τοῦ Γουδί. Νέαι προσπάθειαι διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων 'Ελληνικῶν χωρῶν. 'Η Βαλκανικὴ συμμαχία.

5) Ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1912—13. 'Η δολοφονία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.

6) Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ὁ 'Ελληνοβουλγαρικὸς πόλεμος. 'Η ἐλευθέρᾳ 'Ελλάς 1914.

7) Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος 1914—1918. Ὁ Βασιλεὺς 'Αλέξανδρος. 'Η συνθήκη τῶν Σεβρῶν.

8) 'Η Μικρασιατικὴ καταστροφὴ. 'Ανταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν. 'Αποκατάστα-

σις τῶν προσφύγων τῆς Μ. 'Ασίας.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Β'. Πολιτειακαὶ μεταβολαί.

9) 'Η 'Ελληνοτουρκικὴ φιλία.

XI. 'Η περίοδος ἀπὸ τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν

1) Ὁ Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος (1939—1945).

2) Οἱ ἡρωικοὶ ἀμυντικοὶ ἀγῶνες τῶν 'Ελλήνων (1940—41).

3) 'Η ξενικὴ κατοχὴ 1941—1944. 'Η ἀπελευθέρωσις.

4) 'Η ἀπελευθέρωσις τῆς Δωδεκανήσου.

5) Θάνατος Γεωργίου Β'. Ὁ Βασιλεὺς Παῦλος.

6) 'Η ἐκ τοῦ Σλαβοκομμουνισμοῦ ἐχθρικὴ ἐπιβολή. Οἱ ἀγῶνες τῶν ἐτῶν 1946—49.

7) Τὰ 'Ηνωμένα 'Εθνη καὶ ἡ συμμετοχὴ μας εἰς τὸν πόλεμον τῆς Κορέας.

XII. Νεοελληνικὸς πολιτισμὸς Γενικὴ ἀνασκόπησις

1) Αἱ σημαντικώτεραι ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς, τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Νεωτέρας 'Ελλάδος.

2) Γενικὴ ἱστορικὴ ἀνασκόπησις. 'Η 'Ελλάς διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῆς ἀρχαίας Βυζαντινῆς καὶ νεωτέρας ἱστορίας.

Αἱ σημαντικώτατοι χρονολογίαί τῆς ἱστορίας τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Εθνους.

Τὸ μέλλον τῆς 'Ελλάδος καὶ τὸ χρέος τῆς νέας 'Ελληνικῆς γενεᾶς.

ΤΕΛΟΣ

(Στὸ ἐπόμενο τεῦχος θὰ δημοσιευθῇ ἡ ὕλη τοῦ προγράμματος γιὰ τὸ μάθημα τῆς 'Αγωγῆς τοῦ Πολίτου).

Χ. Π.

αίτια ψάχνοντας στα τωρινά ή στα άμεσως προηγούμενα γεγονότα της μικρής του ζωής... Και τοιούτο διότι η κατάσταση αυτή του παιδιού μας δεν είναι εφήμερη, αλλά χρονίζει με την οικογένειά του συνδεόμεθα, εκτιμούμε τη συνοχή της και διαπιστώνουμε την κώπας καλήν οικονομικήν της κατάστασι. Έξ άλλου σήμερα το παιδί αυτό δεν είναι τιμωρημένο ούτε εξητάσθη, ώστε να δίνη λαβή σε υποθέσεις μαθητικών προσβολών ή τύψεων.

Τι συμβαίνει λοιπόν; Πριν προχωρήσουμε στις απαντήσεις των μεγάλων ψυχολόγων, ας παρακολουθήσουμε το παιδί αυτό στις εκδηλώσεις του, μέσα στην τάξη: οι παρατηρήσεις μας θα μάς βοηθήσουν να συμβουλευθούμε επιτυχέστερα τους ψυχολόγους, που πακεταρισμένοι στους τόμους της βιβλιοθήκης μας θα μάς δώσουν πρόθυμα κάθε συμβουλή που θα τους ζητήσουμε...

Συνεσταλμένο μέχρι κόκκαλο, μένει στη θέση του χωρίς να μιλάει, χωρίς να κινείται: κάπου-κάπου ρίχνει μερικές φοβισμένες ματιές γύρω του... Έάν κατά τύχη συναντηθώ το βλέμμα του με το δικό μας, αλοιμονο! αναστατώνεται ολόκληρο... κοκκινίζει το πρόσωπό του και μαζί με αυτό άσφαλως και το πνεύμα του... δεν ξέρει πού να στρέψη τα μάτια του: έπάνω, κάτω, δεξιά, άριστερά, είναι μαρτύριο!

Πώς να ήταν τρόπος να μην υπήρχε τη στιγμή αυτή... Στην πρόσκλησή μας να σηκωθεί για μάθημα, έφωνιάζεται, σάν να ξυπνά από κάποιο βαθύ λήθαργο με βήμα άργό, άβέβαιο και ύφος φοβισμένο μάς πλησιάζει σά να φθάνη στον τόπο του μαρτυρίου. Άσφαλως το μάθημα το έχει διαβάσει πολύ καλά. Τρέμει όμως στη σκέψη πώς πρόκειται να όμλήση σε τόσα πρόσωπα μπροστά... Έκείνο που για κάθε άλλον μαθητή δεν είναι παρά άπλως ζήτημα άν θα κατέχη το μάθημα ή όχι και εις μέν την πρώτη περίπτωση έλεύθερος εις όλο το θάρρος το άποδίδει, εις δε τη δεύτερη «κομπιάζει» και άναφέρει άφοβα και πολλές φορές, μάλιστα, με θράσος πώς δεν διάβασε, αυτό ακριβώς είναι εκείνο που γίνεται πραγματικό μαρτύριο στην ψυχή του παιδιού αυτού: Σε ποιά ύφος να κανονισή τη φωνή του; Πώς να κρατήση το κεφάλι, πού να βάλη τα χέρια;... Και άν θα πη κάτι πού δεν έπρεπε ποιά έντύπωσι θα προκαλέση;... και άν σταματήση για λίγο πώς θα πάρουν τη σιωπή του;... Χίλια έρωτηματικά στριφογυρίζουν τυραννικά στην όθον του μικρού του έγκρεφάλου. Και έφ' όσον είναι ύποχρεωμένο από την 'Ιεροεξεταστική μας έπιμονή!... να πη κάτι, με το πιδ σκυθρωπό ύφος και τόν πλέον έξερδ και άχρωμάτιστο τόνο της φωνής του πετά μερικές λέξεις άσυνάρτητες. Στο κεφάλι του αί-

σθάνεται ένα χάος: λέξεις, φράσεις, ιδέες σκοντατούν ή μιά με την άλλη και δεν μπορεί να τις ξεκαθαρίση, να τις ταξινομήση και με κάποιον λογικό ειρμό να τις έκθέση. Το μαρτύριό του το βλέπουμε ξεκάθαρα σε κάθε του προσπάθεια, σε κάθε μιάν του έκφρασι, δεν κρατιώμαστε πλέον και το άπαλλάσσουμε με ένα ένθαρρυντικό «δεν πειράζει, καλά, κάθισε...». Έτοιμο να κλάψη άποσύρεται στο θρανίο του και προσπαθεί να χωθή όσο πιδ βαθειά μπορεί μέσα σ' αυτό νομίζει πώς όλα τα μάτια είναι έπάνω του στραμένα: τά βάζει με τόν έαυτό του, με μάς, με τούς συμμαθητές του, με όλο τόν κόσμο... βράζει ολόκληρο από μανία πού δεν έχει τη δύναμη να την έξωτερικεύση, να ξεσκάση κάπως.

Άς άφίσουμε τώρα τη μεμονωμένη αυτή περίπτωση και ας παρατηρήσουμε γενικώτερα τά τέτοια παραδείγματα, πού ή κοινωνία, δυστυχώς γι' αυτήν, μάς παρέχει άφθονα. Λέγω δυστυχώς γι' αυτήν, γιατί ένα μεγάλο ποσοστό από τά καλλίτερα άτομα της είναι καταδικασμένα στην άφάνεια, χωρίς αξιοποίησι, χωρίς την ένεργητική συμμετοχή των στην κοινή προσπάθεια για την βελτίωσή της. Πράγματι μεταξύ των άτόμων αυτών τών πιδ δυστυχιωμένων του κόσμου, πνευματικά άνώτερα, υπάρχει με μεγαλοφύτα, φύσεις καλλιτεχνικές, πεθαίνουσιν χωρίς ν' άποκαλυφθούν. Η ψυχή τους έχει μείνει έντρομη στην δχθη του ποταμού της ζωής, άμφιβάλλουσα για όλους και για όλα και γι' αυτήν την ίδια άκόμη! Τρομοκρατημένοι από τις θορυβάσεις επιδείξεις των άλλων, οι δειλοί, με το φόβο πάντα στην καρδιά ένεργούν κάτι, ένδω στην τύχη είναι πάντοτε άναποφάσιστοι και άπαυδοι περιμένοντας, χωρίς να τολμούν... Είναι σάς αυτούς τους φίλασθενους πού θα ήθελαν να τούς ύπηρετήσουν τά άτροφικά τους πόδια, αλλά στην πρώτη δοκιμή ξαναπέφτουν...

Ένα είδος συντριπτικής ταπεινώσεως τούς διακρίνει: ντρέπονται για τη φτώχεια τους, για την περιβολή τους, για το σπiti τους, καταβάλλοντας από το πνεύμα των άλλων, χάνονται στη σκέψη όλων αυτών πού τούς λείπουν.

Σε όποιανδήποτε κοινωνική έκδήλωσι, άν δεν μπορέσουν να την άποφύγουν, κάθονται κάπου στο τέλος, κοκκινίζοντας στην παραμικρή όμιλλα και φελίζοντας άτέλειωτες συγνώμες. Έχουν πάρει τη συνήθεια να μιλούν χαμηλόφωνα και χωρίς άμφιβολία έτσι και σκέπτονται. Η χαρά δεν μπαίνει όχι μόνο στα μάτια τους, αλλά ούτε και στην καρδιά τους. Φοβούνται τη συζήτηση, απέχθονται τόν κόσμο. Έν τούτοις είναι φύσεις ζεστές, πάλουσες, ποιητικές, λεπτές. Ξαναδιπλώνονται όμως στον έαυτό τους και

δέχονται χωρίς να δίνουν, άκοϋν χωρίς να μιλούν, θαυμάζουν τη δύναμη, το πνεύμα, τά έργα των άλλων, χωρίς να προσπαθούν ν' άποδείξουν τις ίδικές τους ικανότητες για να τούς θαυμάσουν κι' αυτούς, με τη σειρά τους. Η πολύτιμη δημιουργική άμιλλα βρίσκεται μακριά άπ' αυτούς γιατί έξουδετερώνεται από το φόβο της πιθανής άποτυχίας. Έδώ ακριβώς διακρίνεται ή τεράστια ζημιά πού παθαίνει ή Κοινωνία.

Το κακό αυτό μπορεί τά λείψη μόνο όταν το Σχολείο γίνη ψυχοθεραπευτήριο πραγματικό, όταν κάθε δάσκαλος γίνη και ένας ψυχολόγος. Και δεν χρειάζεται να είναι κανείς γεννημένος ψυχολόγος γι' αυτή τη δουλειά, ούτε να φάν τόν καιρό του σε μακροχρόνιες ψυχολογικές μελέτες. Οι γνώσεις, πού κάθε νέος δάσκαλος άποκομίζει από την Άκαδημία, άφου διευρυνθούν με λίγη άτομική μελέτη των κυριωτέρων ψυχολογικών έργων της γνωστής Βιβλιογραφίας μαζί με την πολύτιμη συντροφιά της πείρας, θα μάς δώσουν την ικανότητα να διορθώσουμε, έκείνο πού δεν μπόρεσε να κάνη το παλιό Σχολείο, το όποιο μάλιστα αντίθετα προς τις τωρινές μας επιδιώξεις συνέβαλε στην δημιουργία τέτοιων δυστυχών πλασμάτων, με τά καταθλιπτικά, μεσαιωνικού σαδισμού, παιδονομικά μέτρα, πού εφήρμοζε.

Οι σπουδαιότεροι αντιπρόσωποι των νέων κατευθύνσεων της Ψυχολογίας, τούς όποιους, νοερά, θα έπισκεφθούμε, εϋθός άμέσως, θα σταθούν πολύτιμοι σύμβουλοι μας σε κάθε περίπτωση, πού ή χρειασθεί άκριβη διάγνωσι και άνάλογη θεραπεία: Σε κάποιο μισοσκοτισμένο ράφι της μικρής μας Βιβλιοθήκης συναντούμε τόν ADLER, χαμένο σε μερικούς τόμους διαφόρων χρωμάτων, σχημάτων και έκδόσεων. Του περιγράψουμε στην περίπτωση τού «μικρού μας ντροπαλού» και πτωχή τού «μικρού μας ντροπαλού» και προτού άκόμη τελειώσουμε, μάς άποσταμώνει: «Αυτό είναι ολόφανερo... Το συναίσθημα της 'μειονεξίας στην αντιπροσωπευτικότερη μορφή του... Ψάξτε στο παρελθόν του και μάλιστα στο άπώτερο, στις πρώτες ήμέρες, στους πρώτους μήνες, στην οικογενειακή του κατάσταση' εξετάστε τη θέση του μέσα στην οικογένεια, τη στάσι των γονέων του και των άδελφών του άπέναντί του...

Άφου βρήτε την αίτια, αναλάβετε ύστερα, με λεπτότατες ψυχολογικές έπεμβάσεις, με το άνάλογο τάκτι και πρό πάντων με στοργή και καλωσύνη να τού έμπνεύσετε έμπιστοσύνη, να τού πλησιάσετε και να γίνετε φίλος του... Άπό έκεi και μετά το πράγμα είναι εύκολότερο' ποσπαθείτε να τού αλλάξετε την κακή ιδέα πού έχει σχηματίσει για κείνο, πού

έγινε αίτια να καταντήση στην πεσιμιστική αυτή κατάσταση και δείξτε του ότι ο κόσμος είναι καλός... φέрте το σ' έπαφή με την κοινωνία, ή ένίσχυσις της κοινωνικότητας στην περίπτωση αυτή φέρει λαμπρά άποτελέσματα...»

Αυτά και άλλα μάς λέγει ο μεγάλος ψυχολόγος για «πείσι προς έπιβολή και άπόκτησι ύπεροχής...», μέχρος ότου, από ένα γειτονικό ράφι ξεπετιέται και έπεμβαίνει ο Φρόντ. Ο ADLER με λεπτότητα και από σεβασμό προς τόν διδάσκαλόν του, τού δίνει το λόγο, άν και δεν συμφωνεί καθόλου προς τη θεωρία του. Τότε άκούμε τόν ίδρυτή της ψυχαναλύσεως να μάς μιλά για «άποθνήσκας παραστάσεις» για «λιμπιντο». Με πολλά έπιχειρήματα προσπαθεί να μάς πείση ότι το παιδί μας των 9-10 έτών! πάσχει, ίσως, από άνικανοποίησι σεξουαλική!... Μένουμε με το στόμα άνοιχτό μπροστά στην τόσο άπροσδόκητη και τολμηρή άπάντησι. Αυτός, για ν' άποδείξη την άλήθεια αυτών πού λέει μάς άραδιάζει διάφορα παραδείγματα από τη ζωή ή την 'Ιστορία... Με δυσκολία κρατιόμαστε στη θέση τους κάτι άλλοι πού άκοϋν στά δυνάματα: Σπράγγερ, Δίλταϋ, Wundt, Stern και πολλοί άλλοι. Διαμαρτύρονται και μάς πλάσσουν τις δικές του θεωρίες, πού όσο καλές κι' άν είναι δεν μάς ένδιαφέρουν ακριβώς για την περίπτωση, πού μάς άπασχολεί. Έτσι άκούμε να μάς μιλούν για «έννοιες άξίας, πού έπηρεάζουν ποικιλοτρόπως τόν ψυχ. βίον», για «ψυχική δομή», για «πειραματικές μεθόδους στην ψυχολογία» ή για την άξια των «κριτηρίων tests προς έλεγchon της ευφυίας των παιδιών».

Πιδ ποτιστικός άπ' όλους μάς φαίνεται ο 'Ιδρυτής της «Άτομικής Ψυχολογίας», γι' αυτό τόν πλησιάζουμε για δεύτερη φορά, τόν συμβουλευόμεντε καλλίτερα και άφου πειστούμε απόλυτα δι ή θεωρία του είναι αυτή πού ένδεικνυται, άρχίζουμε τά έφαρμόζουμε την ύποδειχθείσα θεραπευτική τού μεθόδου, συγκεκριμένη με τις δικές μας αντιλήψεις και έμπειρίες, για την ειδική αυτή περίπτωση.

Βέβαια, μπορεί να υπάρξη περίπτωση, πού να κάνουμε χρήσι και της ψυχανάλυσεως τού Φρόντ ή τού πειραμάτος, πού μάς προτείνει ο Wundt ή της παραπλησίας μεθόδου των tests τού W. Stern. Πάντως εκείνο πού πρέπει να γίνη συνείδησι όλων των δασκάλων είναι το καθήκον μας να βοηθήσουμε τά άτυχή αυτά πλάσματα, πού χωρίς να έχουν καμία οργανική πάθησι, είναι έν τούτοις άσθενή, είναι ψυχικά άσθενή και ή δυστυχία τους είναι 'ισόβια, έφ' όσον δεν θα βρεθί κανείς να τά θεραπεύση.

Το πρώτο βήμα έχει γίνη ήδη από το Νέο Σχολείο, με την προσπάθεια περιο-

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΤΟΚΩΝ - ΥΣΤΕΡΟΤΟΚΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΟΓΕΝΩΝ

Τοῦ κ. Γ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ, Διευθυντὸς 3ῆς Σχολεῖου Πρασίνου Γορτυνίας

Ἄπειρα εἶναι τὰ προβλήματα, πού ἀντιμετωπίζουμε ἡμεῖς οἱ διδασκαλοὶ καὶ οἱ γονεῖς, εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν μας. Εἶναι τόσα πολλὰ, πού εὐθὺς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ ἑνός, ἄλλο προβάλλει μπροστά μας καὶ ζητάει καὶ αὐτὸ ἐπιτακτικὰ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε.

Τὸ γεγονός οὗτο καὶ μόνο εἶναι ἀρκετὸ νὰ δείξῃ πόσο βαρὺ εἶναι τὸ ἔργον μας, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ πόσον μεγάλης σημασίας, ἀκόμη δὲ καὶ πόσον σκόπιμος εἶναι ἡ συνεργασία ἡμῶν τῶν διδασκάλων μὲ τοὺς γονεῖς. Τέλος δὲ φαίνεται καθαρὰ πόσον ἀπαραίτητο εἶναι αἱ συγκεντρώσεις τῶν γονέων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μετὰ τούτων συνεργασίας μας καὶ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν λύσιν τῶν σπουδαιότερων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα μὲς παρουσιάζονται δυσχεραίνοντα τὸ ἔργον μας.

Καὶ ἐφ' ὅσον τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἔγινε κατανοητὸν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς γονεῖς, ἐπιβάλλεται νὰ ἀναπτύξουμε ἀκόμη περισσότερον τὴν συνεργασίαν μας αὐτὴν πέραν ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὰ μαθήματά του. Εἶναι πολλές ἄλλες ἀκόμη ἐκδηλώσεις τοῦ παιδιοῦ, πού ἀναφέρονται στὴν συμπεριφορὰν εἰς τὰ διαφέροντά του, εἰς τὸν ψυχικὸν του γενικῶς κόσμον, καὶ δίδουν πλοῦσιον ὕλικόν διὰ μελέτην τῆς ἀτομικότητός του, ἢ ὅποια εἶναι ἀπαραίτητος, διὰ νὰ προσαρμώσουμε τὰς ἐπιδράσεις μας καὶ τὰς ἐνέργειάς μας μὲ ἐπιτυχίαν καὶ φέρουμε ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Εἰς τὴν σειράν τῶν ὁμιλιῶν, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ γίνωνται εἰς τὰς συγκεντρώσεις τῶν γονέων, κρίνω σκόπιμον ν' ἀναφερθῶ σὲ ἓνα θέμα συνηθισμένον. Συνηθισμένον μετὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τὸ ἔχουν ἀντιμετωπίσει ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ γονεῖς καὶ ἄλλοι τὸ ἀντιμετωπίζουν τώρα. Εἶναι δὲ τὸ θέμα «Προβλήματα εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν πρωτοτόκων παιδιῶν, τῶν μονογενῶν καὶ τῶν ὑστεροτόκων».

ρισμοῦ καὶ καταργήσεως τῶν ψυχροτόνων ποινῶν, μὲ τὴν ἀποδέσμευσιν τῆς παιδικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πρωτοβουλίας, πού εἶναι ἡ βάση τῆς δημιουργίας ψυχικὰ ὑγιῶν προσωπικότητων.

Χρειάζεται ὅμως νὰ καταβάλωνται ξεχωριστὲς προσπάθειες στὰ φύσει ψυχικὰ ἀσθενῆ παιδιὰ, στὰ φύσει ντροπαλὰ καὶ δειλά, διότι «ταῦτα μείζονα χρεῖαν ἰατροῦ ἔχουσιν».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΖΑΣ

Οἱ κατηγορίαι αὗτὲς τῶν παιδιῶν εἶναι ἐκεῖνες, πού δημιουργοῦν τις περισσότερες δυσκολίες στὴν ἀγωγὴν καὶ προβάλλουν τὰ μεγαλύτερα ἐμπόδια στὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν γονέων.

Μονογενῆ, πρωτότοκα ἢ ὑστεροτόκα εἶναι κατὰ κανόνα τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα, πού χαρακτηρίζονται μὲ τὸν ὄρον «Προβληματικά», δι' αὐτὰ λοιπὸν τὰ παιδιὰ νομίζω, ὅτι ἐπιβάλλεται ν' ἀσχοληθούμε περισσότερον.

Τὸ πρῶτο παιδί γιὰ ὅλους μας, ἂν δὲν εἶναι μονογενὲς ἦταν φυσικὰ πρωτότοκο. Ἐξ ἄλλου ὅλοι μας ἔχουμε ἢ θὰ ἔχουμε τὸ ὑστεροτόκον, τὸ τελευταῖον καὶ μικρότερον παιδί μας.

Τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ μιά ἀπλή λεπτομέρεια, ἀλλὰ ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἀγωγὴν. Ἐξετάζοντες ὅμως τὸ πρόβλημα αὐτὸ δὲν πρόκειται νὰ δώσουμε καμμιὰ θαυματουργὴ συνταγὴ γιὰ τὸν γονέα, ἀλλὰ θὰ προσπαθίσουμε νὰ ἀπομονώσουμε τὸ φαινόμενο, νὰ τὸ ἀναλύσουμε, καὶ νὰ τὸ φωτίσουμε ὅσον μὲς εἶναι δυνατόν, ὥστε καθεὶς μας, πού ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα, νὰ τὸ προσδιορίσῃ στὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν του καὶ νὰ προσαρμώσῃ τὴν στάση του καὶ τῆς ἐνέργειάς του ἔτσι, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν λύσιν τοῦ στὴν ἰδιαιτέρη μορφή, πού παρουσιάζεται στὸ παιδί του.

Εἶναι φυσικὰ ἀδύνατον νὰ προκαθορισθῇ ὁμοιόμορφος μέθοδος καὶ τρόπος ἐνέργειας, ἀφοῦ τὸ πρόβλημα παρουσιάζεται κάθε φορὰ συνδεδεμένο μὲ ἄλλα χιλιά δύο φαινόμενα διαφορετικὰ σὲ κάθε παιδί ἀνάλογα μὲ τὴν ἀτομικότητά του καὶ ἀπειρους ἄλλους παραγοντας. Ἐνὰ μόνον μπορούμε νὰ εἰποῦμε σὰν γενικὸν κανόνα, ὅτι τὰ πῶς πολλὰ παιδιὰ τῆς κατηγορίας αὐτῆς εἶναι προβληματικά καὶ αἰτία πάντοτε εἶναι αὐτοὶ οἱ γονεῖς, ἢ συμπεριφορὰ τους, οἱ ἐκδηλώσεις τους γενικὰ εὐθὺς μετὰ τὴ γέννησίν τους. Γιατὶ κατὰ τεκμήριον οἱ ἄλλοι παράγοντες, οἱ πρὸ τῆς γεννήσεως εἶναι εὐνοϊκότεροι γιὰ τὴν κατηγορίαν τῶν μονογενῶν ἢ πρωτοτόκων παιδιῶν.

Καὶ τώρα ἂς ἰδοῦμε ποῖο εἶναι τὸ πρόβλημα:

Τὰ μονογενῆ παιδιὰ στὴν μεγαλύτερη ἀναλογία τους, ὅπως εἴπαμε παραπάνω, εἶναι προβληματικά γιὰ τὴν ἀγωγὴν.

Ὅλοι μας εὐτυχῶσαμε νὰ ἰδοῦμε μίαν νέα ζωὴ νὰ ἔρχεται στὸν κόσμον, σὰν συνέχεια τῆς δικῆς μας ζωῆς, τοῦ ἐγὼ μας, τῆς προσωπικότητός μας. Εἶναι τὸ φαινόμενο, ἢ τὸ στοιχεῖο, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ

Βάτισαν ἐσθίριζε τὴν θεωρίαν του τῆς «δυναμικῆς ἀθανασίας» τῶν ἐνβίων ὄντων.

Ὁ μεγάλος αὐτὸς Γερμανὸς βιολόγος χαρακτηρίζει τὴν μεγαλύτερη τοῦ δημιουργοῦ τὴν ἱκανότητα αὐτῆς τῆς ἀναπαραγωγῆς, τῆς διαιωνήσεως τοῦ εἶδους καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐπεκτάσεως καὶ διατηρήσεως τοῦ προσωπικοῦ ἐγὼ μας. Ἡ θέσις λοιπὸν πού πέρνουν οἱ γονεῖς ἀπέναντι στὸ νεογέννητο, ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ νέα αὐτὴ ζωὴ εἶναι ἡ συνέχεια τῆς δικῆς μας ζωῆς. Ὡς ἐκ τούτου καὶ οἱ φροντίδες μας εἶναι τέτοιες καὶ ἀνάλογες μὲ ἐκεῖνες, πού ἔχουν τὴ ρίζαν τους στὸ ἐνστικτὸ τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Καὶ ξέρουμε πόσο δυνατὴ εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐνστικτῶν τῆς ἐκδηλώσεως ὅχι μόνον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ γενικῶς ὅλων τῶν ζώων. Τρέμουμε λοιπὸν μὴ πάθῃ κατὰ τὸ νεογέννητο, μὴν τοῦ λείψῃ κατὶ ἀνησυχούμε ὅταν κλαίῃ, ὅταν ἀποποιεῖται τὴν τροφή, ὅταν τέλος πάντων οἱ ἐνστικτώδεις ἐκδηλώσεις του δὲν συμφωνοῦν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴς ἰδικές μας διαθέσεις καὶ τὴς ὑποκειμενικές μας προβλέψεις.

Γιὰ τὸ νέο ζευγάρι τὸ νεογέννητο εἶναι ὁ ἀξίονος γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸ ἀνδρόγυνον κινεῖται, ἀναπνέει. Ἀλλὰς τε εἶναι ὁ νέος, μετὰ τὴν ἀρχικὴν ἀμοιβαία ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην, εἶναι ὁ κρῖκος, πού συνδέει πλέον τοὺς γεννήτορας γιὰ ὅλη τὴν τῆ ζωῆ. Ἀκόμη καὶ στὴ μορφή του καὶ στὰ χαρακτηριστικά του βλέπουν τὴν συνένωσιν τῶν ἰδικῶν τους χαρακτηριστικῶν, τὴν ἰδεατὴν εὐτυχίαν τοῦ ὁλοποιημένου.

Ἡ ζωὴ τοῦ ζευγαριοῦ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδιοῦ τὸ πρῶτον παθαίνει ριζικὴ μεταβολή. Τὸ πῶς ρυθμίζεται ἐν ἀνάγκῃ πρὸς τὸ νεογέννητο. Ὁ ὕπνος, τὸ φαγητό, ἡ ἐργασία, ἡ ψυχαγωγία καὶ κάθε ἄλλη ἐκδήλωση, προσαρμύζεται ἀνάλογα μὲ τὴς ἀνάγκες τοῦ βρέφους τὴς πραγματικῆς ἢ τίς ὑποτιθέμενες. Καὶ συμβαίνει πολλές φορές οἱ γονεῖς τοῦ νεογεννήτου νὰ αἰσθάνωνται πραγματικὴ εὐτυχία καὶ χαρὰ, ὅταν δὲν μποροῦν νὰ κάμουν κατὰ ἀντίθετο ἀπ' αὐτὰ, πού θεωροῦν σὰν συμφῆρον γιὰ τὸ βρέφος.

Δὲν νομίζω, ὅτι θὰ ὑπάρχῃ καμμιὰ διαφωνία στὴν περιγραφή τοῦ φαινομένου. Κάθε ἓνας μας μπορεῖ νὰ τοποθετήσῃ τὸν αὐτὸν του στὸ πλαίσιον αὐτό, ἀνάλογα βέβαια μὲ τὴς ἰδιορρυθμίες του καὶ τοὺς ἄλλους παραγοντας, πού ἰσχύουν γιὰ τὸν καθένα μας.

Γενικὰ θὰ μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἡ ἔλευσιν τοῦ πρωτοτόκου παιδιοῦ στὸν κόσμον σημαίνει μιά ἀπότομην καὶ ριζικὴ μεταβολὴ τῶν συνθηκῶν τῆς δικῆς μας ζωῆς. Καὶ ὅλες αὗτὲς οἱ ἐκδηλώσεις μας ἔχουν τὴ βάση τους στὸ ἐνστικτὸ, στὸν σύθρομητισμό, καὶ ἂν αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἀντιληφθῶμε ὅταν ἄνθρωπο τὸ βλέπουμε στὰ ζωῶν. Εἶναι γνωστὴ ἡ μετα-

βολή, πού παρατηρεῖται στὴν κλῶσσα, στὴ σκύλα καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη ζωῶν ἀπέναντι ἐκείνων, πού τὰ περιστοιχίζουν κατὰ τὴν περίοδο τῆς γεννήσεως τῶν παιδιῶν τους. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο προδίδει τὴν μεταβολὴν καὶ χαρακτηρίζεται μὲ τὸν ὄρον «στοργή».

Στοργὴ λοιπὸν εἶναι τὸ νέο ψυχικὸ στοιχεῖον, πού φανερῶνεται μὲ ὅλην τὴν ἐνταση καὶ τὴν πρωτόγονη ὁρμὴν στὸ νέο ζευγάρι μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πρωτοτόκου παιδιοῦ.

Ἀλλὰ γιατί τάχα κουραζόμεθα μ' αὐτὲς τίς λεπτομέρειες;

Μὲ τὴν περιγραφή αὐτῆς, πού εἶναι γνωστὴ σὲ ὅλους μας, γιατί ὑπῆρξε βίωμά μας ἢ συμβαίνει νὰ τὴν ζοῦμε τώρα, ξεκινᾷ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς. Ἀπὸ δὴ προσδιορίζεται κατὰ κανόνα ἡ ἐξέλιξις ἡ σωματικὴ, ἡ πνευματικὴ, ἡ ἠθικὴ τοῦ νεογεννήτου, ὅσο βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς παράγοντας, πού συνεργάζονται γιὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν προδιαθέσεων ἢ πού τὴς ἀντιμάχονται.

Εἶναι εἰς ὅλους μας γνωστὴ ἡ τακτικὴ πολλῶν γονέων καὶ πρὸ παντὸς μητέρων, πού κάτω ἀπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐνστικτώδους στοργῆς ὑποχωροῦν καὶ ἀναζητοῦν αἰτία σὲ ὀρισμένες φυσιολογικὰς ἐκδηλώσεις καὶ κάνουν τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο γιὰ νὰ τὴς ἱκανοποιήσουν. Κλαίει π. χ. τὸ βρέφος. Ἀπειροὶ εἶναι οἱ λόγοι γιὰ ἓνα βρέφος, πού μπορεῖ νὰ κλαίῃ. Ἰσως κρυῶνι, ἰσως πεινᾷ, ἰσως πονεῖ. Μὰ ποτὲ κανεὶς, νομίζω, δὲν ἠθέλησε νὰ λογαριάσῃ πῶς ἰσως καὶ κάποιος ἄλλος παράγοντας μπορεῖ νὰ ἐσπρώξῃ, κατὰ τρόπον ἐνστικτώδη, τὸ βρέφος στὸ κλάμα. Οἱ ἐπιστήμονες, ἐφ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, παραδέχονται, ὅτι τὸ κλάμα γιὰ τὸ βρέφος εἶναι μιά φυσιολογικὴ ἀνάγκη, ἀφοῦ εἶναι ἀποδεδειγμένο, ὅτι σὰν ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν διεύρυνσιν τοῦ στήθους καὶ τοῦ πνεύμονος.

Ἀσχετον ὅμως ἂν αὐτὸ εἶναι σωστὸ ἢ ὄχι, εἴμαστε πάντα βέβαιοι ὅτι δίνοντας τροφήν σ' ἓνα βρέφος, πού κλαίει, ἱκανοποιοῦμε τὴν πραγματικὴν ἀνάγκην τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἢ δημιουργοῦμε μιά καινοῦρια αἰτία, τὸ βαρυστομάχισμα, γιὰ περισσότερη ἀνησυχία; Δὲν εἶναι ὅμως τὸ θέμα μας αὐτό, ἀλλὰ τὸ ἀναφέρουμε σὰν παράδειγμα, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ δείξουμε πόσο μπορεῖ νὰ βλάψῃ ἡ ἀπερίοριστη στοργὴ μας, πού ἐκδηλώνεται ἀπὸ ἀδυναμία τοῦ χαρακτήρος μας ἢ ἀπὸ ἐλλείψιν γνώσεως, καὶ ἡ ἱκανοποίησις κάθε ἐπιθυμίας πραγματικῆς ἢ ὑποτιθέμενης τοῦ βρέφους.

Εἶναι οἱ πρώτες ὑποχρεώσεις μας στὸ ἀδύνατο αὐτὸ πρᾶγμα, πού ὅσο καὶ ἂν θέλουμε ἡμεῖς νὰ τὴς χαρακτηρίσουμε σὰν φροντίδες, πού ἀπορρέουν ἀπὸ ἀγάπην καὶ στοργήν, εἶναι ὅμως στὴν πραγματικότητά οἱ πρώτες καταθέσεις μας στὰ πόδια τοῦ

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΩΝ ΕΞΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗ

Του κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, Δ/λου Παλαιομανίνας Μεσολογίου

Φιλόσοφοι, παιδαγωγοί και ψυχολόγοι, κατά κόρον ετόνισαν την σημασίαν, ήν έχουν αι έξεις διά την διαμόρφωσιν του χαρακτήρος του ατόμου. Τι όμως είναι έξεις, διά την όποιαν τόσος πολλός λόγος έγινε;

«Έξεις είναι ή τάσις προς αυτόματον έπανάληψιν ένεργείας τινος. Αύτη γεννάται έκ της έπανελημμένης έκπληρώσεως μιās έπιθυμίας».

Κατά τόν Άριστοτέλην, ή έξις είναι «δευτέρα φύσις», κατά τόν Ούέλγκαντν δέ

εγωιστή, πού άρχισαμε να έκτρέφουμε.

Έτσι από τό λίκνο άκόμη του βρέφους ρίχνουμε τούς σπόρους του κακού και βάζουμε τίς βάσεις μιās έσφαλμένης άγωγής της όποιας τούς πικρούς καρπούς δέν άργούμε να όρίσουμε.

Τό παιδί μεγαλώνοντας και ώθούμενο από τό ένστικτό του παίρνει μιā θέση αντίπαλου και μέ τό κλάμα ή μέ άνάλογες έκδηλώσεις προκαλεί συνεχώς την στοργή μας, κατακτώντας λίγο κατ' όλιγο περισσότερο έδαφος.

Τά χρόνια περνούν και τό πρωτότοκο, όσο γνωρίζεται μέ τό περιβάλλον, τόσο περισσότερο πολλαπλασιάζει τίς άπαιτήσεις του. Οί γονείς πλέον και οί άλλοι οικείοι, πού τό περιβάλλουν, όσο και άν νιώθουν, πώς δέν είναι σωστή ή ικανοποίησης όλων των παραλογών άπαιτήσεών του, δέν μπορούν να άντιδράσουν. Και άν τό κάνουν, περιορίζονται σέ έκφραση μιās άπλης δυσαρσεκείας, πού όταν τό παιδί την άντιλαμβάνεται, του δημιουργεί μεγαλύτερη ικανοποίηση, γιατί ξέρει, ότι στο τέλος αυτό θα είναι νικητής.

Ο κατήφορος, τίς περισσότερες φορές, συνεχίζεται. Κανείς πιά δέν μπορεί να άντιδράση, όχι βέβαια στίς θελήσεις του παιδιού άλλα στόν έσφαλμένο αυτό τρόπο έκδηλώσεως της στοργής.

Τό κακό μεγαλώνει, άν συμβή να άρρωστήση τό παιδί αυτό και μάλιστα άν διατρέξη κίνδυνο ή ζωή του. Τότε πλέον τίποτε δέν είναι ικανό ν' άντισταθή στή θέλησή του. Οί γονείς έμψυχοι στέκουν μπροστά του, έτοιμοι να ικανοποιήσουν κάθε άπαιτήσή του. Έκείνο απόλυτος κυρίαρχος δέν κάνει τίποτε άλλο, παρά από τό να διατυπώνη συνεχώς άπαιτήσεις και να ζητή την έκπληρώσή τους. Οί γονείς άβουλα πλάσματα μετατρέπονται σέ θεράποντας των πιο παραδόξων θελήσεων του μικρού αυτού τυράννου, σάν τάχα να ζούν γι' αυτό και μόνον. Τά άποτε-

«δέκα φορές φύσις». Η καθημερινή πεύρα έπισφραγίζουσα τās άνωτέρω άπόψεις μιās διδάσκει ότι αι έξεις αποτελούν τόν κυριώτερο και βασικώτερο παράγοντα διά την διαμόρφωσιν του χαρακτήρος.

Αι προδιαθέσεις δέ, τās όποιās ο άνθρωπος έμφύτως φέρει μαζί του, άμα τη έμφανίσει του επί του πλανήτου, είναι κατά κανόνα ο κυριώτερος συντελεστής δημιουργίας καλών ή κακών έξεων.

Ευστόχως δέ έλέχθη από "Ελληνας και ξένους διακεκριμένους παιδαγωγούς και

λέσγατα πλέον αυτής της τακτικής είναι γνωστά ή τουλάχιστον εύκολα κανείς μπορεί να τά άναλογισθή.

Είναι όμως γεγονότα πώς βέβαια έρχεται κάποτε καιρός, πού άντιλαμβάνονται οί γονείς τόν γκρεμό, προς τόν όποιον οδηγούνται αύτοί και τό παιδί τους, άλλα είναι πλέον άργά. Τίς περισσότερες φορές παραιτούνται από κάθε προσπάθεια για την διόρθωση του κακού, άλλα και άν θελήσουν να ένεργήσουν διαφορετικά, βλέπουν πολύ γρήγορα πόσο είναι δύσκολο να μεταβάλουν τά πράγματα. Τό παιδί μεγαλώνοντας κάθε μέρα άποβαίνει ένας αντικειμενικός τύπος, έγωιστής, άνίκανος ν' άντιμετώπιση και την παραμικρή άντιζοότητα της ζωής. Συγκρούεται μέ τούς γονείς, μέ τούς συνομηλικούς του, τά θέλει όλα δικά του. Δέν άναγνωρίζει κανένα δικαίωμα στούς άλλους και όταν ύποχρεωθή κάποτε να ύποκύψη, τό κάνει μέ δυσανασχέτησι και μέ πικρία τόση, πού ή ζωή του φαίνεται βάρος. Γίνεται νευρασθενικό, έριστικό, ζηλιάρικο, άντιπαθητικό. Ένα συναίσθημα κατωτερότητας και μειονεξίας άρχίζει τά πλημμυρίζη την ψυχή του κάθε φορά, πού άντιλαμβάνεται, ότι δέν είναι δυνατό να γίνουν όλα τά χατήρια του.

Τά φαινόμενα αυτά παρουσιάζονται σέ μεγαλύτερη ένταση, όταν τό παιδί έλθη σέ έπαφή μέ την κοινωνία, μέ τά άλλα παιδιά στα παιχνίδια του ή στο σχολείο.

Πόσα τέτοια παιδιά δέν ήρχισαν τά κλάματα, όταν ο πατέρας ή ή μητέρα τά ώδήγησε για πρώτη φορά στο Σχολείον. Μόλις άντίκρυσαν τόν Διδάσκαλον ή τούς συνομηλικούς των και άναλογίστηκαν, ότι σέ λίγο ο συνοδός θα έγκαταλείψη άνάμεσα στα καινούργια αυτά πρόσωπα.

(συνεχίζεται)

Γ. ΠΑΠΑ-ΙΩΑΝΝΟΥ

ψυχολόγους ότι ή κατάλληλος ήλικία διά την δημιουργίαν καλών έξεων είναι ή προσχολική τοιαύτη, και δη τά πρώτα πέντε έτη της ήλικίας του ατόμου είναι σπουδαιότατα λόγω του εύπλάστου του έγκεφάλου των μικρών παιδιών. Διά τούτο και αι δημιουργούμεναι κατά τά πρώτα έτη της ήλικίας του ατόμου, έντυπώσεις δέν έξαλειφονται εύκόλως, τό δέ περιβάλλον και δη τό οικογενειακόν και έκ τούτου έτι περισσότερο ή μητέρα, ο θεός ούτος παιδαγωγός κατά τόν Πλάτωνα, άσκει τεραστίαν έπίδρασιν διά την δημιουργίαν καλών έξεων εις τό παιδί της προσχολικής ήλικίας.

Τό παιδί κατά την ήλικίαν αυτήν, άποκτά τρόπους του πράττειν και έξεις. Διό έπιβάλλεται διαρκής και έντατική έπαγρύπνησις επί της συμπεριφοράς του παιδιού της ήλικίας ταύτης.

Η οικογένεια, ως και άνωτέρω έλέχθη, εις τό ζήτημα της δημιουργίας καλών έξεων εις τό παιδί, κατέχει πρωτεύουσαν θέσην.

Αι έξεις του πατέρα, της μητέρας και των μεγαλύτερων άδελφών, και έν ένι λόγω του οικογενειακού περιβάλλοντος, είναι και έξεις του παιδιού.

Ο άνθρωπος κατά τόν Άριστοτέλην «έστιν ζών μιμητικόν». Πολύ περισσότερο θά δύναται να λεχθή ένταύθα, τό μικρόν παιδίον έστιν ζών μιμητικώτατον, διότι στερείται ίσχυράς βουλήσεως και ήθικής άναπτύξεως λόγω έλλείψεως πείρας. Αι διαπονητικά του ικανότητες εύρίσκονται έν άμυδρά καταστάσει. Έξ αίτίας δέ των άνωτέρω, πολλοί ψυχολόγοι ταυτίζουν τό διαπονητικόν έπίπεδον του μικρού παιδιού, μέ τό τοιοϋτον του πιθήκου. Διό και μιμείται τά πάντα ως ο πιθήκος.

Όθεν προβάλλει τό παιδαγωγικόν αξίωμα «Νά άποφεύγωμεν όσον τό δυνατόν να προβαίνωμεν ένώπιον του παιδιού εις πράξεις, τās όποιās δέν πρέπει να επαναλάβη τούτο». Η άνευ περισκέψεως μίμησης έπιδρά λίαν έπιβλαβώς.

Έδω θά πρέπει να άναφερθή ή παιδαγωγική αλήθεια «ότι ή οικογένεια πρέπει να είναι τρόπος τινά ο άγρυπνος φρουρός του παιδιού». «Πές επί των συναναστροφών του παιδιού». «Πές μου ποιοι είναι οί φίλοι σου, για να σοϋ πω ποίος είσαι» τονίζει μιā σοφή λαϊκή παροιμία.

Η άγάπη και τό καλό παράδειγμα είναι κατ' έξοχήν τά κυριώτερα παιδαγωγικά μέσα διά την καλλιέργειαν καλών έξεων εις τό παιδί. Τό καλό παράδειγμα εξαφανίζει και νεκρώνει τά έλαττώματα του παιδιού. Αι καλαι έξεις αποτελούν τόν άκρογωνιαίον λίθον του οικοδομήματος της ήθικής άγωγής.

Τό περιβάλλον άσκει άξιοθαύμαστον έπίδρασιν επί της δημιουργίας καλού χαρακτήρος. Ο Watson θέλων να τονίση την

σημασίαν και σπουδαιότητα του περιβάλλοντος, αναφέρει τά έξης: «Δός μοι λέγει 10 γεογνά και έν όπ' έμοϋ καθορισθόμενον περιβάλλον και άναλαμβάνω να σοι καταστήσω οιοδήποτε έξ αύτών, λατρίον, έπιστήμονα πολιτικόν, καλλιτέχνην και άκόμη κλέπτην... άνεξαρτήτως του τάλαντου του».

Κατά τά πρώτα έτη της ήλικίας του παιδιού είναι τά μέγιστα άποτελεσματική ή θρησκευτική έπίδρασις των γονέων και των διδασκάλων. Όθεν εάν θέλωμεν να δημιουργήσωμεν ανθρώπους μέ άνεπτυγμένον τό θρησκευτικόν συναίσθημα, δέον να εκμεταλλευθώμεν την περίοδον αυτήν, παρέχοντες ούτω την έξιν του έκκλησιασμοϋ, της προσευχής κλπ.

Η παιδαγωγική δέ αύτη αλήθεια δέν είναι προϋν της συγχρόνου παιδαγωγικής έπιστήμης, άλλα της παλαιάς. «Ηδη άπ' έιδον την παιδαγωγικήν ταύτην αλήθειαν.

Έξ όσων δέ έλέχθησαν μέχρι τούδε, έξάγεται τό συμπέρασμα ότι τό οικογενειακόν περιβάλλον άποτελεί τόν ουσιώδη παράγοντα διά την διαμόρφωσιν του χαρακτήρος των παιδιών, διά της παροχής καλών έξεων. Τούτο όμως δέν πρέπει να μειώνη την πίστιν του διδασκάλου γύρω από τό έργον της σχολικής άγωγής. Η πίστις και ούχι ή ύποχώρησις, διταγμός και άμφιβολία είναι οί συντελεστές της έπιτυχίας. Οίκοθεν δέ νοείται ότι σκοπός της άγωγής είναι ή δημιουργία καλών έξεων στούς τροφίμους. Η άγωγή έχει ως σκοπόν την κατάπινξιν και εξαφάνισιν των κακών προδιαθέσεων του παιδιού και την άνάπτυξιν όρθών υπό της κοινωνίας έπιθυμητών έξεων.

Αξιωμα της άγωγής είναι να έξασφαλίσωμεν έπαρκώς θέσιν εις τόν αυτόματισμόν, χωρίς όμως μέ τούτο να παραμελήσωμεν και την ένσυνείδητον δράσιν, άνευ της όποιās δέν νοείται πρόοδος.

Ο Ribot, ο Le Bon κ. ά. έθεωρούσαν τό όλον έργον της άγωγής ως άπλην πρόσκτησιν καλών έξεων. Ουτοί όμως σύμφωνά μέ τόν φυσικόν νόμον της δράσεως και άντιδράσεως, έχουν και τούς πολεμικούς των. Ο Rousseau μέ τόν Kant π.χ. καταδικάζουν πάντα αυτόματισμόν. Τά άνωτέρω όμως αποτελούν άκρότητας. Η όρθότης έγκείται εις τό μέσον των δύο τούτων άκροτήτων.

Η μέσότης, ήτις κατά τόν Άριστοτέλην είναι άρετή, άς χαρακτηρίση την καθε ένεργειαν και πράξιν μας.

Η πραγματική άγωγή έχει άφ' ένός μέν να δημιουργήση εις τά παιδιά καλās έξεις, άφ' έτέρου δέ να μην καταστήση ταύτα τρόπον τινα άνδρείκελα, άλλα να προσπαθήση να διατηρήση έν αυτό ζωηροτάτην την ύποκειμενικήν σφραγίδα προς

ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΤΡΑΥΛΙΖΟΥΝ

Υπό ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗ, Δ/λου Βόρων Γόρτυνος

Πολλοί γονείς θάχουν παρατήρηση, πώς τα παιδιά των ετών είναι μικρά τραυλίζουν ακόμη και μετά την πάροδο της εποχής του ψευδισμού. Μά και μās των δασκάλων δεν μās λείπουν στὰ σχολεία τέτοιες περιπτώσεις. Σάν είναι ακόμη μικρά τὰ παιδιά, στὴν ἐκδήλωση αὐτὴ δὲν δίνουμε καμμιὰ σημασία, γιατί ἔξομε πὼς μὲ τὸν καιρὸ θὰ περάσει. Ἀλλὰ τε τὸ ἴδιο παρατηροῦμε καὶ στοὺς μεγάλους, πὺ ἀπὸ ονομασμοὶ παραμορφώνουν τὴν προφορὰ τους καὶ πᾶνε νὰ νοθεύουν τὴν ὠριμώτερη σὲ ἐκφραση Ἑλληνικῆς μᾶς γλώσσα. Εὐτυχῶς πὺ κ' αὐτὴ ἡ ἐκδήλωση πᾶει σιγὰ-σιγὰ νὰ παραμεριστῇ.

Πρέπει νὰ γίνῃ γνωστὸ, στοὺς γονεῖς κυρίως, πὼς τὸ παιδικὸ τραύλισμα εἶναι ἐλαττωμα ψυχικὸ, πὺ οφείλεται στὴν κακὴ παιδαγωγικὴ μεταχείριση τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τοῦ καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς δασκάλους τοῦ. Εἶναι ἐκδήλωση νευρικών παιδιῶν. Παιδιῶν πὺ τὰ ἔκαμε ἔτσι, ἡ ὅχι σωστὴ διαχείρισή μᾶς. Μιὰ ἀνάκριση αὐστηρὴ ἀπὸ τὸν πατέρα ἡ τὸ δάσκαλο, μιὰ δυσκολία στὴν ἀ' ἀνάγνω-

ση, ἓνας φόβος κ. τ. τ. γεννῶν τὸ τραύλισμα στὸ παιδί. Ἔτσι μὲ τὸ τραύλισμα ἡ τὸ κλάψιμο, τὸ παιδί κατορθώνει νὰ στρέφῃ τὴν προσοχὴν τῶν γύρω τοῦ ἀπὸ τὸ οὐσιώδες τὸ ἐπουνώδες καὶ νὰ μορῇ ν' ἀποφεύγῃ μὲ τὴν ἀδυναμία τοῦ, ὅτι χρειάζοταν νὰ καταβάλῃ θέληση κλπ.

Εἶχα στὸ σχολεῖο μου τὸ Νίκο στὴ Β' τάξη καὶ τὸ Στέλιο στὴ Δ. Ὁ πρῶτος δὲν μπορούσε νὰ προφέρῃ ὠρισμένα γράμματα π. χ. τ, δ καὶ τὰ τελικὰ σύμφωνα καὶ ὁ δεύτερος σὲ κάθε λέξη ἐπρόφετε μὲ παραταση τὸ ν, ποτὲ δὲ δὲν μπορούσε νὰ προφέρῃ ὁλόκληρη τὴ λέξη. Αὐτὸ γινόταν καὶ στὰ μαθήματα καὶ στὶς συζητήσεις τοῦ σχολείου. Αὐτὰ τὰ παιδιά οὐτε πρωτότοκα ἦσαν οὐτε παραχαϊδεμένα. Ἦσαν ὅμως καλὸψυχα, πρόθυμα, προσεκτικὰ κλπ. ἀλλὰ ἐστερούντο παντελῶς θάρρους. Στὸ μάθημα μὲ κύτταζαν στὰ μάτια καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἐκφραση μου προσπαθοῦσαν νὰ μαντέψουν τὴν ἀπόκριση πὺ τοὺς ζητοῦσα.

Ἀπὸ ἐξέταση πὺ ἔκανα γιὰ τὰ παιδιά αὐτὰ, διεπίστωσα πὼς καὶ τὰ δύο εἶχαν πρὸ αὐστηροὺς καὶ ἀπότομους πατέρες. Γιὰ

καὶ κατὰ συνέπειαν προάγεται ἡ ἡθικὴ τοῦ ἀτόμου. Αἱ καλὲς δὲ ἔξεις ὁδηγοῦν τὸ ἄτομον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν καὶ προδόν ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ζωῆς τοῦ. Ἡ ἡθικὴ ἀγωγή ἄς κατανοηθῇ πλέον, ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ παροχής ἡρώων γνώσεων, ἀλλὰ καὶ διὰ πράξεως καὶ ἀσκήσεως.

Κατὰ τὸν James «ἡ πρώτη φροντίς τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι νὰ ἀντιληφθῇ τὸ παιδί τὸ εἶδος τῶν ἔξεων πὺ θὰ τοῦ εἶναι χρησιμοί ἐφ' ὅρον ζωῆς».

Αἱ ἔξεις ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ τὴν ζῶμην, ἥτις θεὰ χρησιμεύει διὰ τὴν διὰπλασιν τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀτόμου.

Κατὰ τὸν Σενέκα αἱ καλὲς ἔξεις ἀσκοῦν μεγίστην ἐπίδρασιν διὰ τὴν ἡθικοποίησιν τοῦ παιδιοῦ.

Κατὰ τὸν Montaigne, ἡ ἔξις ἀσκεῖ μεγίστην σπουδαιότητα ἐπὶ τῆς ζωῆς. Ὅσακις λέγει, σχηματισθῇ ἔξις τῆς εἰς καλὴ εἶναι αὐτὴ, εἶς κακὴ, καθίσταται τοσοῦτον τυραννικὴ, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ βούλησις ὠχρὰ ἐνώπιόν τῆς.

Ἰδοὺ λοιπὸν διατὶ ἐπιβάλλεται νὰ εἰμεθα λίαν προσεκτικοὶ ἐπὶ τῆς δημιουργίας καλῶν ἔξεων εἰς τὰ παιδιά. Ἄς ἐμποδίζωμεν δὲ κάθε κακὴν τοιαύτην ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΠΩΣ ΜΑΘΑΙΝΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΝΑ ΟΜΙΛΗ

Υπό ΡΗΝΑ ΔΙΑΜΑΝΤΗ, Δ/λου

Νὰ ἓνα σπουδαῖον πρόβλημα πὺ ἀπησχόλησε καὶ μέχρι σήμερα πολλοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονες καὶ πὺ δὲν ἔχει ἀκόμη λυθῇ τέλεια. Γιατὶ κατὰ τὸν κ. Κούμαρη, καθηγητὴ τῆς Ἀνθρωπολογίας καὶ Δ)ντὴ τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ Μουσείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὁ ἑναρθρος λόγος εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια ἀνθρώπινα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα καὶ γιατί κατὰ τὸν πατέρα τῆς Ἀνθρωπολογίας, τὸν Ἀριστοτέλη, «λαλεῖ οὐδὲν τῶν ἄλλων ζῶων, πλὴν τοῦ ἀνθρώπου». Πράγματι ἄνθρωπος χωρὶς ὁμιλία—ἐξαιροῦμε τις παθολογικὰς καταστάσεις—δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Ἡ ὁμιλία ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸ κύριο ἀνθρώπινο γνώρισμα. Μὲ τὴν ὁμιλία ὁ ἄνθρωπος ἐρχεται εἰς ἐπικοινωνία μὲ τοὺς συνανθρώπους τοῦ, ἀνταλλάσσει τις σκέψεις τοῦ, ἐκφράζει τὰ διανοήματα τοῦ καὶ συντελεῖ στὴν προαγωγὴ τοῦ πολιτισμοῦ. Γιατὶ καὶ στὸ Δημ. Σχολεῖο, τὰ γλωσσικὰ μαθήματα ἀποτελοῦν καὶ θὰ ἀποτελοῦν πάντοτε τὴν σπουδαιότερη τὴν Προγράμματος. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Πὼς ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀρχή, δηλ. στὴ μικρὴ τοῦ ἡλικία, μαθαίνει νὰ ὁμιλῇ, πὼς ἀποκτᾷ τὴν ὁμιλία; Μὲ τὴν λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, ἔχουν ἀσχοληθῇ πολλοί, ὅπως εἶπαμε καὶ πρὸ πᾶνω, ἐπιστήμονες, κυρίως ἀνθρωπο-

λόγοι καὶ ψυχολόγοι, χωρὶς ὅμως νὰ καταλήξουν σὲ θετικὰ συμπεράσματα. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἡ ὁμιλία ἀποκτᾶται στὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία. Πρέπει δηλ. νὰ βασισθῇ κανεὶς μονάχα στὴν ἑτεροπαρατηρήσια καὶ σὲ ὑποθέσεις χωρὶς νὰ ἐλπίξῃ καμμιὰ βοήθεια ἀπὸ τὸ παρατηρούμενο δν. Γιὰ πειραματισμὸ, ἀκόμη, χρειάζεται ἀνθρώπινο ὄλικο πὺ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ βρεθῇ, ἐπειδὴ οἱ μητέρες, σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσι, δὲν ἐμπιστεύονται τὰ μικρά τους στὸν πειραματισμὸ.

Εἶπαμε στὴν ἀρχὴ ὅτι ἡ ὁμιλία εἶναι τὸ διακριτικὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ τις ἀπαρχὲς τῆς λαλίας, τῆς ἀπόπειρας δηλ. πρὸς ἐνάθρωπωση τῆς φωνῆς, συναντοῦμε, ὡς γνωστὸ, καὶ εἰς τὰ ζῶα. Μιὰ βαθεῖα ὅμως ἀβυσσος χωρίζει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ζῶου. Παρ' ὅλον τοῦτο πολλοὶ ἐπειραματιστὴς ἄνθρωποι πᾶνω στὰ ζῶα, κυρίως στὰ πτηνὰ (κόρακες καὶ παπαγάλους) ἐπειδὴ κατὰ τὴ γνῶμην τῶν εἰδικῶν, «τὰ πτηνὰ αὐτὰ ἀπεδίδον ὅτι ἡμποροῦν νὰ πούλια μᾶλλον νὰ ὁμιλοῦν κατὰ τρόπο πὺ νὰ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν ἀνθρώπου». Οἱ παπαγάλοι, μάλιστα λέγονται, εἶναι ζῶα ἀνώτερης διανοητικότητος. Εἶναι πολὺ γνωστὴ ἡ ἱκανότης τους νὰ ἀπομιμοῦνται ἀν-

τὸν κάθε αἰτία τὰ ἔδερναν ἀλύπητα. Οἱ μητέρες τους ἦσαν τὸ ἀντίθετο. Τὰ λυκοῦνταν καὶ προσπαθοῦσαν κάθε φορὰ νὰ τὰ προφυλάξουν. Ὅταν πρωτοπῆγαν στὸ σχολεῖο τοὺς ἀπαιτοῦσαν νὰ διαβάσουν συλλαβὴ πρὸς συλλαβὴ τις πινακίδες τοῦ ἀναγνωστικοῦ. Ὅταν ἔκαναν λάθος—πὺ πάντα ἔκαναν—ἐτρωγαν ξύλο μὲ τὸν πῖδ ἀπότομο τρέπον.

Ὅταν πρωταντίκιστα τὰ παιδιά αὐτὰ, νόμιμα πὼς τὸ τραύλισμα οφείλοταν σὲ σωματικὸ ἐλάττωμα, γιατί ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ μὺ παροοσιζάν καὶ κάποις μορφομοῖς τοῦ προσώπου. Ὅσοσο ὅμως παρετήρησα, πὼς ὠρισμένες φορὲς, μὺ ἤρχοντο χαρούμενα καὶ θαρρετὰ (ἐκδρομῆς, ἐορτῆς) καὶ τις ἄλλες φορὲς δειλὰ καὶ κατσοφισμένα. Αὐτὸ μ' ἔκανε νὰ προσέξω τὰ παιδιά αὐτὰ καὶ νὰ παραδεχθῶ ὅτι τὸ τραύλισμα τοὺς ἦταν νεύρωση πὺ τὴν μεταχειρίζονταν γιὰ ν' ἀποφύγουν ὅλες τις δυσκολίες τοῦ σχολείου.

Προσεπάθησα νὰ τοὺς δάσω θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησι γιὰ νὰ ἐλαττώσουν ὅσο ἦταν δυνατόν τὸ ἀνιάρ τοὺς αὐτὸ τραύλισμα. Ὅμως ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ δὲν ἦταν τῶν χειρῶν μου. Ἦταν αὐτουνῶν πὺ τὸ προκα-

λεσαν.

Ἄν λοιπὸν ἐμεῖς δώσωμε στοὺς γονεῖς

αὐτοὺς νὰ καταλάβουν τὴν αἰτία πὺ προκαλοῦσαν τὴν νευρικότητα τοῦτο ἡ καὶ τὸ σὲς ἄλλες στὰ παιδιά τους, τότε σίγουρα θὰ μπορέσουν, ἀντὶ νὰ βασανίζον τὰ παιδιά τους, νὰ τὰ βοηθήσουν μὲ τὸν πῖδ καλοπροαίρετο τρόπο, πὺ μόνον τοὺς θὰ βοῦν. Ἡ στοργικὴ καὶ συντροφικὴ μεταχείριση, πὺ δὲν τὴν ἐμποδίζει ἡ διαφορὰ τῆς δύναμης καὶ τῆς ἡλικίας, εἶναι πὺ καὶ ψυχικὰ ὀφείλει τὰ παιδιά καὶ κοινωνικὰ τὰ δυναμῶνε. Δὲν εἶναι καθόλου σωστὸ μὲ τις τιμωρίες ἡ τὸ φόβο νὰ ζητοῦμε τὴν ὑπαταγὴ τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ νὰ τοῦ καλλιεργοῦμε τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα. Ἀνθρώποι χωρὶς θάρρος καὶ πίστη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὠφεληθῶν τὴν κοινωνία. Ἡ ἀγάπη, κ' ὅχι ἡ ἡδονικὴ τρυφερότητα, ἡ ἀγάπη κ' ὅχι ἡ σκληρότητα εἶναι πὺ ἀντιχρῇ στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ τραβᾷ στὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας. Τὸ θάρρος τοῦ παιδιοῦ πρέπει νὰ ἐξασκησῶμε. Ἡ ζωὴ τοῦ μᾶς παρέχει ἀφθονὲς ἐνκαιρίες. Ὅποιοι ἀντιμετωπίζει ζητήματα ἀνάπτυξης ἄς διαβάσῃ περισσότερα στὸ σχετικὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἡλ. Ξηροῦ (ἐπιθ) τοῦ Γόρτυνος καὶ τῆς διδ. Μαρκέτου «Νευρικὰ Παιδιά».

ΕΜΜ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

θρώπινους φθόγγους και λέξεις, που έτσι υπερέχουν από όλα τα άλλα ζώα. Δεν έννοούν βέβαια την σημασία των λέξεων ή φράσεων που εκφωνούν με την κατάλληλη όμως διδασκαλία μπορούν χάρις στην πολύ ισχυρή μνήμη τους να χρησιμοποιούν ό,τι έμαθαν σε μία κατάλληλη περίπτωση. Ακόμη, λένουν, οι παπαγάλοι είναι σε θέση να γνωρίζουν τα γνωστά τους πρόσωπα από τα ζένα. Τέτοιου είδους πειράματα με παπαγάλους ανέλαβε ο ψυχολόγος καθηγητής του Πανεπιστημίου 'Ιλλινόις "Ορβαλ Μάουρερ, ο οποίος και έβγαλε συμπεράσματα σχετικά με τον τρόπο μαθήσεως και αναπαραγωγής των πρώτων λέξεων. «Τα ανθρώπινα ζένα—συνεπαίρνε—όπως και τα πουλιά, κάνουν τις πρώτες προσπάθειες των προς παραγωγή ήχων και λέξεων, διότι οι λέξεις τους άρέσουν. 'Η μητέρα ενώ περιποιείται το παιδί στοργικά προφέρει διαφόρους λέξεις που προδιαθέτουν το παιδί ευνοϊκά και το ικανοποιούν από ψυχολογικής πλευράς». Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι τα αίτια που ώθουν το παιδί να όμως ότι είναι ψυχολογικά, ή δέ τάση που παρουσιάζει το παιδί να επαναλαμβάνει φθόγγους στην αρχή, λέξεις έπειτα, είναι μία επίκτητη ιδιότητα. 'Η μητέρα σκυμμένη επάνω του, το μιλάει και το χαϊδεύει συνεχώς. Το παιδί ευχαριστείται με τον τρόπο που το μιλάει, βλέπει τα χείλη της να κινούνται και προσπαθεί να τη μιμηθεί. Το παιδί είναι πολύ δεκτικό, και σε μεγάλο βαθμό μιμητικό. Προσπαθεί να επαναλάβει ό,τι ακούει, ό,τι βλέπει να κάνει, ό,τι κάνουν οι άλλοι. 'Η προσπάθεια αυτή, να μιμηθεί τη μητέρα του, το περιβάλλον του, είναι ή αίτια που κάνει το παιδί να μιλήσει. Πρέπει όμως να το θέλη μόνο του, να ευχαριστείται απ' αυτό που κάμνει. Γιατί κατά τον GILBERT-ROBIN, υπήρξαν παιδιά που δεν μιλούσαν καθόλου, αλλά και που δεν έβλεπον να μιλήσουν. Κι' αυτή ή έλλειψη δεν είναι νευρολογική. Είναι ψυχολογική. Πρόκειται μάλιστα για τα συναισθηματικά άρροπορημένα, τα συναισθηματικά καθυστερημένα. 'Η γένεση της ομιλίας λέγει ο Ζεσπερέν, δεν πρέπει να αναζητηθεί στην πλευρά του πεζού λόγου, αλλά στην ποιητική πλευρά της ζωής.

Είπαμε ότι ή προσπάθεια που καταβάλλει το παιδί να μιμηθεί το περιβάλλον του, —γιατί κατά τον Claparede το άτομο δεν μιλάει παρά μόνον όταν γεννηθεί σε ένα περιβάλλον που μιλάει¹—είναι ή αίτια που μάθαινει το παιδί να μιλάει. Ακόμη ότι ή μίμηση αυτή προέρχεται από κάποια ευχαρίστηση που δοκιμάζει ακούοντας τους άλλους να όμως. Θα μπορούσαμε ακό-

1. Βλέπε και «Νέο Σχολείο» Τ. 53 (1955) ώραίο άρθρο του Claparede «'Η καταγωγή της γλώσσας».

μη κατά την ταπεινή μου γνώση, να δώσουμε κι' άλλη εξήγηση ως προς τα έλατήρια που ώθουν το παιδί να μιλήσει. Το παιδί μαθαίνει να μιλήσει, καταβάλλει προς το αυτό προσπάθειες για να υπερνικήσει την κατάσταση της αδυναμίας που αισθάνεται, άσυνειδήτα βέβαια, μπροστά στα γνωστά του πρόσωπα. Σ' αυτή τη προσπάθεια μάλιστα, κατά την 'Ατομική Ψυχολογία, είναι θεμελιωμένο το μορφώσιμο των παιδιών και που προκαλεί την εξέλιξη πλήθους ικανοτήτων. 'Η τάση δέ αυτή του νηπίου να διακρίνεται και να έπισύρει ακόμη την προσοχή των γονέων, παρατηρείται από αυτές τις πρώτες ήμέρες και είναι τα πρώτα σημεία της άφηνισθελος ροπής του προς έπιβολήν. 'Η έπιβολή δέ αυτή αναπτύσσεται υπό την επίδρασιν του συναισθήματος της μειονεξίας, λέγει ο Adler, και άγει το παιδίον εις το να θέσει σκοπούς διά της πραγματεύσεως του όπολου να φαίνεται ύπερτερον του περιβάλλοντος. 'Ετσι το παιδί μιμείται, προσπαθεί να επαναλάβει τις λέξεις που ακούει, χωρίς βέβαια να το κατορθώνει από τη πρώτη στιγμή και χωρίς, οι λέξεις που προφέρει, να έχουν γι' αυτό πραγματική σημασία. 'Ο GVI JACQUIN εις το σύγγραμμά του «Les grandes lignes de la psychologie de l' enfant» (Μετ. Ε. Χ. 'Ολιβέρη) αναφέρει, ότι ή πρώτη παιδική ήλικία είναι ή ήλικία των πρώτων ανακαλύψεων: 'Ανοκαλύπτει την κίνησιν, τον άμεσον χώρο των τριών διαστάσεων γύρω στους 9—13 μήνες. «Στην ίδια έποχή το παιδί κάνει την ανακάλυψη της ομιλίας. 'Αντιλαμβάνεται ξαφνικά τους περιέργους ήχους που παράγει το στόμα του, και τότε αρχίζει «το γλωσσικό παιχνίδι» στο όποιο επαναλαμβάνει τους ίδιους ήχους και τις ίδιες συλλαβές. 'Ακόμα όταν το «μα-μα-μα» έρχεται συχνά στα χείλη του, αυτό δεν έχει καμμία σημασία πραγματική πριν από τους 10—12 μήνες. Στην πραγματικότητα δεν είναι σε θέση να χειρισθεί το συμβολισμό της λέξεως, να καταλάβει ότι ή λέξη αυτή αντιπροσωπεύει ένα αντικείμενο. Οι πρώτες λέξεις που θα περικλείουν κάποιο περιεχόμενο, μία πρόθεση, αρχίζουν να λέγονται γύρω στα δύο του χρόνια. 'Ο Etienne de Creeff πάλι λέγει ότι ανάμεσα στο δέκατο βεμπτο και είκοσι δεύτερο μήνα καταλαβαίνει το παιδί πως μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι ήχοι και από τότε ή ομιλία του πάει να πάρη κοινωνικό χαρακτήρα.

Τα συμπεράσματα του Μάουρερ μάς δίνουν μία ικανοποιητική λύση στο πρόβλημα που μάς άπασχολεί. Το μειονέκτημα όμως της θεωρίας του αυτής είναι ότι στηρίζεται σε πειράματα που έγιναν σε κατώτερα ζώα, στα πτηνά.

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Υπό ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΜΠΟΥΖΑΚΗ, Δ/λου Ριζού 'Εδέσεως

Ευρύ, πλούσιο και πολύπλευρο είναι το θέμα με το όποιο τόλμησα να καταπιασθώ. Νομίζω όμως ότι όσοδήποτε βαρύ και άν είναι το θέμα αυτό, ίσως δυσβάστακτο για τους πνευματικούς ώμους ενός άπλου διδασκάλου, έν τούτοις έφ' όσον είναι σχετικό με το έργο μας εις το Σχολείο, ο καθένας μας δικαιούται και ύποχρεούται να έκφέρει τη γνώμη του πάνω σ' αυτό. Αυτό θα επιχειρήσω να κάμω κι' εγώ. Να συλλάβω και να διατυπώσω την Παιδαγωγικήν πλευράν του έργου μας.

Εις το Σχολείον το έργο του διδασκάλου παρουσιάζεται ως γνωστόν με τρεις μορφές. Πρώτον είναι διδακτικό, δεύτερο είναι παιδαγωγικό και τρίτο είναι έπιστημονικό. Αφού δέ έτσι χαρακτηρίζεται και παρουσιάζεται το έργο μας εις το Σχολείο, άσφαλώς πρέπει και ο εργαζόμενος εις το Σχολείο να είναι άληθινός Διδάσκαλος, Παιδαγωγός και 'Επιστήμων.

Διδάσκαλος πρέπει να είναι διά να δύνανται διά της διδασκαλίας των μαθημάτων

να μεταδίδη γνώσεις εις τους μαθητάς, να καλλιεργή και ν' άναπτύσσει τας ικανότητας και δεξιότητας τούτων ως καθορίζονται υπό του 'Επιστήμου 'Αναλυτικού προγράμματος. Παιδαγωγός πρέπει να είναι διά να δύνανται να ρυθμίσει ευνοϊκά διά το σώμα, την ψυχήν και τον χαρακτήρα του εξελισσόμενου παιδιού, την άμεση επίδραση του ίδιου ως και της Σχολικής εργασίας και του Σχολικού περιβάλλοντος. 'Επιστήμων πρέπει να είναι διά να δύνανται να διαγνώση την ψυχικήν ιδιορρυθμίαν του παιδιού, να παρακολουθήσει την εξέλιξιν και τους νόμους της, να κάμη έπιστημονικά παρατηρήσεις ώστε ή άγωγή να λάβη την ιδανικήν της μορφήν. 'Εμείς θα προσπαθήσωμε ν' άποχωρήσωμε την Παιδαγωγικήν πλευρά του έργου μας, να την μελετήσωμε και να βγάλωμε ώρισιμένα ώφέλιμα συμπεράσματα. Στην πράξη βέβαια τέτοιος χωρισμός δεν ύπάρχει. Οιαδήποτε δέ ένεργεία μας εις το Σχολείον πιθανόν να είναι διδακτική αλλά και Παιδαγωγική και να έγκλειη προσθέτως σπέρματα έπιστημονικής

Έκαμε μάλιστα και ύπολογισμούς και ύπελόγιζε ότι ένα πουλί, σάν τον παπαγάλο, μπορεί να διδαχθεί και να προσφέρει 150—200 λέξεις. Συνεπέρανε ακόμη ότι ο πιο καλός τρόπος για να διδάξη κανείς ένα πουλί είναι να το τρέφει μόνος του και ταυτόχρονα να προσφέρει τις λέξεις που θέλει να το διδάξη. Το ίδιο κατά τη γνώμη του Ισχύει και διά τα μικρά παιδιά.

Τις άπαρχές της λαλιάς τις εύρίσκομε και εις τα ζώα. 'Υπάρχει όμως, όπως είπαμε, μεγάλη διαφορά μεταξύ ανθρώπου και ζώου. «Τα φωνητικά όργανα, λέγει ο καθηγητής κ. Κούμαρης, είναι τα αυτά επί του ανθρώπου και επί άνωτέρων άλλων ζώων ως προς την βασικήν διαμόρφωσιν. Το Ιδιαίτερον του ανθρώπου που έγκειται έν τω έγκεφάλω. Έκ της διαφοροποιήσεως τούτου προέκυψεν ή λεπτομερέστερα είδοποίησις, ήτις έβροθήσεν εις την άνάπτυξιν της ενάρθρου φωνής». Για να έκωφεληθώ το άτομο από τα μαθηματα του όμως όσοντος περιβάλλοντος, λέγει ο Ε. CLAPAREDE, πρέπει ένα μέρος του έγκεφάλου του να είναι καμωμένο με ένα έντελώς ιδιαίτερο τρόπο. Μ' άλλα λόγια πρέπει να κατέχη ένα «κέντρο ομιλίας». Το κέντρο αυτό της ομιλίας, διατηρείται άμείωτο και αναπτύσσεται μόνο με την συνεχή

έξάσκηση και μάλιστα κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου, έπειδή κατά τα έτη αυτά παρουσιάζει τη μεγαλύτερη δεκτικότητα. «Όταν δέν μάθη το παιδί να μιλή μέχρι τα πέντε ή έξη χρόνια του ή έν τω μεταξύ κωφεθή, ποτέ δέν θα κατορθώσει να μιλήσει. Παιδιά τα όποια έγκατελείφθησαν στη μικρή τους ήλικία μέσα σε δάση και άνετραφησαν όπως ο Ρωμύλος και ο Ρέμος, όταν άργότερα τα ανέκαλυσαν, είχαν άγρίψει και δέν μιλούσαν.

Έπειτα από όλα αυτά συμπεραίνουμε ότι πρώτα-πρώτα για να μάθη το παιδί να μιλή πρέπει να ευρεθί σε ένα «όμιλον περιβάλλον». 'Αποκτά την ομιλία λούν περιβάλλον. 'Αποκτά την ομιλία με την μίμηση ή όποια εκ φύσεως ένυμπαρχει στον άνθρωπο και ή όποια έκδηλώνεται από την ευχαρίστηση που νοιώθει ακούοντας την ομιλία των άλλων. 'Ακόμη λόγω του συναισθήματος της μειονεξίας που άσυνειδήτα το διακατέχει, βλέποντας και ακούοντας τους μεγαλύτερους του να όμως. 'Η άπόκτη-γαλύτερους του να όμως. 'Η άπόκτηση γενικά της ομιλίας άποτελεί ένα βαθύ ψυχολογικό φαινόμενο, χωρίς όμως παρ' όλα όσα είπαμε να μπορούμε να το καθορίσωμε έπακριβώς. Το πρόβλημα αυτό είναι νέο ακόμη και εύρίσκειται σε καλό δρόμο κατά τις διαβεβαιώσεις ειδικών έπιστημόνων.

ΡΗΝΑΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

παρατηρήσεως.

Μορφωτικόν ιδεώδες: Τὸ ἐπικρατοῦν σήμερα μορφωτικὸν ιδεώδες εἰς τὴν ἀγωγήν εἶναι ἡ διάπλαισις καὶ διαπαιδαγώγησις τῶν μαθητῶν εἰς χρηστοὺς Ἕλληνας πολίτας κατὰ κύριον λόγον καὶ εἰς τελειούς ἀνθρώπους ἔπειτα. Μὲ ἄλλα λόγια πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν εἰς τὸ Σχολεῖον τὰ ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα ἐκάστου μαθητοῦ, μὲ τέτοιον τρόπον ὥστε πρόθυμα νὰ θέσῃ τὴν ἀναδειχθεῖσαν προσωπικότητά του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κοινωνίας πὺν τὸ περιβάλει κατ' ἀρχὴν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὁλοκλήρου κατόπιν. Αὐτὸ ὅμως θὰ πραγματοποιηθῇ μὲ προσπάθειες ὄχι μόνον διδασκτικὰς ἀλλὰ καὶ Παιδαγωγικὰς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ τὸ ἔργο μας χαρακτηρίζεται ὄχι ἀπλῶς διδασκτικὸν ἀλλὰ καὶ Παιδαγωγικὸν καὶ ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα ἀπλῶς διδάσκαλοι ἀλλὰ καὶ Παιδαγωγοί. Ἐπὶ πλέον ὅμως πρέπει νὰ εἴμεθα καὶ ἐπιστήμονες, διότι ὅπως ὁ γεωγρὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἐπιστημονικὰ τὴν φύσιν τοῦ χωραφιοῦ πὺν θὰ καλλιεργήσῃ, τὸν σπόρον πὺν θέλει, τὸν τρόπο καὶ τὴν μέθοδον καλλιεργείας, καὶ ὅπως ὁ γιατρός πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν φυσιολογίαν τοῦ ὁργανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν τῆς ἀρρώστιας τοῦ ἀσθενοῦς, γιὰ νὰ καθορίσῃ τὴν ἀρμοδίονθεα θεραπεία, ἔτσι καὶ ὁ δάσκαλος—Παιδαγωγὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν τοῦ κάθε παιδιοῦ, τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν τὴν κατάστασιν, τὴν βαθμίδος τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς του ἐξέλιξης τοῦ ὁμοῦς μὲ τοὺς ὁποίους προχωρεῖ αὐτὴ, γιὰ νὰ βαδίσῃ μὲ ἐπίγνωση καὶ κατὰ τρόπον ἀποτελεσματικὸν στὴν ἐπίδρασιν τοῦ καθαρὰ Παιδαγωγικοῦ τοῦ ἔργου. Μότου σὺν τὸν θὰ βαδίσῃ ἐπιστημονικὰ καὶ θὰ φωτίσῃ τὸ διδασκτικὸν καὶ Παιδαγωγικὸν του φῶς μὲ τὸ ἐπιστημονικὸν φῶς πὺν πηγάζει ἀπὸ τὴν γνώσιν τοῦ παιδιοῦ καὶ ὄχι ἀπὸ διδασκτικὰς συμβουλὰς καὶ ὑποδειγματικὰς διδασκαλίας.

Εἶναι γεγονός ὅτι τὸ Παιδαγωγικὸν ἔργον τοῦ Σχολείου σήμερα εἶναι πολὺ περιορισμένον διὰ πολλοὺς λόγους καὶ κυρίως διότι ἡ ὅλη Σχολικὴ ἐργασία εἶναι προσανατολισμένη ἀπὸ ἔποιν μορφωτικὴν καὶ μεθόδον ἐργασίας εἰς τὴν προσάθειαν πρὸς μετάδοσιν γνώσεων καὶ ἀνάπτυξιν δεξιότητων καὶ ἱκανοτήτων, ἐπιπροσθέτως τὸ Σχολικὸν Πρόγραμμα περιορίζει τὸν διδασκαλὸν μέσα σὲ ὁρισμέναν πλαισίαν, χωρὶς νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ καὶ νὰ τοῦ ἀφίην χρόνον νὰ ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὰ ζητήματα τῆς ἀγωγῆς. Σ' αὐτὰ δὲν διστάζω νὰ προσθέσω καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὰς Διδασκαλείας καὶ τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας μορφώνονται κατὰ κύριον λόγον διδάσκαλοι καὶ οὐχὶ Παιδαγωγοί. Διδάσκαλοι ἱκανοὶ διὰ τὴν μετάδοσιν γνώσεων καὶ ἀνάπτυξιν δεξιότητων ὄχι ὅμως καὶ Παιδαγωγοὶ ἱκανοὶ νὰ γνωρίζουν τὴν παιδικὴν ψυχὴν μὲ τὰς ἰδιορρυθμίας τῆς διὰ νὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν καταλλήλως ὥστε νὰ καταστήσῃ τὸν μαθητὴν προσω-

πικότητα ἐθνικὴν, ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν.

Παρ' ὅλα τ' ἀνωτέρω οἱ φιλότιμοι διδάσκαλοι δὲν συνεχεῖς παρατηρήσεις τῆς Παιδικῆς ψυχῆς, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν μελέτην ψυχολογικῶν καὶ Παιδαγωγικῶν βιβλίων προσπαθοῦν ν' ἀναποικισθῶν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Παιδαγωγικοῦ τῶν ἔργου. Εἴμαι δὲ εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω ὅτι οὐδόλως ὑστεροῦν εἰς τὴν ἐπιτέλεισιν τοῦ σοβαροῦ τούτου Παιδαγωγικοῦ τῶν καθηκόντων.

Καὶ τώρα εἰσέρχομαι εἰς τὴν ἐξέτασιν ὁρισμένων σημείων τοῦ Παιδαγωγικοῦ μας ἔργου, πρὸς τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν γνώμην μου πρέπει νὰ στραφῇ ἡ προσοχή μας γιὰ νὰ πάρῃ νόημα καὶ περιεχόμενον τὸ ἔργο μας καὶ νὰ μὴ ξεπέσῃ σὲ τέχνην τοῦ διδάσκοντος μόνον. Ἐννοεῖται ὅτι θὰ παρουσιάσω ἀπλῶς τὰ σημεία αὐτὰ χωρὶς νὰ εἰσελθῶ εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐξέτασιν τούτων λεπτομερῶς.

Τὸ πρῶτον μας Παιδαγωγικὸν καθῆκον εἶναι ἡ ὑποδοχὴ τῶν παιδίων πὺν γιὰ πρῶτη φορὰ ἐρχονται σὺν Σχολεῖον μας. Αὕτη πρέπει νὰ εἶναι τέτοια ὥστε νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ ἀποβάλουν τὴν συστολήν, τὴν ντροπήν, τὸ φόβον πὺν τὰ συνοδεύει σὺν κοινοῦργον τοὺς περιβάλλον. Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καλὸν εἶναι νὰ γίνεταί μιά σχολικὴ γιορτὴ μὲ τοὺς μεγαλυτέροις μαθητὰς, πρὸς τιμὴν τῶν μικρῶν, μὲ κατάλληλη διακόσμηση τοῦ Σχολείου καὶ μὲ εὐθύμιο περιεχόμενον, παιγνίδια, τραγούδια, εἰκόνες, σκέτες κλπ. Τὸ Σχολεῖον καθαρὸν, ἀσπρισμένον, περιποιημένον, οἱ δάσκαλοι εὐθύμιοι, γελᾶσσοι, ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦν εἰς τὸν μικρὸν καὶ νέον μαθητὴν εὐθύμην τὴν ἐντύπωσιν ὅτι σὺν Σχολεῖον βρῖσκει ἀγάπην, στοργὴν καὶ χαρούμενη ζωὴν. Ἀγαπᾷ λοιπὸν τὸ καινούργιον του περιβάλλον καὶ ταῦς νέους του γονεῖς τοὺς δασκάλους του. Βλέπει καὶ καταλαβαίνει ὅτι ὁ δάσκαλος δὲν εἶναι ἄγριος καὶ αὐστηρὸς ὅπως τοῦ τὸν παρίσταναν οἱ γονεῖς τοῦ ὅταν τοῦ ἔλεγον: «Πότε θὰ πᾶς σὺν Σχολεῖον νὰ γλυτώσω ἀπὸ σένα» ἐκεῖ θὰ δῆς τι ἔξυλον θὰ τρῶς ἀπὸ τὸ δάσκαλον. Μὲ τὴν ὑποδοχὴν μας οὕτῃ θὰ τὸν κάμωμε ν' ἀποβάλῃ αὐτὰς τὶς ἐντυπώσεις καὶ ἐπὶ πλέον νὰ μᾶς ἀνοίξῃ τὴν ψυχὴν του, νὰ ἀκούσῃ πρόθυμα ὅτι τοῦ λέμε καὶ μὲ εὐχαρίστησιν πὺν τὸ κάνην. Μετὰ ταῦτα θ' ἀπολυθῇ μὲ ἔρευνα ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου τῆς α' τάξεως γιὰ τὴν εὔρεσιν τῆς νοητικῆς ἡλικίας καὶ τοῦ δείκτου νοημοσύνης τοῦ κάθε παιδιοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν κλίμακα Binet-Simon ἢ Terman. Ὁ κ. Ἐξαρχόπουλος σὺν σύγγραμμά του «Ψυχικαὶ διαφοραὶ τῶν παιδίων» παρέχει ὁδηγίαν γιὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς. Ἐστὶν θὰ μπορέσῃ νὰ χωρίσῃ τοὺς μαθητὰς του σὲ τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: α) στοὺς κανονικοὺς β) στοὺς κάτω τοῦ κανονικοῦ ἢ ὑπολειπομένους καὶ γ) στοὺς ἄνω τοῦ κανονικοῦ ἢ ὑπερέχοντες. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ ἀναλόγως σὺν διδασκτικὸν καὶ Παιδαγωγικὸν τοῦ ἔργου. Ἐχῶ τὴν γνώμην ὅτι οἱ ὑπολειπόμενοι,

ὅταν μάλιστα πρόκειται περὶ ξενωφώνων παιδίων τῶν ὁποίων ἡ καθυστέρησις ὀφείλεται εἰς τὴν ἀγνοίαν τῆς γλώσσης, πρέπει νὰ παραμεινῶν εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον μέχρι καὶ τοῦ 7ου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν.

Δεύτερον Παιδαγωγικὸν μας καθῆκον εἶναι νὰ συγκεντρώσωμε ὁρισμένους πληροφορίες γιὰ τὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον καὶ τὴν οἰκογενειακὴν κατάστασιν τοῦ κάθε παιδιοῦ. Καλὸν δὲ εἶναι νὰ τηρήσωμε καὶ ἡμερολόγιον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ σημειώσωμε τὰς πληροφορίες, τὰς παρατηρήσεις καὶ τ' ἀποτελέσματα τοῦ παιδαγωγικοῦ μας ἔργου. Τοῦτο θάχῃ μεγαλυτέραν ἀξίαν ὅταν ὁ ἴδιος διδάσκαλος συνεχίσῃ ἐργαζόμενος καὶ εἰς τὰς ἄλλας τάξεις μὲ τὰ ἴδια παιδιὰ.

Τρίτον Παιδαγωγικὸν μας καθῆκον εἶναι νὰ συνιθίσωμε τὸν μαθητὴν εὐθύμῃ ἀπὸ τῆς πρῆτης Σχολικῆς χρονίαν στὴν τάξιν, στὴν πειθαρχίαν, στὴν καθαρότητα, στὴν κοσμιότητα, στὴν εὐγένειαν. Μὲ γλυκύτητα, μὲ ὑπομονὴν καὶ ἀγάπην ἀλλὰ καὶ μὲ ἐπιμονὴν, σταθερότητα καὶ αὐστηρότητα. Ἡ τάξιν καὶ ἡ πειθαρχία θὰ βοηθήσῃ τὸ παιδί καὶ τὸ δάσκαλον στὴν ἐργασίαν τους.

Νὰ συνιθίσῃ τὸ παιδί καὶ νὰ μάθῃ ὅτι θὰ μπαῖν στὴ γραμμὴ μαζί μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ τοῦ Σχολείου, ὅτι θὰ προσευχθῇ πρὸ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ καὶ ὅταν τελειώσῃ, ὅτι θὰ μπαῖν στὴν τάξιν κανονικὰ, ὅτι θὰ κάβηται ἵσυχᾶ ἕως ὅτου ἐλθῇ ὁ δάσκαλος του, ὅτι θὰ ἐργάζεται σιωπηρὰ ὅταν ὁ δάσκαλος ἐργάζεται εἰς ἄλλην τάξιν—προκειμένου περὶ ὀλιγοτάξιων Σχολείων—ὅτι θὰ συμπεριφέρεται στὸν ἄλλον μαθητὰς μέσῃ καὶ ἔξω τοῦ Σχολείου, κόσμια καὶ πολλὰ ἄλλα. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ ἐπιμενώμε μὲ σχολαστικὴν κόπην μέχρις ὅτου γίνωνται συνήθειαι γιὰ τὸ παιδί. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καλὸν εἶναι νὰ μιλήσωμε στοὺς γονεῖς σὲ συγκέντρωσιν καὶ τοὺς δώσωμε ὅλες τὶς ἀναγκαῖες ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς γιὰ τὴν ὁδηγοῦν τὰ παιδιὰ τους στὴν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ζωῆς τῶν. Διότι ἡ ἀταξία εἶναι συμφορὴ μὲ τὸ παιδί καὶ ἔχει σάν αἰτίες πολλὰς παιδικὰς ἀτέλειαι καὶ ἰδιαιτέρα τὴν συναισθηματικὴν κινήσιν περὶ ὅσον τῆς ψυχῆς τὴν ὁποία διανέμει τὸ παιδί ὡς τὸ 10ο χρόνον τῆς ἡλικίας τοῦ.

Ἀκόμη καὶ τὸ γεγονός ὅτι σὺν σπῆτι τοῦ παιδιοῦ δὲν βασιλεῖ ἡ τάξιν, ἡ πειθαρχία καὶ ὁ ρυθμός. Οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀμόρφωτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον—ἰδιαιτέρα στὴν ὑπαίθριον—καὶ ἐπειτα δὲν ἔχουν χρόνον καὶ διάθεσιν ν' ἀσχολοῦντο μὲ αὐτὸ. ἔστι τὸ παιδί ἔρχεται σὺν Σχολεῖον ἐφοδιασμένον ἀπὸ τὸ σπῆτι τὸ δρόμον καὶ τὸ περιβάλλον του μὲ πολλὰ ἐλαττώματα καὶ κακὰς συνήθειαι. Ἐμεῖς ἔχομε ὑποχρέωσιν νὰ τοῦ ἀποβάλωμε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὶς κακὰς συνήθειαι καὶ νὰ τὸ ἐφοδιάσωμε μὲ προτε-

ρήματα, μὲ καλὰς συνήθειαι καὶ καλοὺς τρόπους. Εἰς τοῦτο συνίσταται κυρίως τὸ Παιδαγωγικὸν μας ἔργο εἰς τὸ Σχολεῖον. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαραίτητος εἶναι ἡ διάγνωσις τῆς ψυχικῆς ἰδιορρυθμίας ἐκάστου μαθητοῦ. Εἰς τὰς μικρὰς τάξεις δὲν παρουσιάζεται δυσκολία μεγάλη γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀδιαφοροποίητη. Ἀποτελεῖ ἕνα ψυχικὸ νεφέλωμα τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖται καὶ κατευθύνεται ἀπὸ τὸ συναισθημα καὶ τὴν κινήσιν. Ἐπίσης οἱ μικροὶ εἶναι πῶς ἀφελεῖς στὶς ἐκδηλώσεις τους καὶ μὴ ὑποβοηθοῦν ἔστι καλλίτερα στὴν διάγνωσιν μας.

Ἀντίθετα στὰ μεγαλυτέρα παιδιὰ πὺν περιορίζεται ἡ παιδικὴ ἀφέλεια εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ὁράσσοι καὶ κατάλληλα νὰ τὰ παρακολουθοῦμε στὰ διαλείμματα, στὰ παιγνίδια ἔξω τῆς αἰθούσης, στὶς ἐλευθέρους τῶν ἐκδηλώσεων καὶ συνδιαλέξεις, στὶς ἐκδρομὰς, στὶς ἐορτές, δὲν ἀφίουν τὴν θύραν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀννοικτῆ. Πολλὰ πὺν μέσῃ στὴν τάξιν δὲν μποροῦν νὰ παρατηρηθοῦν ἔξω παρατηροῦνται εὐκόλως. Ἐξω θὰ διαγνώσωμε τὸν ζωηρό, τὸν χαρούμενον, τὸν γρασμένο, τὸν μαρμαμένο, τὸν ἀντίθασον, τὸν ἐγωιστὴ, τὸν συναισθηματικόν, τὸν εὐγενή, τὸν κοινωνικόν, τὸν ντροπαλόν, τὸν πειθαρχικόν, τὸν ἀπειθαρχόν, τὸν ἡλιάρχη, τὸν φθονερὸν, τὸν ψεύτην, τὸν ἐλκρινή, τὸν κακόν, τὸν ἐκδικητικόν, τὸν θαλαλέον, τὸν ἀποφασιστικόν κλπ. Ἐστὶ γιὰ τὸν καθένα θὰ παρῶν ἀνάλογον παιδαγωγικὰ καὶ καὶ παιδονομικὰ μέτρα.

Σὲ κάθε εὐκαιρία θὰ ἐξεργασθῶμε καὶ θὰ δώσωμε ἀνάλογες συμβουλὰς μὲ ἀγάπην καὶ μὲ καλωσύνην ἀλλὰ καὶ μὲ σταθερότητα καὶ συνέπειαν. Δὲν θὰ ἦτο ἐπιβεβαιωσὶς ὅσον νὰ διατίθεται ἕνα ἀπόγευμα ἕκαστον μῆνα διὰ τὰς μεγάλας τάξεις, πὺν ἡ διαφύλαξις τοῦ ψυχικοῦ ἐξω τῆς αἰθούσης, γιὰ νὰ συζητήσῃ ἡ σέως ἔχουν ἀρχίσει, καὶ ἐξωσχολικὴ συμπεριφορὰ καὶ διαγωγή τῶν μαθητῶν μὲ κεντρικὴν καὶ διαγωγή τὴν ἀποβολὴν τῶν κακῶν καὶ κατευθύνσῃ τὴν ἀπόκτησιν καλῶν τρόπων συμπεριφορᾶς ὄχι μὲ ἔξωθεν ἐπιβολὴν καὶ βία ἀλλὰ μὲ ἐσωτερικὴν τοῦ μαθητοῦ κατονομήσῃ καὶ θέλησιν.

Ἐλαττώματα πὺν πρέπει νὰ προσάθωμε νὰ ἐκρίζωσωμε ἀπὸ τοὺς μαθητὰς εἶναι ἡ ὑποκρισία, τὸ εὐσεβὲς τὸ φέμα, ἡ πονηρία καὶ ἡ δουλοπρέπεια. Τὰ συμφορὰ αὐτὰ ἐλαττώματα παρουσιάζονται σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους, παντοῦ, κυρίως ὅμως εἰς τὴν ὑπαίθριον καὶ ἰδιαιτέρα εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Τοῦτο διότι εἰς τὴν ὑπαίθριον ὑπάρχει μεγαλὸ ἀμορφωσιὰ οἱ βιοτικοὶ ὅροι εἶναι τερὴ ἀμορφωσιὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι καταφεύγουν στὰ προηγούμενα ἀνήθικα μέσῃ γιὰ

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Του κ. Ν. ΣΤΑΜΟΓΙΑΝΝΗ, Δ/λου

Θεωρώ υποχρέωσίν μου να εκθέσω την γνώμην μου ως αβανής υπάλληλος, ως διδ/λος, διά τὸ ἐπίπεδον γενικῶς τοῦ διδ/λου, διότι εἶναι τὸσον ταλαιπωρημένος καὶ ἔχει ὑποτιμηθῇ, ὥστε σήμερον ἀγωνίζεται τὸσον διὰ τὴν σφυρηλάτησιν τῶν παιδ. ψυχῶν, ὅσον διὰ τὴν θέσιν του ἐν τῇ Κοινωνίᾳ. Ἀτυχῶς αὕτη θέλει νὰ τὸν βλέπῃ ὡς ὑποπάλληλον, ὡς ἄνθρωπον ἐν γένει ἀσήμαντον. Ἀδίκως ὅμως διότι καταπατεῖ οὕτω τὰς ἀξιομιμήτους ἀρετὰς του. Θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι «ὡς χαρίεν ὁ διδάσκαλος διότι ἄνθρωπος ἦ». Τοῦτο μόνον εἰς τὸν διδ/λον τὸν Ἱεραπόστολον τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς ἀρετῆς, εὐψυχίας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ θὰ ἔπρεπε ν' ἀποδοθῇ. Ἡ κοινωνία ὅμως ἐνθα ἀγωνίζεται καὶ μοχθεῖ διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν εὐημερίαν ταύτης εἰς τὴν ὁποίαν ἀναδεικνύεται ἀριστος λειτουργὸς καὶ «CIVIS MAXIMUS» δὲν τὸν ἀναγνωρίζει.

Δάσκαλος. Παντοῦ τὸ ὄνομα τοῦτο κυτᾶ ἐποπτικὰ καὶ ἀσήμαντα. Φαίνεται εἶναι πεπρωμένον του, ὅπως ὁ Μέγας Διδάσκαλος ὁ Ἑσταυρωμένος, νὰ δέχεται τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ταπεινότητα. Ἐσὺ ὁ μωρὸς, χριστιανέ μου, ποῦ τὸσον ὑποτιμητικῶς τὸν βλέπεις διὰ τὸ ἐμπιστεύεσθαι.

Διότι εἶναι ὁ διδ/λος ὑπέρμαχος εἰς τοὺς προμαχῶνας τοῦ λειτουργήματός του τοῦ ἱερωτέρου ἀπάντων. Εἰς τὴν ἐρημίαν, εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰ σύνορα τῆς Πατρίδος προμαχὼν ἀπὸ τοῦ κλέους τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι τοῦ ἔπους τῆς Πίνδου καὶ τοῦ ὀλοκαυτώματος τοῦ Γράμμου.

ν' ἀντιμετωπίσουν τὴς ἀνάγκης τῆς ζωῆς. Τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ ἐκληροδοτήθησαν ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς μακρᾶς δουλείας καὶ μετὰ τὸ κακὸ παράδειγμα καὶ τὴν μίμησιν μεταδίδονται ἀπὸ τοὺς γονεῖς στὰ τέκνα καὶ ἀπὸ τὸ σπῖτι ἐρχονται στὸ Σχολεῖο.

Τὴν ἀνάπτειν τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν ὑποβοηθῇ ὁ παιδικὸς φόβος καὶ τὸ παιδικὸν ψέμμα.

Ἐμεῖς μέσα στὸ Σχολεῖο θὰ προσπαθήσωμε νὰ δημιουργήσωμε χαρακτηριστὰ μετὰ ἀνδρικό πνεῦμα, μετὰ θάρρος, μετὰ αὐτοπεποίθησιν, μετὰ πρωτοβουλία, μετὰ τόλμην, χωρὶς νὰ δειλιάζουμε νὰ ποῦν τὴν γνώμην τους, ν' ἀντικρούουν περὶ φανοὶ τὴν εὐθύνην γιὰ τὰς πράξεις τους, νὰ ρίχνωνται σ' ἀγῶνες γιὰ τὴν ζωὴν χωρὶς φόβον καὶ μετὰ ἠθικά μέσα. Αὐτὰ θὰ ἐπιτύχωμε

Διότι δίδει πνοὴν καὶ ζωτικότητα εἰς τὰ πλεόν ἀπομακρυσμένα χωρία, διότι εἶναι ὁ φάρος ποῦ «δίδει φῶς ἀπ' τὸ ταπεινὸ λιχνάρι του» καὶ στύλος ἀκλόνητος ποῦ στηρίζει τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὴς λαίλαπες τῆς «ἀμορφωσίας» καὶ ἀπ' τὰς καταιγίδας τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν προβλημάτων τῆς υπαίθρου ὅπου μεγαλοφυεῖ.

Στόχος τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος ὁ διδ/λος διότι ἀνυψώνει τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, ἀλλὰ ὁ στόχος καὶ τῶν διδόντων ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας ἐπιβαρύνεται νὰ διεκπεραιώσῃ εἰς τὸ χωρίον. Πότε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἡσυχάσῃ; Ἐσὺ ἄνθρωπε τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀξιωματῶν διὰ τὸν κατατρέχεις τὸσον; Διὰ τὴν μετὰ διαφόρους Νόμους τὸν ὑποχρεῖς καὶ θέλεις νὰ τὸν δεσμεύεις ἀπ' τὴν ὑπηρεσίαν του μετὰ ἐξωσχολικὰς ἐργασίας; Ἀπομονεῖς τὴν ἱερὰν καὶ ἀπαράμιλλον ἀποστολήν του; Ξεχνᾷς ὅτι δὲν παρέρχεται ἡμέρα ποῦ καὶ τὸν θὰ τὸν πικράνῃ καὶ θὰ τὸν ἐπιφορτίσῃ; Ἀπομονεῖς ὅτι ἔχει στὸ μακρινὸ χωρίον ἔχει νὰ παλέσῃ καὶ μετὰ τὰς μικροπρεπείας καὶ τὰς ὑστεροβουλίας τῶν χωρικῶν οἱ ὁποῖοι ὁποιοδήποτε σφάλμα τῶν ἐκουσίων θέλουν νὰ τὸ ἀποδίδουν ὅτι δὴθεν εἶναι ἀγρόματοι, κ' ἔτσι νὰ δικαιολογηθοῦν. Μὰ θέλει δὲν θέλει ὁ διδ/λος θὰ ὑπομείνῃ καὶ τοῦτο, θὰ τοὺς δικαιολογήσῃ διότι ἂν δὲν τὸν κἀν αὐτὸ θὰ «ξεσπάσουν» ὕβρεις, συκοφαντίαι καὶ δικαστήρια στὸ ἐδῶλιον τοῦ καθηγουμένου καὶ εἰς τὸ πραιτώριον ὅπου πολυάκις οδηγεῖται ὁ διδ/λος ἀπὸ Γραμματεῖς (μισομορφωμένους ἢ ἡμιμαθεῖς) καὶ

μετὰ διάφορα Παιδαγωγικὰ καὶ Παιδονομικὰ μέσα καὶ τρόπους τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ διαφύλαξις τῆς οἰκογενείας. 2) Ἡ παιδικὴ ἀγάπη. 3) Ἡ κυριαρχία στὴ Σχολικὴ ἐργασία τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτενεργοῦ πνευματικῆς ἐνεργείας. 4) Ἡ αὐτοδιοίκησις τῶν μαθητῶν σ' ὅλες τὴς ἐκδηλώσεις τῆς Σχολικῆς ζωῆς. 5) Ἡ ἐλευθερία ἐκδήλωσις τῆς ἀτομικῆς γνώμης ἐκάστου μαθητοῦ καὶ 6) Ἡ ἐπικράτησις τοῦ Δημοκρατικοῦ πνεύματος εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τῆς Σχολικῆς ζωῆς.

Ὅλα ὅμως ψυχολογημένα καὶ μετρημένα. Πλὴν ἐλευθερία χρειάζεται καὶ τὸ μέτρον τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς αὐστηρότητος γιὰ ὅτι συντελεῖ τὴν πρόοδον τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. (συνεχίζεται)

ἀπὸ Φαρισαίους, παμπόνηρους χωριάτες, ποῦ συνηθίζουν νὰ λέγουν «τὸν ἔχω στὸ χέρι τὸ δάσκαλο» ἢ τὴν θὰ μοὶ κἀν ὁ δάσκαλος» καὶ δὲν συζητοῦν εἰς τὸν «καφενέ» ἄλλο τίποτε παρὰ τὸν δάσκαλο. Τὴν τρώγει, τὴν φορεῖ, πῶς περπατεῖ, ποῦ θὰ πάῃ ἢ ποῦ ἦταν, τί εἶπε, τί σκέπτεται. Ὅλα θέλει νὰ τὰ ἡξεύρῃ.

«Ἀριστος συνάδελφος ὠδηγήθη εἰς τὸ δικαστήριον, μνηστὴς ἀπὸ πονηρὸν χωριάτην ὅτι δὴθεν ἠνάγκασε τὸ παιδί του νὰ πάῃ εἰς τὸ Σχολεῖον ἐνῶ ἦτο ἐλεύθερος λατροῦ, πάσχων ἐξ ἀμυγδαλῶν. Ἀλλὰ ὁ γονεὺς τοῦ μαθητοῦ, ὁ πονηρὸς χωριάτης, καθημερινῶς τὸ διάστημα τοῦτο, ἀποσχόμενος τὸν μαθητὴν εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας. Εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ συνδελφου, πρὸς τὸν γονεῖα, ὅτι κακῶς κάνει ποῦ δὲν στέλλει τὸ παιδί του εἰς τὸ Σχολεῖον, ὁ γονεὺς ἐθεώρησε καλὸν νὰ μνηστὴς τὸν συνάδελφον.

—Πληροφοροῦμαι καὶ ἀπὸ τῶν Ἀστ. Σταθμάρχων, ἀνέφερον ὁ δικαστὴς πρὸς τὸν μνηστὴν, ὅτι εἶσαι φίλος τῶν δικαστηρίων. Ὁ δὲ μνηστὴς γονεὺς ἀπήντησεν.

—«Κύριε» Πρόηδρη, ὁ Σταθμάρχης ἔλλειπε τότε.

Ὡστε καὶ αὐτὸ τὸ ξέρετε. Δὲν κοιτᾷς τὴν δουλειὰ σου, ταλαίπωρε, ἀλλὰ θέλεις νὰ κἀνεις τὸν ἔξυπνον στοῦς ὑπαλλήλους;...

Μοῦτυχε κάποτε ἀπὸ «ἔξυπνον» χωριάτην τὸ ἔξης. Ἐσχολιάσθη ὅτι τοῦ ἐμάλλωσα τὸ παιδί του κ' ἦλθεν παραπονούμενος θρασυτάτα, λές καὶ δὲν ἦταν ἐκεῖνος ποῦ τὸσον ἐτυραννοῦσε τὰ παιδιά του.

Τὴν νὰ σοῦ πῶ; Τοῦ ἀπήντησα, ἂν ἦμουν ἀγρονόμος, Ἀστυν. Σταθμάρχης ἢ καὶ χωροφύλαξ θὰ ἐρχόσουν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο; Εἰς τοὺς ὑπαλλήλους αὐτοὺς ἂν ἦτο δυνατόν, θὰ ἔκανες μετάνοια. Ἥλθες τάχα νὰ παραπονεθῇς στὸ «καφενέ» καὶ τὰ παιδιά σου κλαῖνε ἐνυπόλητα καὶ νηστικά. Τοῦτο εἶναι λοιπὸν τὸ ἐνδιαφέρον σου διὰ τὰ παιδιά σου;... Καὶ ἔφυγεν ὁ «φιλόστοργος» χωριάτης ὅπως ὁ Νομικός ἐκεῖνος τοῦ Εὐαγγελίου, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ λέξιν.

Αὐτὰ δὲν τὰ ξεχνοῦμε ἀγαπητοὶ συνάδελφοι. Δὲν λησμονοῦμε ὅτι κανεὶς δὲν πρόκειται νὰ μᾶς βγάλῃ ἀπὸ τὸν βούρκον τῆς ἀσεβείας τοῦ κόσμου, καὶ τῆς ὑποτιμῆσεως.

ὑπομένει, συνάδελφε, ὅμως ὡς πρόβατον ποῦ ἐπὶ σφαγὴν ἄγεται» ὡς Σωκράτης ποῦ «πειθαρχεῖ εἰς τοὺς Νόμους τῆς Πατρίδος» καὶ «ὡς Προμηθεὺς δεσμώτης» καὶ ὑπομένει εἰς τὸ καθῆκον σου

ὅπως ὁ στρατιώτης τὸν θάνατον, διότι αὐτὰ δὲν σοῦ διαφεύγουν τὴν προσοχὴν, διότι τὰ τηρεῖς πάντοτε ὡς Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ. Ἐσὺ εἶσαι ὁ μόνος ἐκπρόσωπος τοῦ Κράτους εἰς τὴν υπαίθρον. Ἐσὺ τὴν στολίζεις καὶ τὴν τιμᾷς διὰ τοῦ τρόπου σου, διὰ τοῦ «φέρεσθαι» κ' ἐσὺ εἰς τὸ πέρασμα μερικῶν ἀμορφῶτων καὶ μικροπρεπῶν ὑπαλλήλων, ἀποδεικνύεσαι ἀνώτερος τούτων τιμῶν καὶ σεβόμενος τὸ λειτουργήμα σου, σεβόμενος καὶ ὑπερασπίζων τὸ Κράτος. Γίνεσαι διδ/λος ἀπάντων καὶ Ἱεροκῆρυξ, σύμβουλος καὶ προστατὴς, ὁδηγὸς τῆς υπαίθρου διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς. Ἐσὺ καὶ γραμματεὺς Κοινότητος, ἐπίτροπος ἀπορίας, ἐσὺ εἰς

τὰς διαφόρους δευροφυτεύσεις γιὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν ὑγίαν τοῦ χωριοῦ, ἐσὺ εἰς ἐπιτροπὴν καταπολεμήσεως ζιζανίων ἐν τῇ γεωργίᾳ, γραμματεὺς Σχολ. Ἐφορείας, ἐσὺ διενεργεῖς δημοπρασίας σχολικῶν κληρῶν, ἐξυπηρετῶν πιστὰς τὰ συμφέροντα τοῦ Σχολείου ὡς καλὸς γεωπόνος ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὑπαλλήλοι περιορίζονται μόνον εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπηρεσίαν τῶν. Ἐσὺ δὲ ἐπιμελεῖσαι νὰ κτίσῃς καὶ τὸ Σχολεῖον σου ὡς καλὸς οἰκοδομότης ὡς ἂν νὰ εἶσαι μηχανικός οἰκοδομῶν, λές κ' ἔχεις περίεργες ἀρετὰς, ἐνῶ διὰ τοὺς ἄλλους ὑπαλλήλους εἶν' ἐτοιμοὶ τὸ δῶρα τὸν τους γραφεῖν. Ἐσὺ διδάσκεις καὶ εἰς τὴν Νυκτερινὴν Σχολὴν διὰ τὴν κατ)σιν τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ, καὶ πάντοτε φροντίζεις ὅλα νὰ τὰ κακτοποιεῖς χωρὶς βοηθόν, ἀκόμη χωρὶς καθαρίστριαν τοῦ διδ/λου.

Γίνεσαι παρήγορος εἰς τὰς συμφορὰς καὶ τ' ἀτυχήματα τῶν χωρικῶν καὶ «συγκινεῖς», ὡς ὁ Goethe ἀναφωνεῖ, τὰς καρδίας τῶν διότι ὀμιλεῖς ἀπ' τὴν καρδίαν σου. Γίνεσαι πιστὸς στρατιώτης τῆς Πατρίδος, σεβόμενος καὶ εὐγενὲς φερόμενος, πρὸς τοὺς συμπολίτας σου, ἐσὺ ὁ διδ/λος εἶσαι ὑπάλληλος τοῦ Κράτους καὶ οὕτω ἐκδηλώνεις καὶ παρουσιάζεις αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος. Γίνεσαι ἀκούραστος εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν μαθητῶν σου, εἰς τὴν ἐξυπρέτησιν τῶν συμφερόντων τῆς ὑπηρεσίας καὶ τοῦ Σχολείου, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν χαρακτήρων τῶν τροφίμων καὶ τὴν ἐφήβων, ἀκόμη καὶ τῶν ἡλικιωμένων.

Μὰ εἶσαι μόνος εἰς τὸ χωριὸν καὶ εἰς τὴν υπαίθρον ἐσὺ. Καὶ μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τούτων τῆς ἐπιβουλεύσεως τῶν χωρικῶν καὶ τῆς ἀγνοουμένης, θριαμβεύεις χωρὶς νὰ ὑπερηφανεύεσαι. Παίρνεις θάρρος κ' ἐλπίζεις διότι «τὰς αὐρίων ἐσὺν ἄμεινον». Γίνεσαι δραστήριος καὶ σπουδαῖος, πιστὸς τῆς Πατρίδος καὶ ἀκούραστος στρατιώτης. Καὶ ἡπῶς ἀπὸ ὀλίγους ἔχει ὁμολογηθῇ ἡ προθυμία σου εἰς τὸ Στράτευμα; Οἱ διδ/λοι, βρὲ παι-

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τού κ. ΣΤ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ Δ)τού Σχολ. Θ)κης

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

3. Πίστις—Πείρα—διδασκτική Τέχνη και Μελέτη.

«Μη φοβηθής αυτόν, πού έσθίριξε την Πίστη επάνω στην Έλπίδα. Τόν είδα στη ζωή να μάχεται, μα πάντα ανίκητο τόν είδα», γράφει ο Ι. Πολέμης. Για κάθε ενέργεια και δουλειά μας, σάν προζύμι, σάν σπόρος και σάν πυρήνα, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η Πίστη, πού έχει την δύναμη να μετακινήσει και βουνά κατά την ρήση του γλυκού μας Ναζωραίου. Η πίστη είναι δύναμη, φώς, μοχλός και κινητήρια δύναμη σε κάθε προσπάθεια, σε κάθε άγωνα της ζωής του ανθρώπου.

Η Πίστη είναι το κέντρο όλων μας των κόπων και μόχθων, η αρχή και το επιστέγασμα σε κάθε μας εργασία, χειρωνακτική και πνευματική. Η πίστη όπλιζει, δυναμώνει, παρωθεί και παρακινεί την ψυχή για έργα ανώτερα, μέγала και αθάνατα, επομένως και διά την πλήρη επίτευχά του σκοπού της Άγωγής του Σχολείου.

Η πίστι θα μας πορακινήσει σε μελέτη, η μελέτη θα μας χαρίσει μαζί με την πείρα της ζωής και σχολικής μας εργασίας την καλή, πλούσια και συγχρονισμένη Διδασκτική Τέχνη του Νέου Σχολείου δια να κατευθύνουμε το καράβι μας στον ασφαλισμένο λιμένα μιας Μόρφωσης και Άγωγής τών μαθητάν μας μέσα στα Σχολεία.

Τό περισπούδαστο έργο του Έπιθ)του Δημ. Σχολείου κ. Δημ. Μάγου «Οι διαφορές του Νέου Σχολείου» στη σελίδα 34 περιλαμβάνει τα εξής στο κεφάλαιο «Η Μέθοδος της Διδασκαλίας».

«Η μεγάλη σπουδαιότητα του προβλήματος της μεθόδου της διδ)λίας φαίνεται, αν σκεφθί κανείς ότι, από τη κατάλληλη

δί μου, είναι ήρωες και πιστοί». «Οι δέποτε τους ανατεθ) το φέρουν εις πέρας. Άριστα υπηρετούν την Πατριδα, οι αξιωματικοί και όπλιται δοξάζουν την Μονάδα τους και την δδηνούν εις την νίκη και την ευημερίαν...».

Μη τόν λησμονείς τόν διδ)λον, αγαπημένη Πολιτεία, διότι σ' έξευγενίζει και σε υπερασπίζεται ενδόξως. Δέν ζητεί «αθλα άρετης» μέγιστα, διότι χωρίς τάχη δημιουργεί άνδρας άριστους... Δικαίωσέ τον. Δός του έπίδα, ήθικην τόνωσιν, και αναγνώρισε την προσπάθειάν του. Θα σε άνυψώσει περισσό-

μέθοδο εξαρτάται ή επίτευξη του σκοπού της άγωγής και της διδ)λίας, τό πιό δύσκολο μέρος του διδασκαλικού έργου είναι ή μέθοδος της διδ)λίας, γιατί άπ' αυτή κρίνεται ή αξία του διδ)λου. Γι' αυτό τό λόγο ό διδ)κός κόσμος με μεγαλύτερο ενδιαφέρον ασχολείται με τη μέθοδο της διδ)λίας, παρά με τά άλλα παιδαγωγικά προβλήματα». Άειοπρόσχητη σκέψη. Παίρνοντας τό σύγχρονο Παιδαγωγικό ρεύμα του Νέου Σχολείου, πρέπει να διδάσκουμε με τις νέες μεθόδους τού σχολείου εργασίας, με μεθόδους, πού στηρίζονται γερά στις ψυχολογικές, Παιδαγωγικές και βιολογικές ανάγκες της ζωής, να είμαστε άριστοι χειριστές τών μεθόδων και πάντοτε να τις συγχρονίζουμε, να τις τελειοποιούμε και να τις ακονίζουμε με τις έκάστοτε νέες αντιλήψεις από γενόμενες έρευνες. Γιατί, για την έκτίμηση της αξίας ενός διδ)λου από τούτ)προϊσταμένου του, συνηθέστατα σάν σπουδαίους γνώμων και σάν προϋπόθεση ευοίωνη, εκλαμβάνεται ό βαθμός της ικανότητός του στη διδασκτική τέχνη, δηλ. ή μέθοδος της διδ)λίας κατά την διεξαγωγή της εργασίας του. Και ή διδ)λία τών μαθητάν με τό νέο σύστημα του Σχολείου εργασίας δέν είναι ευκολότερη από τό παλιό σύστημα τών ειδολογικών σταδίων του Έρβάρτου. Μία διδ)λία με τό πνεύμα, τις άρχες και τις απαιτήσεις του Ν. Σ. πού έχει μεγάλο πλοτό μορφών και μεθόδων, έξ αρχής της βάσει πολλές αξιώσεις, κατά την γνώμη τών παιδαγωγών και την πείρα αútών πού ασχολούνται στα ζητήματα τούτα.

Άπαιτεί μεγάλη, πλατειά, επιστημονική και παιδαγωγική μόρφωση του διδ)λου, συστηματική προπαρσκευή για την καθημερινή διδ)λία, διδασκτική ευκινησία και διδασκτική τεχνική δεξιότητα, άπ' τόν καθένα

τερον άπό την Πολιτείαν του Περικλέους πού κατέστη πρότυπον της οίκουμένης. Ξέρει να θριαμβεύη εις τό έργον του δια σε, ξεύρει και να πεθαίνη ως στρατιώτης, και να ποτίζει με τό αίμα τό χώμα της πού τόσοι ήρωες συνάδελφοί του έπότισαν. Και δέν θ' άργήσει να πραγματοποιηθ) τό ύπέρροχον έκείνο του Leibnitz:

«Δόστε μου δασκάλους και θα μεταβάλλω τόν χαρακτήρα της Εύρώπης σ' έ. να αιώνα».

N. ΣΤΑΜΟΓΙΑΝΝΗΣ

μας. Και μία τέτοια διδ)λία με συγχρονισμένη μέθοδο, είναι πιό ικανοποιητική και καρποφόρα από την εργασία τών 5 ειδολογικών σταδίων του σχολείου τών λόγων και της παθητικής μάθησης.

Γι' αυτόν τόν λόγο ό κάθε διδ)λος έχει ύποχρέωση ήθική και εκπαιδευτική, ν' ανανεώνει τις δυνάμεις και τις μεθόδους του και να αυτομορφώνεται συνεχώς με τη μελέτη και την πείρα, πού είναι δύο μεγάλοι διδ)λοι της ζωής μας. Άποτέλεσμα της μεθοδικής μελέτης και έφαρμογής τών δσων μελετούμε στη βάση της ζωής, την Πράξη, είναι ή Πείρα, πού είναι ό καλύτερος και αλάνθαστος οδηγός και διδ)λός μας. Η πείρα είναι άποτέλεσμα και άπόρροια της καθημερινής εργασίας μας, πού αναδεικνύει τόν λειτουργό της Παιδείας σε καλό χειριστή της τέχνης του και βαθυστόχαστο γνώστη της παιδικής διαγωγής και ψυχής μέσα στη τάξη του.

Και ό διδ)λος καταχτώντας τη παιδική ψυχή, άποχτώντας Πείρα, είναι ύποχρεωμένος να σκορπά παντού φώς, αλλά να λυών, όπως ακριβώς λυώνη ή λάμπα, ή όποια στέκει πάντα αναμμένη για να φωτίζει και όσο περισσότερο φωτίζει, τόσο περισσότερο λυώνει» γράφει πολύ χαρακτηριστικά ό έπιθ)της Δημ. Έκπαιδευσας κ. Κων)νος Μπάλλας στο ώρωτό του βιβλίου «Τά Βασικά Έκπαιδευτικά Προβλήματα». Ό πραγματικός διδ)λος είναι παιδαγωγός τών παιδιών, τού σπιτιού, της κοινωνίας του, είναι φορέας και φάρος πολιτισμού. Για ν' άνθέξη και ν' ανταποκριθ) στο πολυμερές αυτό έργο του, πρέπει διαρκώς ν' άνεφοδιάζεται, να όπλίζεται επιστημονικά, έγκυκλοπαιδικά, φιλοσοφικά, ήθικά, άλλως καταγίνει έπαγγελματίας δίχως αξία, ένας αριθμός δίχως οντότητα άτομικότητα, ένας άνώφελος κοινωνικός έργατης, ένα άχθος άρούρης της Παιδείας.

4. Πνεύμα δημιουργικό, προοδευτικό και πρωτοβουλία.

Ό συγγραφέας του νέου βιβλίου «Η Ένιαία Διδ)λία» συνάδελφος κ. Δημ. Κουτορβάλας γράφει κάπου έντυπωσικά κι' δημιουργικά παρακάτω: «Έξ άλλου έχω τάξει πρό πολλού έμαυόν εις την χορείαν τών συναδέλφων έκείνων, τούς όποιους χαρακτηρίζει ή Άνησυχία, ή Άναζήτηση και ή Δημιουργία». Μάλιστα κύριοι συνάδελφοι. Τό διδασκαλικό μυαλό, ή διδασκαλική ψυχή, πρέπει πάντα νάχουν άγρυπνα κι' άνοιχτά μάτια, να βλέπουνε πάντα προς τά μπρός, να δημιουργούνε, να πλάθουν ανθρώπινες ψυχές και κοινωνίες μαζί, πού νάχουνε σά σκοπό της ζωής τους την Πρόοδο και τόν Πολιτισμό. Η έκπολιτιστική στάθμη του λαού μας πάντα πρέπει ν' άνυψώνεται και ό δείκτης να νά δείχνει μεγάλους αριθμούς στην κορυ-

φή της Πυραμίδος του πολιτισμού. Κι' αυτός είναι ό λόγος, πού τά Διδ)λεία πρώτα, οι Άκαδημίες τώρα, φροντίζουνε για την έπιλογή τών καλυτέρων, τών ικανοτέρων, γιατί έχομεν άνάγκη δημιουργίας αξίων διδασκάλων, πού νάχουν χαλυδωμένη ψυχή, μόρφωση έγκυκλοπαιδική, βαθειά και πλατειά, πίστη, άφοσίωση και ζήλο προς τό έργο τους. «Άληθώς λέγω ύμιν έάν έχητε πίστιν ως κόκκον σινάπεως, έρείτε τω όρει τούτω, μετάβηθ) έντευθεν έκεί και μεταβήσεται και ούδέν άδυνατίσει ύμιν» γράφει ό Εύαγγελιστής Ματθαίος. Ό σημερινός διδ)λος, όπλισμένος με τά σύγχρονα επιστημονικά μέσα της τέχνης του, έφοδιασμένος με την μεγάλη δύναμη της Πίστης, πρέπει νάχη πνεύμα δημιουργικό, προοδευτικό και ν' αναλαμβάνη πρωτοβουλίες. Πάντα να βαδίζει προς τά μπρός, να γίνη πρωτοπόρος, γιατί «Έμπρός τών έργων τών τρανών, πάντ' άνοιχτ' είν' οι δρόμοι» όπως πολύ σωστά λέγει ό ύμνος του Ε. Σ. Ν. δια τά μεγάλα ξεκινήματα. Κι' όπως γράφει ό Άγγελος βιολόγος και παιδαγωγός Σπένσερ «Η ιδεώδης άγωγή δέν δύναται ν' άσκηθ) υπό ανθρώπων άκρατάν τών έαυτών όρμων, άσυμπαθών και περιορισμένου πνεύματος, άλλ' άπαιτεί ανθρώπους κερτημένους τας ύψιστας ιδιότητες της ανθρωπίνης φύσεως».

Ό διδ)λος είναι ή ψυχή της έκπαίδευσης και τού πολιτισμού μιας κοινωνίας. Αυτός μοναχά μπορεί να δώσει σάρκα και όστα σε κάθε αξιολογική Ιδέα, σε κάθε ανθρωπιστική και αναγεννητική της κοινωνίας μας προσπάθεια, πού νάχη σχέση με την πρόοδο, τόν πολιτισμό, την άναγέννηση. Όπου υπάρχει διδ)λος με μυαλό δημιουργικό, με πρωτοβουλία, δηλ. με την πραγματική σημασία της λέξης, έκεί όλα τά ζητήματα πηγαίνουνε καλά κι' άρχοντικά προς την πρόοδο και την Άρετή.

Όπου ζει και βασιλεύει ό πραγματικός, προοδευτικός και δημιουργικός διδ)λος, με συναίσθηση της ιερής άποστολής του, έκεί στ' αλήθεια γίνεται μία πραγματική δημιουργία, ένα έργο, ώρωτο και πολιτισμένο, μία αξιέπαινη κι' αξιοθαύμαστη εργασία. Έκεί αυτόματα, όλα τά ζητήματα λύονται και δέν υπάρχει ζήτημα πού να μην εύρίσκει τη λύση του.

Κι' αντιθέτως, όπου δέν υπάρχει ό άληθινός, ό δυνατός κι' έμπνευστής διδ)λος, έκεί όλα φωτοζώονε, ύποσιτίζονται, καρκινοβατούν και όλα τά προβλήματα, μικρά και μεγάλα, μένουν άλυτα, ξεκάρφωτα, και τά πάντα σκορπίζονται, διαλύονται, ανατρέπονται, γιατί λείπει ή δημιουργική πνοή, ή μεγάλη έμπνευση, λείπει ό πλάστης τών ψυχών κι' ό μελετητής τών ανθρωπίνων χαρακτήρων, ό πραγματικός διδ)λος, «τά καλά κόπους

ΤΟ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ*

Τού Κ. Γ. Δ. ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΥ, Δ/λου 14ου σχολείου Πειραιώς

Είς την εισήγησίν μου αυτήν, θά μεταφέρω απλώς και μόνον τὰ ὅσα ἐπιτέλεσα ὡς δ/λος μονοτάξιου, ἀπόρροια μελετῶν καὶ πείρας μου, χωρίς νὰ καταπιασθῶ με ὀνόματα παιδαγωγῶν καὶ παιδαγωγικῶν ὅρων.

Τὰ περισσότερα ἔτη τῆς δ/κῆς μου ζωῆς, τὰ πέρασα εἰς μονοτάξια σχολεῖα, ἐκεῖ ὅπου ὁ δ/λος καταβάλλει ὑπεράνθρωπες προσπάθειες, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς

* Περιλήψη ἀπὸ μακροσκελεστάτην εἰσήγησίν του σὲ παιδαγωγικὸ συνέδριο. Εἰσηγήσεις καὶ μελέτες γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ μονοτάξιου ἐλάβαμε ἀρκετές. Περιλήψεις μερικῶν ἀπ' αὐτὰς θά δημοσιεύσουμε μετὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς παρούσης.

Χ. Π.

κτῶνται. Χρειάζεται προσπάθεια, ἰδρώτας, ἀγῶνας, θέληση γερή, ἀπόφαση μεγάλη γιὰ νὰ πετύχουμε τὸ ὠραῖο καὶ καλὸ. Ἡ πολιτεία θέλει ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ἀνθρώπους ν' ἀποφασίζουν, νὰ ἐνεργοῦν καὶ νὰ πιστεύουν σὲ ἀκατάλυτες ἀξίες τῆς ζωῆς.

Τέτοιους ὅμως ἀνθρώπους ὁ διδ/λος, ποὺ δὲν ἔχει πίστη, δὲν μπορεῖ νὰ παρασκευάσῃ. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ μας, τονίζουμε ὅτι, ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι ἡ πίστις στὸ ἔργο μας, στὴν ἀποστολὴν μας. Ἕνας Γάλλος φιλόσοφος καθηγητῆς, πολὺ ψυχολογημένα γράφει κάπου:

«Ὁ σκεπτικισμὸς τῶν διδασκάλων εἶναι διὰ τὴν ἀγωγὴν περισσότερον ἐπικίνδυνος καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀμάθειάν των». Δὲν ἔχει ἄδικο.

5. Σὰν συμπεράσματα χρήσιμα

Ἀπὸ τούτῃ τῇ σύντομῃ μελέτῃ, μπορούσαν νὰ βγοῦνε σὰν χρήσιμα συμπεράσματα τὰ παρακάτω, γιὰ κίνητρα τῆς ἐργασίας μας.

I. Γενικὰ ὁ διδ/λος πρέπει νὰ μελετᾷ καὶ νὰ καταχτᾷ τὴ σύγχρονη παιδαγωγικὴ ἐπιστήμην. Ἀνάγκη τὰ φυσικὰ του δῶρα, τὶς κληρονομικὰς του προδιαθέσεις νὰ καλλιεργῇ, νὰ πλουτίζῃ με ἐπικτητὰ δῶρα, δηλ. με δεξιότητες με τὴν γενικὴν του ἐπιστημονικὴ, ἐγκυκλοπαιδικὴ καὶ φιλοσοφικὴ του μόρφωσιν καὶ με τὴν εἰδικὴν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ διδ/λου προε-

τὴν ἀποστολὴν του, ἐκεῖ ὅπου χρειάζεται συνεχὲς ἐργασία ἐκ μέρους του, χωρίς ἀνάπαυλα ἡμέραν καὶ νύκτα, ἵνα ὁδηγήσῃ μαθητὰς καὶ ἐνήλικες, ὁλόκληρον δηλαδὴ τὸν πληθυσμὸν τοῦ χωριοῦ, εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν σκοπὸν ποὺ ὀρίζουν οἱ θεμελιώδεις σημερινοὶ θρησκευτικοί—κοινωνικοὶ καὶ ἐθνικοὶ κανόνες.

Τὰ πῶς πολλὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος μας, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς κατὰ μικρὰς κοινότητος ἢ συνοικισμοὺς κατακτιήσεως τῆς, ἀνήκουν εἰς τὸν τύπον τοῦ Μονοτάξιου, με ἀρκετὰ πολλάκις μεγάλων ἀριθμὸν μαθητῶν, δυσανάλογον δι' ἓνα δ/λον.

Οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων τούτων, ὡς προερχόμενοι ἐξ οἰκογενειῶν ἀγροτῶν καὶ κτηνοτρόφων, εἶναι οικονομικῶς πτωχοὶ καὶ πνευματικῶς κατώτεροι τῶν μαθητῶν τῶν ἀστικῶν κέντρων, φέροντες πολλάκι

τοίμασία καὶ συγχρονισμένη διδασκαλικὴ πείρα του.

II. Ὁ διδ/λος πρέπει, διὰ νὰ μὴ χιτίζῃ πάνω στὴν ἄμμο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον καὶ τὴν ἐφεση πρὸς τὴν μόρφωσιν, πρέπει νάχει βαθειὰ ριζωμένη πίστιν καὶ πρὸς τὴν ἀποστολὴν του καὶ πρὸς τὶς αἰώνιες ἰδεολογικὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰτὶ ἡ πείρα μᾶς διδάσκει ὅτι, ἡ θερμὴ καὶ ζωηρὴ πίστις ἀσκεῖ μεγάλη ἐπίδρασιν καὶ εἶναι μεγάλο καὶ νικηφόρο ὅπλο τῆς καρδιάς τοῦ διδ/λου γιὰ τὴν ἀσφαλὴ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μόρφωσιν τῶν μαθητῶν.

III. Πάντοτε ὁ διδ/λος νὰ προσανατολίζεται πρὸς τὶς νεώτερες ἐρευνες καὶ ἀνακαλύψεις τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ εἶναι πνεῦμα ἀνήσυχον, δημιουργικὸ, θηλυκὸ, παραγωγικὸ καὶ πολιτισμένον, γιὰτὶ μέσα σ' ἓνα σχολεῖο εἶναι προτιμώτερον ἓνας καλὸς καὶ ἀξίος τῆς ἀποστολῆς του διδ/λος, ἕνας τέλειος, μὴ διδ/κὴ προσωπικότης, ἀδιάβλητος στὸ βίον, καὶ στοὺς τρόπους ἀνεπιλήττος, καὶ ἄριστος στὶς ἐμπειρίες, ὅπως τὸν θέλει ὁ Πλούταρχος, παρὰ αἱ μέθοδοι, τὰ προγράμματα, τὰ διδακτικὰ μέσα καὶ ὅργανα, τὰ πολυτελὴ διδακτήρια, γιὰτὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι μηδέν, ὅταν ἀπὸ τὸ σχολεῖο λείπει ὁ ἱκανὸς καὶ ἄριστος διδ/λος, ἡ προζύμη τῆς ἀγωγῆς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ σχολείου μέσα σὲ μιά περιοχὴ, μικρὴ καὶ μεγάλη.

ΣΤΕΦ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ

μαζί των καὶ τὸν ἰδιωματισμὸν τῆς γλωσσικῆς προφορᾶς, ζήτημα τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἀρκετὰ δύσκολον τὴν συνεννόησιν διδασκοντος καὶ διδασκομένου.

Ὁ ἀγροτικὸς καὶ κτηνοτροφικὸς αὐτὸς πληθυσμὸς, ἀπὸ μόνον τὸν δ/λον περιμένει τὴν λύσιν τῶν ἀπασχολούντων αὐτὸν προβλημάτων, τὸν δ/λον βλέπει ὡς ἐκπρόσωπον τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸ χωρίον του, αὐτὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς πνευματικὸς ὁδηγὸς του, ἀφοῦ ἡ μοῖρα τὸν ἀδίκησε καὶ τὸν ἔφησε εἰς τὸσον χαμηλὸν μορφωτικὸν ἐπίπεδον.

Καὶ σὰν νὰ μὴν ἐφθαναν τὰ βάσανα τοῦ διδ/λου ἔως ἐδῶ, εἰς τοῦτον καταφεύγουν καὶ οἱ ἄλλες δημόσιες ὑπηρεσίες, ἵνα αὐτὸς ἐνεργήσῃ ἔργα ἕνεκα τῆς ἀρμοδιότητός του, ὡς λ.χ. ἔργα προνοίας, διανομῶν, στατιστικῶν κλπ.

Καὶ ἀφοῦ ὁ μεγάλος αὐτὸς λαχνὸς ἔπεσε στοὺς δικούς ὤμους, θά πρέπει αὐτὸς νὰ εἶναι μέγας, γιὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπαισθηθῇ τὸ τεράστιον φορτίον τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνουν ὅλα αὐτὰ, πρέπει νὰ μὴν τοῦ λείπουν ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἔργον του, νὰ μὴν στέκῃ οὐδ' ἐπὶ στίγμῃ, ἀλλὰ διαρκῶς ν' ἀσχοληταὶ καὶ νὰ καταπνέεται με κάθε ζήτημα, τὸ ὁποῖον προσφέρεται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πολυσχιδοῦς ἔργου του. Πῶς ἂν ἐκτιμηθῇ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν καὶ θὰ γίνῃ ὁ πραγματικὸς τῆς ὁδηγός. Τότε ἀγαπηθῇ ἀπ' τὸ λαὸ καὶ θὰ γίνῃ τὸ νδάλμα του.

Ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτεία πρέπει νὰ τὸν ἐνισχύσῃ εἰς τὸ ἔργον του, παρέχουσα συγχρόνως ἀνάλογον τοῦ ἔργου του καὶ τῆς ἀποστολῆς του οικονομικὴν ἐνίσχυσιν, ἵνα μὴ ὁ στόμαχος εἶναι κενὸς καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης τοῦ τὸν ἀπασχολεῖ καὶ τὸν μαρμαζώνει πρὸς βλάβην τῆς κυρίας ἀποστολῆς του καὶ δημιουργίαν κακῶν ἐντυπώσεων εἰς τὴν κοινωνίαν, ἕνεκα τῶν δυσμενῶν οικονομικῶν συνθηκῶν του.

Πρέπει ἐν ὀλίγοις ὁ δημ/λος νὰ πάρῃ τὴν ἀρμοῦσαν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, λόγῳ τῆς τῶσον σοβαρᾶς ἀποστολῆς του, καὶ νὰ σπᾷς ἡ ἐπικρατοῦσα ἀντίληψις περὶ «δασκαλάκου».

Τὸν λόγον εἰς τοῦτο ἔχει ἡ πολιτεία κατὰ πρῶτον λόγον, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸς οὗτος ὁ δ/λος.

—Τί μπορεῖ νὰ κάμῃ δ/λος ρακένδυτος καὶ πεινασμένος; Ὅσον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀγάπην κι' ἂν ἔχῃ πρὸς τὸ ἔργον του, παίζει καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τὸν ρόλον τῆς.

Ἡ ἐργασία τοῦ δημ/λου εἰς τὸ μονοτάξιον δὲν κλεινεται μέσα στοὺς τέσσαρες τοίχους τοῦ δ/ριου. Ἐχεῖ εὐρύτερους ὀρίζοντες καὶ δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς

δύο κύκλους, ἐργασία ἐσωσχολικὴ, ἐργασία ἐξωσχολικὴ.

Μὲ ἀφετηρίαν λοιπὸν τὸν διαχωρισμὸν αὐτὸν τῆς ἐργασίας, θὰ προσπαθῶ σύντομην ἑκθεσὶν τῆς ἐν γένει ἐργασίας μου.

ΕΣΩΣΧΟΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Παντοῦ, ὅπου κι' ἂν ὑπρέτῃς εἰς μονοτάξιον, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃς εἰς τὸ ἔργον σου, ἔθετα ἐξ ἀρχῆς τοὺς ἐξῆς σκοποὺς πρὸς πραγματοποιήσιν του.

1) Ἐξασφάλισιν ὑποφερτοῦ Δ/ρίου καὶ 2) Ἐφοδιασμὸν τοῦ σχολείου με ἀπαραίτητα θρανία, ὄργανα, ἔπιπλα, ἐποπτικὰ μέσα, μαθητικὴν βιβλιοθήκην καὶ σχολικὸν κήπον ἢ γάστρας πρὸς καλλιέργειαν φυτῶν.

Ἐὰν πάντα ταῦτα πραγματοποιηθοῦν, θὰ εἶναι εὐχάριστη ἡ ἐργασία εἰς τὸ σχολεῖον, τὸσον διὰ τὸν δ/λον, ὅσον καὶ διὰ τοὺς τροφίμους. Θὰ εἶναι μαγνήτης τὸ σχολεῖον, θὰ τραβᾷ καὶ θὰ συγκρατῇ τοὺς πάντας.

Οὐδέποτε δ/λος μονοτάξιου εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ, ἀνευ τῶν προϋποθέσεων τούτων.

Πολλάκις διεπίστῳσα, πὼς ὅσον τὸ δ/ριον εἶναι ὑποφερτόν, καλίσθητικόν καὶ πλούσιον μετ' ἀνωτέρω ὅλκιαν, συγκρατεῖ περισσότερον πλησίον τοῦ μαθητὰς καὶ δ/λου, συνεχῶς ἐργαζομένου, ἐνῶ ἀντιθέτως, ἐρείπων καὶ γυμνὸν σχολεῖον, ἔχει τ' ἀντίθετα ἀκριβῶς ἀποτελέσματα.

Ἀλλὰ ποῦ θὰ εὐρεθῇ τὸ χρήμα δι' ὅλα αὐτὰ; Ποῖος θὰ γίνῃ ὁ ἐνσάρκωτος τῆς ἰδέας αὐτῆς; Ποῖος θὰ κινήσῃ τὰ μουχλιασμένα τέλματα στὶς καρδιὰς τῶν χωρικῶν γιὰ νὰ γίνουν οἱ σκέψεις αὐτὲς πραγματικότητες;

Οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ἀρμόδιος, παρὰ ἓνας, «ὁ Διδάσκαλος». Ἐχὼν πάντοτε κατὰ νοῦν τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς, ἀλλ' ἔχων ὑπ' ὄψιν μου, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν δεινὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς χώρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ μεμψιμοῖρον τῶν κατοίκων, προσπαθῶ ν' ἀνεύρω τὶς χρηματικὰς πηγὰς μέσα εἰς τὸν κύκλον τοῦ περιβάλλοντος ὅπου ζῶ, διότι ὅση δῆποτε κι' ἂν εἶναι δεινὴ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς γύρω μας κοινωνίας, ὑπάρχουν πάντοτε οἱ μυστικὰς ἀκένωτες πηγῆς. Λίγος ἐνθουσιασμὸς, λίγο κέρφι, λίγη ἀγάπη εἰς τὸ ὠραῖον μας ἔργον, — ἐργατικὸς καὶ προθυμία, καὶ τότε ὅλα θ' ἀνατείλουν ρόδινα.

Πρῶτῃ καὶ θεμελιώδεις πηγὴν προσφοράς, θὰ παρουσιάσω οἱ ἴδιοι οἱ πτωχοὶ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε μὲν μετὰ τὴν μικρὰν χρηματικὴν τὴν ἀρωγὴν, ἄλλοτε δὲ μετὰ τὴν ἀκούραστον καὶ ἀνεξάντλητον προσωπικὴν τὴν ἐργασίαν, δημιουργοὺν πραγματικὰ θαύματα. Ἀρκεῖ

μόνον ο δ)λος νά γνωρίζη τὰ πιάνη τὸν σφιγμόν των, νά τυγχάνη ἐκτιμήσεως ἀπὸ πάσης πλευρᾶς γενικῶς, καὶ τότε μὲ τὸ πιὸ ἐλαφρὸν πῆδημα τοῦ κουμπιού, ὅλος ὁ μηχανισμὸς τοῦ χωριοῦ, ἄνθρωποι, διάφορα μεταφορικὰ μέσα καὶ ζῶα, θὰ τεθοῦν αὐτομάτως εἰς κίνησιν. Καὶ τότε πλέον θ' ἀρχίσουν καταφθάνοντας ἐνισχύσεις καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν. "Οἱ πλέον προσφέρουν ὡς λ.χ. σύλλογοι, σωματεία, ὁμογενεῖς ἐξωτερικοῦ, ἄτομα οικονομικῶς ἰσχυρά.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς θὰ εἶναι ἀκράτητος καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἐπιδιωκόμενον.

Ἐδοκίμασα πολλὰς ὥς τώρα φορές καὶ ἔλυσα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ δ)κὸν ζήτημα μὲ μόνους βοηθοὺς τοὺς πιὸ πάνω παράγοντας. Μόνον χρειάζεται πίστις κι' ὅλα φθάνουν εἰς αἴσιον πέρας. Ἀρκεῖ νὰ ἐκτιμηθῇ ὁ δ)λος ἀπ' τὸ χωρικό, κι' αὐτὸς ὁ ίδιος πλέον ἀγράμματος χωριάτης, θὰ γίνη ὁ ἀκούραστος βοηθὸς τοῦ καὶ ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ πάσης προσφοράς πρὸς ἐπίτευξιν παντὸς σχολικοῦ σκοποῦ.

Ἀλλὰ σὰν ν' ἀκούω ἀντιρρήσεις. Ἐμπόδια, φωνάζουν, τρεμερὰ θὰ βροῦμε εἰς τὴν δημιουργίαν τοιούτων μεγάλων ἔργων χωρὶς τὴν κρατικὴν συμπαράστασιν.

—Ναί, δὲν λέγω ὅτι μύρια ἐμπόδια καὶ δυσκολίας θὰ παρουσιάζονται τακτικῶς, ἀλλὰ ἐπαναλαμβάνω, μὲ στρατηγικὴν καὶ τακτικὴν ἀνάλογον, θὰ τὴν ὑπερπηδοῦμε καὶ σιγά-σιγά οἱ ἀντιστρατευόμενοι εἰς τὸ ἔργον μας, θὰ γίνουν πιστοὶ σύντροφοι καὶ συνεργάται μας. Χρειάζεται πίστις καὶ ἐνθουσιασμὸς ἀκατάβλητος. Χρειάζεται ζωὴ καὶ δραστηριότης ἐκ μέρους μας. Ἀπαιτεῖται δ)λος στρατηγός, δ)λος ἀεικίνητος, δ)λος προσωπικός, δ)λος ποῦ νὰ συγγικὴν τὴν ἀνθρωπίνην μάζαν. Τότε ὅλα τραβοῦν αὐτομάτως καὶ γοργῶς πρὸς τὸν σκοπὸν μας. Τὰ εἶδα, τὰ ἐξῆσα, τὰ ἐκαμάρωσα καὶ γι' αὐτὸ τὰ πιστεύω ὡς τὰ περιγράφω. Τοιούτο-τρόπος θὰ ἐξαλείψωμε ἀπὸ τὴν συνειδήσιν τοῦ "Ελλήνος καὶ τὴν κακὴν ἰδέαν περὶ «δασκαλάκου», διότι μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ καὶ τὰ ἄλλα ποῦ κατατῆρα θὰ περιγράψω, θὰ φανοῦμε ποιοὶ πραγματικῶς εἴμεθα καὶ ποῖον ἔργον ἐπιτελούμεν εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀσκέτως ἀν ἀκόμη δὲν ἐφθάσαμε εἰς τὴν ἀρμόζουσαν τῆς ἀποστολῆς μας θέσιν. "Ὅμως θὰ φθάσωμεν.

Καθαρῶς δ)κὴ ἐργασία

Ὑπεράνω ὅμως τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, διὰ τὴν ἀποδοτικώτεραν λειτουργίαν τοῦ μονοταξίου Δημοτικοῦ σχολείου, θεμελιωδεστάτη προβάλλει ἡ καθαρὰ διδακτικὴ ἐργασία, χωριζομένη εἰς δύο σπουδαῖα ἰσότηματα εἶδη ἐργασίας.

1) Κοινὴ ἐργασία δ)λου καὶ μαθητῶν

μιᾶς τάξεως ἢ τμήματος τάξεων συνδιδασκομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ

2) Σιωπηρὰ ἐργασία τῶν μὴ ἀπασχολουμένων μαθητῶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ δ)λου μὲ ἄλλην τάξιν ἢ τμήμα.

Ἐπάνω εἰς τὰ δύο αὐτὰ σκέλη στηρίζεται ὁ ἐν γένει ὁργανισμὸς τῶν Μονοταξίων. Καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ἓνα τῶν δύο τούτων σκελῶν, ἔστω καὶ ἐλαφρῶς ἀσθενήσῃ, ὁλόκληρος ὁ σχολικὸς ὁργανισμὸς θὰ προσβληθῇ. Ἐκεῖ λοιπὸν εἶναι τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς ὅλης σχολικῆς ἐργασίας εἰς τὸ μονοτάξιον, ἀπ' ἐκεῖ ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ ἁρμονικὴ λειτουργία τοῦ σχολείου τούτου.

Ἄλλος ὅμως, ὁ ὁποῖος δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοὺς τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τοῦ μονοταξίου, εὐθὺς ἀπὸ τὴν σύνταξιν τοῦ ὁρολογίου προγράμματος, δ)λος ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει ἐργασίαν μονοταξίου ἀπροετοίμαστος, τὸσον ὡς πρὸς τὴν κατοχὴν ὑπ' αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας ὕλης, ὅσον καὶ τῶν μεθοδικῶν κανόνων ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν καὶ διάταξιν τῆς ὕλης, καὶ ἐν συνεχείᾳ δ)λος ποῦ ἐκ τῶν προτέρων δὲν καθορίζει τὸν ἐπιδιωκόμενον δι' ἐκάστης δ)λίας ἐιδικὸν σκοπὸν, εἶναι καταδικασμένος εἰς πλήρη ἀποτυχίαν.

Κι' ἂν πάντα ταῦτα ἰσχύουν γενικῶς δι' ὅλους τοὺς τύπους τῶν σχολείων, ἰδιαιτέρως καὶ μεγαλυτέραν ἀπαιτήσιν ἔχει τὸ μονοτάξιον.

Εἰς τὰ πολυτάξια σχολεῖα, ὑπάρχει ἡ εὐχέρεια καὶ ὁ χρόνος, ἐνῶ εἰς τὸ μονοτάξιον, εἶναι τὸσος ὁ φόρτος τῶν καθημερινῶν μαθημάτων, εἶναι τὸσον τεράστιον τὸ πῆδημα ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν, λόγω τῆς διαφορᾶς ἡλικίας καὶ πνευματικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν, καὶ λόγω διαφορᾶς ἐπιδιωκόμενων δι' ἐκάστην τάξιν μερικῶν σκοπῶν ἐκ τῆς δ)λίας ἐκάστου μαθήματος, ὥστε ἀπαιτεῖται σοβαρὰ προετοιμασία τοῦ διδόντος, διότι ἄλλως τοῦ Μονοταξίου ἡ λειτουργία χαλαρώνεται, καὶ δ)λος καὶ μαθητῆς ὑποφέρουν ἀπὸ ἀνίας καὶ νευρικότητος, φαινόμενα ἀποδεικνύοντα ὅχι καλὴν καὶ ὁμαλὴν λειτουργίαν σχολείου, ἀλλὰ τόπον ἀγγαρίας διὰ τὸν δ)λον, καὶ δομᾶτιον δεσμοτῆριον διὰ τοὺς μαθητάς.

Ὁ διδ)λος τοῦ Μονοταξίου πρέπει νὰ εἶναι πανεπιστήμιον καὶ μελετηρὸς, διότι ὁλόκληρος ὁ κύκλος τῶν προσφερομένων γνώσεων, δίδεται ὑπὸ τούτου καὶ μόνον, καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἐκπαιδευτικόν, ὁ ὁποῖος θὰ φοραθῇ παρὰ τῶν μαθητῶν ὡς μὴ κατέχων τὴν ὕλην, ὡς ἀπροετοίμαστος.

(συνεχίζεται)

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ Ο ΚΑΡΚΙΝΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τοῦ κ. Ι. Κουτσαυτάκη, δ)λου Χανίων

Εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ Σχολείου τῆς ζωῆς εἰσέρχεται διδύχησις ἔχει ἀνεγνωρισμένην ἄξιν διὰ τὴν ζωὴν δηλαδὴ διὰ τὴν πλουτίει, ἐξυπνώνει, ἐξιδανικεῖν καὶ προάγει αὐτήν. "Οτι δὲν ἔχει ἄξιν διὰ τὴν ζωὴν εἰσαγόμενον εἰς τὸ σχολικὸν πρόγραμμα προσκόπεται, διαστρέφει καὶ φθισαῖ τὴν ζωὴν τοῦ σχολείου.

Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ σχολείου τῆς ζωῆς εἴτε αὐταὶ ἐκδηλοῦνται ὡς σωματικὴ ἀγωγή, εἴτε ὡς προαγωγὴ τῶν βιομηχανικῶν, ἐπαγγελματικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἱκανότητων καὶ δεξιότητων; εἴτε ὡς πολιτικὴ ἱκανότης, εἴτε ὡς ἠθικοθρησκευτικὴ δύναμις, εἴτε ὡς ἱκανότης τοῦ ἀπολαμβάνειν καὶ διαθέτειν τὸν χρόνον τῆς ἀναπνυχῆς, ἔχουν ὡς βάσιν, ὡς πρῶτα ἀπαραίτητα ἐφόδια τὰ οὐσιώδη ἐκπαιδευτικὰ μέσα, ἀνάγνωσιν γραφῆν καὶ ἀριθμητικῆν.

Ἐνας μερικὸς σκοπὸς τῆς ἀναγνώσεως εἶναι ὅτι δι' αὐτῆς ὁ ἀνθρώπινος ἐπιτυχάνει τὸ πλεῖστον τῆς μορφωσεώς του, διότι ἡ ἀνάγνωσις εἶναι τὸ σπουδαιότερον στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ἰσχυρότερος παράγων του. τὸ δὲ βιβλίον εἶναι ἡ βάση ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ.

Διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἐπιδιώκεται ἡ ἁρμονικὴ μόρφωσις τοῦ νοεῖν καὶ συναισθάνεσθαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ κατεύθυνσις τῆς βουλήσεως. Ἀνάγνωσις εἶναι ἡ δύναμις ἡ ἱκανότης τοῦ μετατρέπειν ὠρισμένα σύμβολα εἰς ἐννοίας καὶ σκέψεις.

Γραφὴ δὲ εἶναι ἡ μετατροπὴ τῶν σκέψεων καὶ ἐννοιῶν εἰς σύμβολα. Τὰς δυνάμεις καὶ ἱκανότητας αὐτὰς αἱ ὁποῖαι εἶναι μέσα στοιχεῖα καὶ οὐσιωδέστατα διὰ τὴν καθόλου ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἀναλαμβάνει νὰ ἀναπτύξῃ τὸ σχολεῖον διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ ζωτικῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς.

Βοηθητικὰ καὶ ἀπαραίτητα μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἀνωτέρων σκοπῶν, εἶναι τὰ καλὰ καὶ γεμᾶτα ἀπὸ ζωῆν ἀναγνωστικά. Ἐχομεν ἀναγνωστικὰ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως, ἀναγνωστικὰ τῆς μέσης ἀναγνώσεως, ἀναγνωστικὰ διὰ τὴν δευτέραν, τρίτην καὶ τεταρτέραν τάξιν, καὶ ἀναγνωστικὰ τῆς ἀνωτάτης φιλολογικῆς ἢ καλολογικῆς ἀναγνώσεως διὰ τὴν πέμπτην καὶ ἕκτην τάξιν διὰ τὰ ἐξατάξια σχολεῖα καὶ διὰ τὴν πέμπτην, ἕκτην, ἑβδόμην καὶ ὄγδον τάξιν διὰ τὰ ὁκτατάξια. Τὰ ἀναγνωστικὰ ὡς μέσα ἐκπαιδευτικὰ διὰ τὰ ὁποῖον προορίζονται, πρέπει νὰ πληροῦν ὁρισμένους ὁρους κοινωνιολογικοῦ, ψυχολογικοῦ, παιδαγωγικοῦ καὶ τεχνικοῦ.

1ον. Ἀναφερόμεθα εἰς τὴν ὕλην των,

ἀφοῦ ἔχομεν διαγράψει τὸν σκοπὸν των. Ἡ ὕλη των ἐκλέγεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ περιβάλλοντος τοῦ τροφίμου, τὴν εὐρύτεραν παγκόσμιον ζωὴν, ἀπὸ τὴν πείραν τοῦ παρελθόντος, τὴν σταδιοδρομίαν τῆς φυλῆς τὸν ἢ τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς. Ὑλὴ ἡ ὁποία νὰ ἔχῃ ὑπερτάτην ἐκπαιδευτικὴν ἄξιν. Ὑλὴ ἡ ὁποία νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἀναγνωστικὴν ἱκανότητά του εἰς τὸ maximum.

2ον. Ἡ ὕλη τῶν ἀναγνωστικῶν ἡ προωρισμένη διὰ μίαν τάξιν βασίζεται ἐπὶ τοῦ ἤδη ἀποκτηθέντος λεξιλογίου τῶν τροφίμων. Λεξιλόγιον τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι κατὰ μέσον ὅρον γνωστὸν εἰς τὸν ἐπιστημονα συντάκτην τοῦ ἀναγνωστικοῦ καὶ τὸν διδάσκαλον. Δι' ἐκάστην τάξιν ἐκλέγεται ἀναγνωστικὴ ὕλη ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀναγνωστικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν διανοητικὴν δύναμιν τῶν τροφίμων.

3ον. Εἰς τὴν ὕλην αὐτὴν ὑπάρχει καθωρισμένον τὸ ἄγνωστον, τὸ ἐπὶ πλέον ποσὸν τῶν λέξεων, ἐκφράσεων καὶ ἰδιωτισμῶν πράγματα ἄγνωστα εἰς τὸν τροφίμον, γνωστά ὅμως εἰς τὸν διδάσκαλον ὁ ὁποῖος θὰ τὰ καταστήσῃ γνωστά, ζωτικὰ καὶ δυναμικὰ εἰς αὐτόν.

4ον. Ὁ γλωσσικὸς οὗτος πλοῦτος, ὁ νέος, ὁ ἄγνωστος εἰς τὸν μαθητὴν κατανέμεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παιδαγωγικῶν κανόνων καὶ νόμων εἰς ὅλην τὴν ἀναγνωστικὴν ὕλην ἡ ὁποία θὰ τροφοδοτήσῃ τοὺς μαθητὰς ὠρισμένης τάξεως κατὰ τὸ ἐν λόγῳ σχολικὸν ἔτος.

5ον. Ἡ διάταξις τῆς ὕλης ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶναι διατεταγμένον καὶ διαβαθμισμένον τὸ νέον λεξιλόγιον βαίνει ἐξελικτικῶς ἐκ τῶν ἀπλῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων εἰς τὰς πλέον συνθέτους καὶ πλέον πολυπλόκους ἐκ τῶν εὐκόλων εἰς τὰς δυσκολώτερας, ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς γνωστὰς ἐννοίας εἰς τὰς πλέον ἀγνώστους, ἐκ τῶν ἐννοιῶν τοῦ γνωστοῦ περιβάλλοντος εἰς τὰς ἐννοίας βαθμιαίως ἀπομακρυνόμενων περιβαλλόντων, ἀπὸ τὰς ἐννοίας καὶ σκέψεις τοῦ σημερινοῦ εἰς τὰς τοῦ παρελθόντος, ὅπως ὥστε ἐκάστη διδακτικὴ ἐνότης ἢ μάθημα νὰ προπαρασκευάζῃ συνειδητῶς τὸ ἐπόμενο.

Κατὰ τὴν γνώμην μας ἕκαστον νέον μάθημα δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ πλέον τῶν 10 ο)ο ἀγνώστους λέξεις, διότι κινδυνεύει νὰ ἀποτύχῃ τοῦ σκοποῦ του.

7ον. Ἡ ἀναγνωστικὴ ὕλη πρέπει νὰ διδῇ ἐμφανῶς οἰσαστικὴν καὶ τελικὴν εἰς τὸ νέον τοῦτο λεξιλόγιον.

8ον. Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ εὐρίσκῃ καὶ νὰ ἀποχωρίζῃ ἀμέσως τὸ ἄγνωστον διὰ τὸ κατευθύνῃ ὅλας του τὰς

δυνάμεις και πρωτοβούλους ενεργείας, όπως τοίτο αποκτηθή υπό των μαθητών του.

9ον. "Όπως τοίτο αποκτηθή και καταστή γλωσσική εξίς της ζωής του και αποκτηθή αναγνωστική δεξιότης του αναγνώσκων δρθώς μετ' ούσαιστικόν ύφους έντυπώσεως, και άμέσον μετατροπής των αναγνωσκομένων συμβόλων εις έννοίας και σκέψεις έν τω έλαχιστοτάτω χρονικώ διαστήματω. Ούτω πως γίνεται γνωστός και εισέρχεται εις την ζωήν του τροφίμου ο λεξιλογικός πλούτος, ο όποιος θά αποκτηθή κατά τόν έν λόγω σχολικόν έτος, ο δέ διδάσκαλος εργάζεται συνειδητώς ευμεθόδως και επί τη βάσει ώρισμένου σχεδίου διά την πραγμάτωσιν του σκοπού τούτου και την ανάπτυξιν της αναγνωστικής ικανότητος και δεξιότητος του μαθητού την όποιαν ούτοι πρέπει να αποκτήσιν κατά τό έτος εκείνο. Η ύλη των αναγνωστικών πρέπει να είναι ποικίλη εναγκαλιζόμενη όλας τās φάσεις της ζωής του περιβάλλοντος, διότι μη λησμονώμεν ότι πραγμάτωσις του μερικού τούτου σκοπού της άγωγής έχει άπότερον σκοπόν την πραγμάτωσιν του σκοπού της ζωής.

Η ύλη των αναγνωστικών της άνωτέρας αναγνώσεως περιλαμβάνει επί πλέον φιλολογικά και καλλολογικά στοιχεία. Η ύλη αυτή δίδει άπορμήν και είναι τό πεδίο της διδασκαλίας της έφηρμοσμένης γραμματικής προς άπόκτησιν της δρθής ζωτικής γλώσσας. Δίδει άπορμήν και ποικιλομόρφους αείτας διά την χρήσιν του νέου λεξιλογίου μέχρις ότου τοίτο καταστή εξίς.

Τά αναγνωστικά πρέπει να είναι έλκυστικά την όψιν και την εμφάνισιν, με ώρας καλλιτεχνικάς εικόνας παρμένας από την ζωήν, με ευάναγνωστον τύπον ταξιθετημένου καλλιτεχνικώς ούτως ώστε να μην κουράζη τους όφθαλμούς του αναγνώσκοντος.

Τά αναγνωστικά πρέπει να είναι τυπωμένον επί καλού χάρτου και να μην φθείρεται άμέσως λόγω της συχνής χρήσεως.

Αντί όμως της έπιστημονικής αυτής εργασίας τί δίδεται εις τους μαθητάς των σχολείων μας; Ένα τυχαίον αναγνωστικόν συγχαθέν υπό διδασκάλου τινός, ή οίονδηποτε άλλον ο όποιος είχε υπ' όψει τον μόνον τών παραθέσει άρετάς κεφάλαια, την ύλην κλόπησε από διάφορα βιβλία ή συνέγραψεν ο ίδιος, τό συμπύλημα αυτό τό όποιον άνόμισεν αναγνωστικόν της τάδε τάξεως, δίδεται εις τους μαθητάς μας διά να μάθουν άνάγνωσιν.

Ο γλωσσικός τραγέλαφος της διγλωσσίας των αναγνωστικών των Δημοτικών σχολείων φέρει σύγχυσιν εις τό παιδικόν μυαλό. Άγνωσύνται ως επί τό πλείστον αί ψυχικά ανάγκαι του παιδιού της ύπαιθρου. Τά περισσότερα κεφάλαια σχεδόν όλα είναι παρμένα από της ζωής και τά ενδιαφέροντα του παιδιού της πρωτευούσης και των πόλεων.

Τό πρωχό άγροτόπαιδο δέν καταλαβαίνει τί διαβάζει, δέν είναι ικανόν να νοιώσει και να συγκινήθη με τέτοιον περιεχόμενον αναγνωστικού. Η παιδική ψυχή είναι άνίκανος να άφομοιώσει όλον αυτό τό όλικόν σε δρθαίς δημιουργική. Έλάχιστα κομμάτια εύρίσκει κανείς εις τό σημερινά μας αναγνωστικά παρμένα από τό δημοτικά μας τραγούδια και τους κορυφαίους Έλληνας ποιητάς και διηγηματογράφους γραμμένα διά τους μαθητάς, αλλά και τά υπάρχοντα μάλλον διά μεγάλους είναι κατάλληλα, δι' αυτό όσον και εάν προσπαθώμεν δέν θά μπορούμεν να άπαντήσουν οί μαθηταί μας κατάλληλον ύφους και λογικήν άνάγνωσιν.

Αναλαμβάνει κανείς να διδάξη ένα κεφάλαιον εύρίσκει και μέχρι 50 οιο άγνώστους λέξεις, ύλην μη έχουσαν ούδεμίαν εκπαιδευτικήν αξίαν, ύλην δυσανάλοτον προς τās δυνάμεις των μαθητών, ύλην όλως διόλου άκατάλληλως διατεταγμένην, μηδεμίαν ένότητα ή σχέσιν έχουσαν με την ζωήν του τροφίμου.

Υλην ούδόλως προάγουσαν και εμπλουτίζουσαν αυτήν, ύλην ούδόλως αναπτύσσουσαν την αναγνωστικήν αυτού ικανότητα ύλην μη άφομοιώσιμον λόγω της υπερβολικής δυσκολίας, πολυσπλόκητος άφηρημένων και άκατανοήτων έννοιών, έκφράσεων και πολυπληθών άγνώστων λέξεων, ούτως ώστε ο διδάσκαλος δέν εύρίσκει τόν μίτον να εξέλθη εις τό φώς, την πραγματικήν ζωήν, ούτε ο μαθητής δύναται να έπικοπήσιν και αντίληφθῇ την αναγνωστικήν του κατάστασιν για να γνωρίξη πού βιάζει και τί του συμβαίνει. Όλα γύρω του είναι άσυνείδητα μηχανικά. Ίδού τί καλό καρκίνον του προγράμματος της Δημοτικής μας εκπαιδεύσεως. Έφ' όσον εύρισκόμεθα και άνεχόμεθα αυτήν την κατάστασιν οί μαθηταί των σχολείων μας θά άποφοιτούν εξ αυτών χωρίς να έχουν άνεπτυγμένη την αναγνωστικήν των ικανότητα εις τόν πρόποντα βαθμόν τόν άπαιτούμενον διά την ζωήν.

Η Έθνική Παιδεία άποτελεί πρωταρχικόν παράγοντα προορισμένον να εξυπηρετεί τόν λαόν μας και ο εργάτης ταύτης ο διδάσκαλος είναι φορεύς και δημιουργός πολιτιστικών και έξυπνωτικών αξιών. Τά παιδιά μας θέλουν αναγνωστικά βιβλία έπιστημονικώς συντεταγμένα διά να μάθουν την γλώσσαν των την Έλληνικήν, την λευτήν από τους ξένους, έτσι τόν να δύναται να την χρησιμοποιούν εις τόν τραχύν άγωνα της ζωής. Την επιτυχίαν αυτήν δύναται να την δώση μόνον τό σχολείον της ζωής, διά των αναγνωστικών τά όποια προπαρασκευάζουν τους τροφίμους των διά την ζωήν.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΥΤΣΑΥΤΑΚΗΣ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ

Τού κ. ΔΗΜ. Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΟΥ, Δ)τού 6)ξίου σχολείου Νεστώνης Τριπόλεως

Διά της εργασίας μου ταύτης δέν προτίθεμαι να ύποδείξω ώρισμένο καλούπι εις τό μάθημα της Φυσικής Ιστορίας, γιατί για μένα δέν υπάρχουν τοιαύτα, αλλά άπλως να παρουσιάσω ένα πραγματικόν, μεταξύ των πολλών, τρόπον εργασίας τόν όποιον έφήρμοσα και έγω εις τό μάθημα της Φυσικής Ιστορίας.

Προσεπάθησα ή εργασία μου αυτή να μη ξεφύγη από τις ψυχολογικές και παιδαγωγικές βάσεις του Νέου Σχολείου και να άκολουθήσιν τούς φυσικούς τρόπους μαθήσεως. Διάφορα άναλύσεις του παραστατικού κύκλου των μαθητών επί των φυσιογνωστικών μαθημάτων άπέδειξαν ότι αί παραστάσεις αυτών είναι λίαν πτωχά. Τό παιδί οικειοποιείται ναί τις διάφορους παραστάσεις σύμφωνα με τās διαφόρους παραστατικές σύμφωνα με την έκάστοτε πνευματικήν βαθμίδα εις την όποιαν άνήκει. Μέχρι ήλικίας 11 έτών έχει θαμπήν και φευγαλέαν νόσην και δέν έξετάζει συστηματικώς τά φυσικά όντα, διότι έπικρατεί ή όρμη και ή έπιθυμία προς παρατήρησιν ποικίλων πραγμάτων και φαινομένων. Διά τοίτο ή ύλη των φυσιογνωστικών εις τās κατωτέρας τάξεις δέν θά διδάσκαται σε ξεχωριστά μαθήματα, γιατί τοίτο αντίκειται εις τās σωματικές, ψυχικές και πνευματικές ικανότητες του παιδιού, αλλά θά ένυφανείται μέσα εις όλα τά μαθήματα κατά τό σύστημα της Ε. Σ. Δ.

Από ήλικίας 12 έτών και άνω εργάζεται περισσότερον συνειδητά, διότι αρχίζει να ύποχωρή ή κυριαρχία της φαντασίας και οί έμπειρίες αρχίζουν να γίνονται καθαρώτερες. Κατά την ήλικίαν αυτήν παρουσιάζεται ή νόσην, ή κρίσις και ο συλλογισμός παρνούν την θέσιν τους εις την πνευματικήν εξέλιξιν του παιδιού διά της γενέσεως ένεργειών γνώσεως. Διά τοίτο εις τās άνωτέρας τάξεις ή ύλη θά ξεχωρίζεται από τά άλλα μαθήματα, διότι τό παιδί κατέστη πλέον πνευματικά ώριμο, διά να ξεχωρίξη τό διάφορα άντικείμενα. Τώρα τό παιδί ζητά ακριβείς πληροφορίες, συγκρίνει τά όντα των ξένων χωρών με τās της πατρίδος του για να εύρη τις διαφορές και τέλος τακτοποιεί τās γνώσεις του. Οί νέες αυτές γνώσεις περιέχουν και συνισθηματικόν τόνον, αλλά έπικρατούν στοιχείον είναι τά διανοητικά συνισθήματα, χαρά για την εργασία, για την έρευναν και άνακάλυψιν και τέλος για την τακτοποίησιν των γνώσεων.

Η μορφωτική αξία των φυσιογνωστικών

κων μαθημάτων είναι μεγάλη ως άπαντες γνωρίζομεν έκ της Γενικής Διδακτικής. Διά της ύλης των Φυσιογνωστικών καλλιεργείται τό ενδιαφέρον προς γνώσιν και κατανόησιν της φύσεως, έξελίσσονται αί άνώτεραι νοητική δεξιότητες και άναπτύσσεται ή άγάπη και ο σεβασμός προς την φύσιν και τά φυσικά όντα, ο αυτοσεβασμός προς τό ανθρώπινο σώμα, ο θαυμασμός της θείας σοφίας και ή ανάπτυξις του θρησκευτικού και καλαισθητικού ενδιαφέροντος. Παίζουν δέ άκόμη μεγάλην σπουδαιότητα εις την κοινωνικήν άγωγήν, διότι ο παίς λαμβάνων μέρος σε όμάδα ήτις έλευθέρως εργάζεται, άποκτά τό συναίσθημα της άμοιβαίας έξαρτήσεως, της κοινής ευθύνης και της προθύμου άφοσίσεως προς άλλήλους. Έάν δέ λάβωμεν υπ' όψιν μας ότι ή Έλλάδα είναι κατ' έξοχην χώρα γεωργική διότι τά 65 οιο είναι άγρότες, τά μέγιστα συντελεί εις την παρασκευήν ικανών τροφίμων ώστε να άγαπήσουν την εργασία, τη γή, τό γεωργικό έπάγγελμα, και εις την άπόκτησιν πρακτικών γεωργικών γνώσεων διά την έξάσκησιν του έπαγγέλματος του άγρότου.

Σκοπός της διδύλας των Φυσιογνωστικών διά την Ε' και ΣΤ' τάξιν είναι ή διά των έποπτικών μέσων έμμεσος αὐτοσυναναστροφή των όντων των ξένων χωρών, διά των όποιων θά έπιδιώκηται ή άπόκτησις σταθερών γνώσεων, ή άγάπη και ή εξέλιξις των ψυχικών δεξιοτήτων του παιδιού.

Η έκλογή της ύλης εις την βαθμίδα ταύτην έπικτείνεται και πέραν της πατρίδος του μαθητού διά την γνώσιν άντικείμενων ξένων χωρών και έπειδή τά άντικείμενα ταύτα δέν δυνάμεθα να τά παρατηρήσωμεν άμεσα, διά να όμιλήσωμεν σχετικώς, χρησιμοποιούμεν και έποπτικά μέσα τόν κινηματογράφο, τās εικόνας, τούς χάρτας, Ιχνογραφήματα, όμοιώματα. Πάντας εις την άνωτέραν ταύτην βαθμίδα ή ύλη των ξένων χωρών πρέπει να έχη σχέσιν με τās άνάγκαι των μαθητών και να ύποβοηθή την διδασκαλίαν των άλλων μαθημάτων.

Διά την έπεξεργασίαν της ύλης πρέπει να τηρηται σχέδιον εργασίας τό όποιον οί μαθηταί πρέπει να κατέχουν καλώς διά να προτοιμάζουν βάσει αυτού τό διδασκόμενον. Διά του σχεδίου εργασίας ικανοποιούμεν την άτομικότητα των μαθητών και αναπτύσσομεν την τέχνην

ΤΑ ΣΚΟΙΝΙΑ ΜΑΣ

ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Τού κ. ΔΗΜ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, δηλ. του Ριζιων Παιονίας

Ο λίγο ύποπτος τίτλος μὴ σὲ φοβίση, ἀγαπητέ μου. «Στὸ σπῖτι τοῦ κρεμασμένου δὲ μιλᾶνε γιὰ σκοινί». Μ' ἀφοῦ κά-θε πρᾶγμα ἔχει δύο, ἂν ὄχι πολὺς ὄψεις, τὸ ἴδιο καὶ τὸ σκοινί. Ὑπάρχουν ἄλλωστε λογίων σκοινιά καὶ κάνουν λογίων δου-λειές. Τὰ δικά μας καλὰ ἔργα ἔχουν νὰ παρουσιάσουν κι' ἐλπίζουμε ἡ ἱστορία τους ν' ἀρέσῃ καὶ νὰ διδάξῃ.

Στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου μας (σ' ἓνα χωριὸ τῆς Παιονίας), εἶναι μερικὲς ἀκα-κίες. Ἀπὸ τοὺς κλώνους τους καμμιὰ φορὰ ποὺ τὰ παιδιὰ καὶ μεῖς κρεμασμέ-νοι μὲ τὰ χέρια κάναμε ἀσκήσεις. Μία μέρα καρφώσαμε ἀνάμεσα σὲ δύο τοὺς ἓνα ξύλο, κάπου ἐκεῖ ἀχρηστεμένο. Κά-ναμε λίγες ἀσκήσεις καὶ τὰ παιδιὰ τὴν ἀρπάζαν. Πρόθυμα ὅλα ν' ἀσκηθῶν καὶ νὰ ἐπιδείξουν ἱκανότητες, μᾶς ὑποχρέω-σαν νὰ βάζουμε κάποια σειρά. Ἰδιαί-τερον, ἴδια ζήτησι καὶ χειρότερη, κα-λύτερη θάλεγα, ἀφοῦ κινήθηκε τόσο πο-λὺ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιῶν μας ἀβία-στα κι' ἄκοπα γιὰ κάτι ὠραῖο καὶ τόσο ὠφέλιμο στὴν ἐξάσκηση, ἀνάπτυξη κι' ὑγεία τους.

Γρήγορα καὶ τὰ δύο κρίθηκαν λίγα, ἡ ζήτησι ὅλο μεγάλωνε. Σκεφτήκαμε νὰ βροῦμε σίδερα, σωληνίσκους παλῆους, δὲν μπορέσαμε, τὸ ταμεῖο μας σὲ τέτοιες «πολυτέλειες» δὲν τὴν σήκωνε, θέλαμε ἐκ τῶν ἐνόντων νὰ βολευτοῦμε. Τότε ἤρ-θε ἡ ἐμπνευση τῶν σκοινίων. Γιατὶ τὴ λέμε ἐμπνευση τὰ παρακάτω θὰ δικαιό-λογησούν.

Τεντώσαμε λοιπὸν σὲ δύο ἀκακίες, κάμποσο ψηλά, ἓνα κάπως χοντρὸ σκοι-νὶ στὰ δύο στριμμένο γιὰ νὰ γίνῃ γερὸ κι' ἀκίνδυνο στὰ χέρια.

τοῦ παρατηρεῖν καὶ τὴν ἐρευνητικότητά αὐτῶν. Ἡ ὕλη ἐκτυπώσας καλὸτερον διὰ τοῦ σχηματισμοῦ εἰκόνας, ἐντυπώσεων καὶ χαρακτηρισμῶν. Πρὸς τοῦτο θὰ γί-νεται χρήσις βιβλίων κατ' ἀρχὰς ἀπλῶν κατόπιν μεγαλυτέρων μὲ περισσοτέρας σχετικὰς πληροφορίας, περιοδικῶν, ἐφη-μερίδων, σχετικῶν ἀντικειμένων, ὁμοιο-μάτων καὶ ἐν ἀνάγκῃ μετάκλησις ἐιδι-κῶν προσώπων γιὰ ἀνακοίνωσι πληρο-φοριῶν τῆς ἐιδικότητός των, πάντα στῇ ζῶν τῶν ὄντων. Τέλος ὅταν τὰ παιδιὰ θὰ ἔχουν ἀσκηθῇ εἰς τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς ἐργασίας, τὸ μάθημα θὰ παίρνῃ τὴν

Κάναμε πρῶτα ἀρκετὲς ὥραιες μὲ δύσκολες ἀσκήσεις. Τὶς εἶδαν τὰ παιδιὰ μὲ θαυμασμὸ καὶ περιέργεια καὶ βάλθη-καν νὰ τὴν ἐπαναλάβουν.

Τὶς εἶδαν μ' εὐχαρίστηση καὶ πολλὰ παλληκάρια. Τὴν ἄλλη μέρα πῖο πολλὰ παλληκάρια κι' ἄντρες ἀκόμα παρακο-λουθοῦν μ' ἐνδιαφέρον τὴν ἀσκήσιν μας.

Τὰ παιδιὰ μας δίνουν καὶ παίρνουν καὶ βάζουν τὰ δυνατὰ τους νὰ μᾶς μι-μηθοῦν. Κι' ὅταν μῆκαμε στὸ μάθημα ἦρθαν στὴν αὐλὴ τὰ παλληκάρια καὶ δο-κίμασαν. Μὲ χαρὰ ἀκούγαμε τὰ γέλια καὶ τὴν φωνὴν τους, τὰ μπράβο στους ἐ-πιτήδειους, τὰ περὶ τὰς αὐτῶν ἀδείξι-ους, τῶν δέντρων καὶ τῶν σκοινίων τὸ τρίξιμο, τῶν μεγάλων ἀπ' ἐξω τὸ παρα-κολούθημα.

Τὶς ἐπόμενες μέρες μεγάλωσε ἡ πελα-τεία. Κι' ἄλλα παλληκάρια κι' ἄντρες μαζύ. Τὸ πρᾶγμα ἀσφαλῶς κίνησε ζωη-ρὸ τὸ ἐνδιαφέρον, ἄρεσε πολὺ, καὶ μεῖς γι' αὐτὸ νιώθουμε χαρὰ μεγάλη, γιατί ξέρουμε πόσο μπορεῖ αὐτὸ νὰ ὠφελήσῃ.

Μάλιστα ἦρθαν κοντὰ μας καὶ ζήτη-σαν τὴν πῖο δύσκολη ἀσκήσιν, γιατί στὸ μεταξὺ προώδυσαν, ποὺ στὶς ἀρ-χὲς δυσκολεύονταν. Χρειάστηκε γρήγο-ρα ξανά νὰ προσθέσουμε κι' ἄλλο σκοι-νὶ σ' ἄλλα δέντρα. Κι' ἦταν μὴ χαρὰ, μὴ ἀπόλαυση, ἀλλὰ καὶ μὴ ἱκανοποίη-ση νὰ βλέπῃ κανεὶς σ' ὅλα τὰ ξύλα καὶ σ' ὅλα τὰ σκοινιά κι' ὅπου ἦταν δυνα-τὸν νὰ κρεμαστοῦν παιδιὰ καὶ παλληκά-ρια κι' ἄντρες ἀκόμα καὶ νήπια ν' ἀμιλ-λῶνται καὶ νὰ συνωστίζονται. Καὶ κάτι πῖο ὠραῖο. Μᾶς ξεπέρασαν σὲ λίγο στὴν ἐπιδειξιότητα, παιδιὰ βλέπεις, καὶ τὸ ἀ-νήσυχο μυαλὸ τους καὶ τὸ ἐπιδεικτικὸ

μορφὴν ἀτομικῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἀνα-κοίνωσιν εἰς τὴν τάξιν ὑπὸ τύπον πραγ-ματείας.

Τὰ παιδιὰ τῆς τάξεώς μου ἐγνώριζον πολὺ καλῶς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας ἐ-πὶ τοῦ μαθήματος τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας καὶ ἡ πορεία τῆς διδασκαλίας στηριζό-ταν εἰς τὴν αὐτενεργὴ καὶ αὐτόβουλο ἐργασίαν αὐτῶν. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἐ-γένετο ὑποδειγματικῶς παρουσίᾳ τοῦ προϊσταμένου Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ βλῆου Δημοτικοῦ Σχο-λείου Νεσπάνης.

(Συνεχίζεται)

ΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΟ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟ

Τού κ. ΣΠΥΡ. ΝΟΤΟΠΟΥΛΟΥ, δ/λου Μεσσοβουνίου Καρδίτσας

Ἄξε Κε Διευθυντὰ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε ἀπὸ τὰς πολυτίμους στήλας τοῦ ἀγαπημέ-νου μου περιοδικοῦ σας «Νέον Σχολεῖον» νὰ ἐκθέσω τὰς γνώμας μου ἐπὶ τοῦ ὥς ἀνω θέματος, ὅχι μὲ σκοπὸν νὰ διακριθῶ με-ταξὺ τῶν Συναδέλφων ἢ ἐπιβληθῶ ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ κριθῶ εὐμενῶς ἢ δυσμενῶς καὶ νὰ γίνῃ μὴ εὐρεῖα συζήτησις, ἐὰν θὰ πρέπη τὸ ποδόσφαιρον νὰ παραμεινῇ ὡς παίγνιον τῶν μαθητῶν τοῦ Δημ. Σχο-λείου ἢ ὄχι.

Τρία χρόνια διδασκαλικῆς μου ζωῆς πολλὰς πικρίας ἐπότισε στὴν ψυχὴν μου

πνεῦμα κι' ὁ ἐγωϊσμὸς τους ὅλο καὶ κά-ποια νέα ὠραία καὶ δύσκολη ἀσκηση ἐ-φωρῶσκει.

Κανεὶς δὲ θέλει νὰ ὑστερήσῃ, ὅλοι προσπαθοῦν, ὅλοι ἀσκοῦνται καὶ κάθε μέρα γίνονται καλότεροι. Ντρέπονται βέβαια τοὺς ὀμηλικούς τους νὰ μείνουν πίσω, ντρέπονται μᾶς, ντρέπονται κι' ὁ-ποιοὺν καὶ στὴν κρίση τῶν μεγάλων, ποὺ πάντα γύρω παρακολουθοῦν μ' ἐν-διαφέρον καὶ σχόλια.

Θαυμάζουμε, ἀλήθεια, τὴν πρόοδόν τους σὲ λίγες μέρες! Τὰ πρόσωπά τους λάμπουν ἀπὸ χαρὰ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους, εἰν' ἐκδήλη ἡ ἱκανοποίησις σὲ με-γάλους καὶ μικρούς.

Μιὰ ἀμίλλα εὐχάριστη, εὐγενική κι' ὠφέλιμη γεννηθῆκε ξαφνικὰ ἀνάμεσά τους! Τὰ σκοινιά γίνηκαν ἡ ἀγαπημένη τους ἀπασχόλησις, τὸ πῖο διασκεδαστικὸ παίγνιόν τους, ποὺ τοὺς τραβάει σὰν μα-γνήτης; Ποῦ τοὺς χάνεις, ποῦ τοὺς βρί-σκεις, στὰ σκοινιά! Ποιὸς πρῶτος νὰ κρε-μαστῇ, ν' ἀνεβῇ, ν' ἀκροβατήσῃ. Μαί-μουδάκια λὲς ἀνεβοκατεβαίνουν καὶ κι-νοῦνται στὰ σκοινιά μὲ γρηγοράδα κι' ἐπιδειξιότητα ζηλευτῇ. Τέλειοι στρα-τιῶτες...

Δὲν ἀφήσαμε βέβαια νὰ φτάσουν στὴν ὑπερβολήν, στὰ ἄκρα. Τοὺς δώσαμε ὁδηγίες, ἐξηγήσεις, συστάσεις, τοὺς βά-λαμε τάξιν καὶ σειρά, μήπως διαφορετι-κὰ γίνῃ κατάρχησι καὶ ζημιὰ ἴσως με-γάλη. Καὶ τὸ σπουδαιότερον τοὺς ἐπιβλέ-πουμε πάντα καὶ τοὺς βοηθοῦμε, τοὺς μικροὺς πῖο πολὺ, ποὺ μᾶς διασκεδάζουν ἀρκετά.

Σκεπτόμαστε ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ πῶς τὰ σκοινιά μας πολλὰ διδάσκουν: τοὺς δασκάλους, τοὺς Διηγητοὺς καὶ Κοινοῦτες, τὰ σχολεῖα, τὰ σωματεῖα, τὸ Κράτος. Τὶ δὲ θάβριζε σὲ κάθε χωριὸ ἓνα γυμνα-

τὸ ποδόσφαιρον. Κατῶρθωσε νὰ κατακυ-ριεύσῃ τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν μου, ἔ-γινε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ μόνον κέντρον ἐν-διαφέροντος αὐτῶν, καὶ μοῦ ἀφάνησε κά-θε χαρὰν ἀπὸ τὸ Σχολεῖον. Ἐπίστευα πῶς ἡ συνεχὴς ἐπαφὴ αὐτῶν μὲ τὸ πο-δόσφαιρον θὰ εἶχε ὡς συνέπειαν νὰ ἐμ-φανισθῇ ἡ κόπωση, ὁ κόρος καὶ ἡ ἀπο-στροφή ἀλλὰ συνέβη ὁλως τὸ ἀντίθετον, ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεσις ἔμεινε ἀμείωτος. Ἄσματα—κῆπος—παίγνιόν σχολικόν—χο-ροὶ κατήντησαν ἀνευ μεγάλης ἀξίας καὶ ἡ ἐπιδοσίς των εἰς αὐτὰ ἐγένετο κατόπιν

στήριον πλουτισμένο μ' ἀφθονα ὄργανα καὶ μέσα! Γιατὶ καὶ στὸ πῖο μικρὸ χω-ριὸ νὰ μὴ ὀργανωθῇ;

Τὶ στοιχίζει; Σχεδὸν τίποτε. Καλὴ θέλησις μόνον. Τὶ προσφέρει; Ὅχι ἀπλῶς πολλὰ, ἀνυπολόγιστα καὶ παντοειδῆ ὠ-φέλη! Ἄν δύο σκοινιά στὰ δέντρα τρα-βοῦν κι' ὠφελοῦν τόσο τὰ παιδιὰ, τί θὰ γίνῃ ἂν ὑπάρχουν ὅλα τὰ μέσα; Κι' οὐτε δύσκολα γίνονται. Μὲ λίγη καλὴ θέλησις σὲ κείνους, ποὺ μποροῦν κι' ἔχουν χρέος νὰ ὀδηγοῦν καὶ νὰ βοηθοῦν τὰ νειῶτα στὸ δρόμον τῆς προόδου, τῆς ἠθικῆς καὶ ἐθνικῆς τῆς ὠφέλιμης καὶ ἀποδοτικῆς, μακριὰ ἀπὸ καφενεῖα κι' ὑποπτεῖς ἀπα-σχολήσεις, τίς ὁποῖες δημιουργεῖ φυσικὰ ἡ ἀδιαφορία καὶ παραμέλησις τους, ὅλα μπορεῖ νὰ γίνον. Ὁραματίζομαστε κι' εὐχόμεσθε νὰ ἴδωμε γοργὰ τὰ Ἐλ-ληνόπουλα καὶ στὸ πῖο μικρὸ χωριὸ ἐ-κεῖ στὸ γυμναστήριον, σὺν καθαρὸν ἀέ-ρα καὶ τ' ὠραῖο περιβάλλον, ρόδο κόκκι-να καὶ γελαστά, εὐτυχισμένα ποὺ γεμά-τα σφρίγους κι' ὑγεία, τόσο χρήσιμα σ' αὐτοὺς καὶ στὴ φυλὴν μας, ἀβίαστα, ἐ-λεύθερα καὶ σταθερά, εὐγενικὰ ἀμιλλώ-μενα καὶ τὸ καλὸ, ζητώντας ν' ἀποκοτῶν καὶ σωματικῇ, ρώμῃ, μ' ἐπακόλουθον τὴν πνευματικὴν, μὰ καὶ κοινωνικὴν, ἠθικὴν κι' ἐξύψωσιν πρᾶγμα ποὺ θὰ εἶναι ὠφέλεια ἀνυπολόγιστος ἀξίσις γιὰ τὸ ἔθνος καὶ τὸ μέλλον του.

Ἄς κάνουμε ὅλοι ὅ,τι μποροῦμε γι' αὐτὸ! Καθένας τὸ καθήκον του! Τὸ Κρά-τος βέβαια τὸ πῖο ἀξιο καὶ δυνατό πρῶ-τα; Μήπως κι' οἱ πρόγονοί μας στὰ γυ-μναστήρια δὲ βρῆκαν τὴ δόξα καὶ τὸ με-γαλεῖόν τους; Ἐκεῖ γὰρ γίνονταν οἱ νέοι μας «καλοὶ καὶ ἀγαθοί». Ἄς πάρουν ὁ-λοὶ διδάγμα ἀπ' τὰ σκοινιά μας.

Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

κου πεδίου έπιτυγχάνει ο Έκ. και Παιδαγ. τύπος να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις πάρα πολλών και σημαντικών επί μέρους έπιστημονικών, εκπαιδευτικών, επαγγελματικών και κοινωνικών σκοπών. Και συγκεκριμένως: οι θεωρητικές μελέτες, οι πειραματικές έρευνες, οι εκθέσεις πεπραγμένων, οι αναγνωρίσεις άποτυχιών και σφαλμάτων, ή έξαρσεις έπιτυχιών, ή θέσεις προβλημάτων, ο καθορισμός νέων έπιδιώξεων, ή έπισημάνσεις κινδύνων, ή άπεικόνισης καταστάσεων, ο έλεγχος του παρελθόντος, οι αναζητήσεις αιτιών, οι κοινοποιήσεις πορισμάτων, οι διαπιστώσεις δραστηριοτήτων, οι κρίσεις επί γεγονότων, ο καταλογισμός ευθύνων, οι ύποδειξεις ύποχρεώσεων, οι προτάσεις συγκεκριμένων λύσεων, οι εισηγήσεις ληπτέων μέτρων, οι άποδόσεις τιμών, οι επαγγελματικές έπιδιώξεις, οι βιογραφικές εξιστορήσεις, οι ειδησιογραφικές ένημερώσεις, οι άναγγελίες εκδόσεων κλπ. που φιλοξενούνται στις σελίδες του άποτελούν μορφές της πολυσχιδούς δραστηριότητος για την έξυπνότητα και για τη βελτίωση της Παιδείας του λαού σε τελευταία άνάλυση.

Όταν άποβλέπει σε τέτοιον ύψηλόν και μεγαλειώδη σκοπόν και όταν διαθέτει τόσο ποικιλία προοδευτικών και έξυψωτικών αγώνων, ποιός ήμπορεί να του διαμνησθήσει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κυρίαρχου έξουσίας στον θεωρητικό και στον πρακτικό τομέα μιας ευρύτατης κοινωνικής λειτουργίας, στον τομέα της άγωγής, και της συστηματικής μορφώσεως του λαού;

Παραδεχόμεθα όλοι, ότι δεν ύπάρχει πρόβλημα της Έπιστήμης της άγωγής, ζήτημα που να άφορά την εκπαίδευσι σαν κρατική και έθνική λειτουργία, θέμα που να σχετίζεται με τη μόρφωση και την έξαρσία των λειτουργών και των έποπτικών οργάνων της, που να μην εύρισκη τη θέση του στον Έκ. και παιδαγ. περιοδικό τύπο. Οι στήλες του διατίθενται σε κάθε διανοούμενο και προπαντός σε κάθε εκπαιδευτικόν, που έπιθυμεί να συμβάλει δημοσιογραφικώς στην έξυψωση της Έθνικής-λαϊκής παιδείας και των θεραπευτών της. Οι λευκές σελίδες του άποτελούν τις εύγενεις έπαλξεις διεξαγωγής άτελεωτήτων πνευματικών-θεωρητικών αγώνων για την άποκάλυψη νέων άληθειών, την έπιβολή καινοφανών κατκτήσεων και την άνοδο του πνευματικού, του ήθικου και του υλικού πολιτισμού του έλληνικού λαού.

Τό περιεχόμενό του, που είναι καρπός άόκνων προσπάθειών για τη μετάδοσι νέων παιδαγωγικών συστημάτων, για την επικύρωση άποδοτικότερων διδακτικών μεθόδων, για την έπισημάνση άλλων έπιστη-

μονικών άναζητήσεων, για την ύποδειξη τελεσφορωτέρων πρακτικών μέσων, για την έπιστημονική άρτίωση και για την κοινωνική και ήθική άποκοτάστασι των εκπαιδευτικών λειτουργών, για την έθνική, ήθική, θρησκευτική, κοινωνική, καλαισθητική και φυσική άγωγή των Έλληνοπαίδων και για την άνώψωση της μορφωτικής και πολιτιστικής στάθμης του συνόλου έλληνικού λαού, διαμορφώνει όρθα και έγκυρα έπιστημονικά κριτήρια, άτσάλωνει εκπαιδευτικές συνειδήσεις, διαπλάσσει ύπαλληλικό και έπιστημονικό ήθος, χαράσσει και ύπηρετεί ύπέρτατα ιδανικά.

Με την συνεργασία εκατοντάδων άνήσυχων, εκπαιδευτικών λειτουργών και ένθερμων θιασώτων της νέας Άγωγής και της Παιδείας, συνεργασία, που είναι τό καταστάλαγμα συστηματικής μελέτης, πλουσίας έμπειρίας, έπιτυχών πρακτικών έφαρμογών και ύπερόχου ήθικης έξάρσεως, έπιτυγχάνει ο Έκπαιδ. Παιδαγ. τύπος άφανής μόν εκ πρώτης όψεως, άλλα καταπληκτική, κατά βάθος, άποτελέσματα, για τη διαγνώσι της άξίας τως όποιων άπαιτείται ήρεμη, άπροκάλυπτη και διορατική έρευνα.

Κανείς δεν ήμπορεί να ισχυρισθί, ότι δεν είναι καρποφόρο και έθνικό τό έργο του στην Πατρίδα μας, όταν έπιμορφώνει τους διδασκάλους, διαφωτίζει τους γονείς των μαθητών, ένημερώνει το Έπουργείον Παιδείας και τις κεντρικές ύπηρεσίες άλλων Έπουργείων επάνω σε κεφαλαιώδη ζητήματα (που άφορούν τη μόρφωση και την άγωγή των Έλληνοπαίδων), πληροφορεί την Κυβέρνησι για τις έπείγουσες άνάγκες της Στοιχειώδους Εκπαίδευσως, διαμορφώνει ευμενεστάτη κοινή γνώμη στην έλληνική κοινωνία για την Εκπαίδευσι και τους λειτουργούς της, αγωνίζεται για την ήθική, βαθμολογική και οικονομική άνοδο των λειτουργών της, έρευνά τα προβλήματα των παιδαγωγικών έπιστημών, άναδεικνύει και τροφοδοτεί την Έλ. Παιδαγ. Έπιστήμη με έξαιρέτες έπιστημονικές Ικανότητες, προωθεί και άνακαινίζει τό έργο της βασικής-λαϊκής Εκπαίδευσως και δίδει τό μέτρον της κρίσεως και έκτιμήσεως της έπιστημονικής κατάρτισεως, της συγγραφικής δραστηριότητος, της ήθικής άνατάσεως, της έθνικής έξάρσεως, της κοινωνικής βαθμίδος και της πνευματικής ζωτικότητος του Έκπαιδευτικού κόσμου της Ελλάδος.

Για τέτοιους άφοίους και ίερούς σκοπούς (μορφωτικούς, έρευνητικούς, άνακαινιστικούς, διαφωτιστικούς, καθοδηγητικούς και έν συντομία πολιτιστικούς) εκδίδεται, κυκλοφορεί και αγωνίζεται ως άκαταπόνητος ειρηνικός μαχητής, ο Περιοδικός Έκπαιδ. και Παιδαγωγ. τύπος στή χώρα μας. Τα ιδανικά της Παιδείας, που

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΜΑΣ

Του κ. Ι. ΜΑΛΕΓΙΑΝΝΑΚΗ, Δ/λου Άποστόλων Πεδιάδος

Πολλές φορές βλέπουν τό φως της δημοσιότητος γνώμες διαφόρων, που κατέχουν έξέχουσα θέση στην πνευματική ήγεσία, για την έπίδοσι και τη δύναμι του σχολείου και της εκπαίδευσως, για τό έργο και την άποστολή του δασκάλου, ως και για την Ικανότητα αυτού στο να έπιτύχη και τά καταλάβη τη θέση που του άνήκει.

Έτσι βλέπουμε από τη μία μεριά να χαρακτηρίζεται «Έθνική δύναμις» ή έδρα, και «έργαστήριον συγγυμνασίας πασών των αίσθήσεων» τό σχολείον. Ήγετική άποστολή άναγνωρίζεται στο δάσκαλο, και εις τά «πρόσω» της Έθνικής

πορείας καθορίζεται ή θέση του.

Άπό την άλλη μεριά όμως βλέπουμε να τονίζεται ή άδυναμία και ή ανεπάρκεια του στο να έκπληρώση την άποστολή του, και ή έλλειψις Ικανότητος στο να μεταπηδήση από τά μετόπισθεν, όπου σήμερα εύρίσκεται, εις την πρώτη γραμμή.

Δυσσώζονες προβλέψεις κάνουν, και τραγικές συνέπειες προβλέπουν άν συνεχισθί ή σημερινή κατάσταση του δασκάλου. Τόν κάθε άρμόδιο καλούν στο να συμβάλει και να καταστήση την πνευματική ήγεσία, τό δάσκαλο, Ικανό για την άποστολή του, για τόν προορισμό του.

Άλλα για να έξαγάγη κανείς συμπεράσματα που έχουν σχέση με δόλοκληρο κλάδο, δεν δύναται να προχωρήση επί τη βάσει μεμονωμένων γεγονότων, στοιχείων ή διαπιστώσεων (άσφαλώς τέτοια θα είχαν ύπ' όφιν των ό γνωματεύοντες για ανεπάρκεια κτλ. του δασκάλου) άλλα εξετάζοντας την κατάσταση του κλάδου μας, με σφαιρική ματιά, που να βλέπη ταυτόχρονα άπ' όλες τις πλευρές, σαν σφαίρα, την πραγματικότητα, την άλήθεια, να προχωρή σε κριτική διαπιστώσεις και προβλέψεις.

Έμείς βλέποντας με άδόλωτο μάτι κι' ανεπηρέαστο, τη σημερινή πραγματικότητα, δεν είναι δυνατό να παραδεχτούμε τις έκφραζόμενες γνώμες, κατά τις όποιες ο κλάδος από ανεπάρκεια και άπό έλλειψι Ικανότητος, δεν δύναται να καταλάβη τη θέση που πρέπει να έχη και που του άνήκει, ούδε να θεωρήσμεν βασίλους τους φόβους, ότι θα είναι τραγικές οι συνέπειες, άν συνεχισθί ή σημερινή κατάσταση.

Η σημερινή κατάσταση στον κλάδο, ούδόλως προαινίζει τραγικές συνέπειες, ούτε παρουσιάζει στοιχεία άποσυνθέσεως, σημεία στασιμότητος, ή ένδειξεις άπογοιτεύσεως.

Αντίθετα ο κλάδος με άκαταμάχητα στοιχεία συνθέσεως, με κεντρισμένες και έπιστράτευμένες τις δυνάμεις του, εύρίσκεται περιστοιχισμένος από κάθε άλλη φορά σε όργανο δημιουργικότητος και άνατάσεως.

Με φλογερό πάθος, και κάθε μέρα με γοργότερο ρυθμό, παίρνει την άνηκουσάσ' αυτόν θέση, και άποκλείει διά της δραστηριότητός του, κάθε δυσσώζον προβλεψη.

Κάθε μέρα πλαταίνει κι' αναπτύσσε-

είναι και Έθνικά ιδανικά, γαλουχεί και θεραπεύει στην άπωτάτη έπίδιώξί του. Στην περίληψη 3000ετή Ιστορική-πολιτιστική παράδοσι του Έθνους μας βασίζεται και με άναεωμένους προσανατολισμούς διανοίγει τά πεδία ύψηλωτέρων εκπαιδευτικών έξορμησεων.

Για τέτοια υπέρλαμπρη, Έθνική, κοινωνική και Εκπαιδευτική άποστολή διεξάγει πολυπλεύρους εύγενείς άγώνας. Αυτό είναι και οι λόγοι για τους όποιους οφείλομε όλοι μας να είμεθα συνεπείς συμπαράστάνες και ένθουσιώδεις ένισχυτές του. Για τους ίδιους λόγους οφείλομε σ' εκείνους, που τόν εκδίδουν και τόν διευθύνουν, ειλικρινείς εύχαριστίες και πολλούς επαινούς. Η άναγνώρισις των πολυτιμωτάτων ύπηρεσιών, που προσφέρουν και με οικονομικών θυσίες, πολλές φορές, μας ύποχρεώνει να έξάρουμε δημοσίως τό ύψιστο έργο που έπιτελούν με πίστι άκατάβλητη, με ύπέροχον ένθουσιασμό και με την καταβολή έπιπόνων προσπαθειών.

Μεγάλη τιμή, έμωμένως, άνήκει στον ύπέροχο ήγέτη και καινοτόμο Έκ. Σύμβουλον κ. Ζομπανάκη, στον ένθουσιώδη και άκατάβλητο μεθοδικά άνακαινιστή και πολυγραφώτατον συγγραφέα κ. Πάση, που τιμά μαζί και τόν διδύκο μας κλάδο στον όποιο άνέκει, στον παιδαγωγό φιλόσοφο κ. Παπανούτσο, στον δραστήριο Διευθυντή του Πειραιά. Σχολείου του Παν. μίου Θεοπόλεως κ. Σηροτύρη, στον Ικανώτατο Έπιθ)τή κ. Παυλόπου, στον πολυμαθή Διευθυντή της Π. Ακαδημίας Θεο)ν)θ) Διευθυντή της Π. Ακαδημίας Θεο)ν)θ) της κ. Παπαναστασίου, στον παλαίμαχο και εύθαρση αγωνιστή κ. Τσιτσιπάνη και σ' όλους τους άκατανοήτους έρευνητάς, που συνεργάζονται μαζί τους.

(συνεχίζεται)

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Ἀφθονα βιβλία καὶ περιοδικὰ λάβαμε τὸ τελευταίον αὐτὸ διάστημα. Θὰ τὰ ἀναφέρουμε μὲ τὴ σειρά.

1) **Σπυρ. Καλλιὰφα**: «Τὰ 5 πρῶτα παιδικὰ ἔτη». Ἐκδόσεις Β' (βιβλιοκρισία προσεχῶς).

2) **Θ. Χαραλαμπίδης**: «Παιδεία καὶ Πολιτισμός στὴ σύγχρονη Ἀμερική». Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας Ἀθῆναι 1956 (βιβλιοκρισία προσεχῶς).

3) **Θ. Φωτεινοπούλου**: «Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὰς Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικής, σχῆμα μέγα, σελ. 292Θ)κη 1956, τιμὴ δρ. 70 (βιβλιοκρισία ἐκτενὴς στὸ ἐπόμενο τεύχος).

4) **Κων/νου Μπάλλα**: «Ἡ ἐργασία μας στὸ Νέο Σχολεῖο», Λάρισα, βιβλιοπωλεῖον Τουφεξή, 1956, τιμὴ δραχ. 55.

5) **Ἀντωνίου Ἰσηγόνης**: «Εἰδικὴ Διδακτική», Ρόδος 1953.

6) **Ἰωάν. Σηροτόρης**: «Ἐλαττώματα ἀτομισμού καὶ ἀγωγῆς», Θεσ/κη 1956.

7) **Γεωργίου Ρούσκα**: Ὑποδ/τοῦ Π. Ἀκαδημίας Ἀλεξ/λεως «Διάγνωση καὶ τοποθέτηση τῶν καθυστερημένων καὶ δύσκολων παιδιῶν», Ἀλεξ/νδρουπόλις 1956.

8) **Γεωργίου Ρούσκα**: «Ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ γὰ τὴ ζωῆ», (ποιητικὴ συλλογὴ) Ἀλεξ/νδρουπόλις 1956.

ταί, χάρις σὲ μιὰ διαρκῶς, δραστήρια καὶ πεισματικὴ δύναμι ἀφομοιώσεως, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ταυτόχρονη μὲ τὴν ἀνάπτυξιν ἀντίστασι, ποὺ προβάλλει ἀμυνόμενος γιὰ τὸ ἑγώ του. Ὁ κλάδος πῆρε τὸ δρόμο τῆς ἐξελλίσεως, τῆς ἐξυψώσεως, τὸ δρόμο τὸν ἀνηφορικόν.

Βέβαια κανεὶς ἀντικειμενικὰ κι' ἀνεπρέαστα ἐξετάζοντας τὴν πραγματικότητά, δὲν δύναται παρὰ νὰ παραδεχθῇ ὀρισμένες ἀδυναμίες καὶ σχετικὴ ἀνεπάρκεια σὲ ὀρισμένο ποσοστὸ, ποσοστὸν ὅμως φυσιολογικόν, ποὺ οὐδεὶς κλάδος στερεῖται. Τὸ ποσοστὸν αὐτό, εἶναι ἀλήθεια, πρέπει νὰ ἐκλειψῇ τὸ ταχύτερον ἢ νὰ περιορισθῇ τοῦλάχιστο πολὺ κάτω τοῦ φυσιολογικοῦ, ὥστε νὰ γίνῃ ἀνεπαίσθητον λόγῳ τῆς ἰδιαίτερας ἀποστολῆς τοῦ δασκάλου, καὶ τῆς εὐρύτερας σημασίας τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸς τοῦτο ὅς ἐξετάσῃ καθένας ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν Ἐκπαίδευσιν κατὰ πόσο συμμετέχει στὸ ποσοστὸ αὐτό, γιὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὸ δυναμισμό του, πρὸς τὴν ἐκτέλεσίν, καὶ ὅς ὑπολογίσῃ τὸ βαθμὸν τῆς ἀδυναμίας του, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ στὸ ἐξαιρετικὸν ἐνέργεια ποὺ συνετέλεσε στὴν ἐκτέλεσίν, συντελεῖ στὴ διατήρησιν τοῦ

Ι. ΜΑΛΕΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

9) **Γεωργίου Ρούσκα**: «Ἡ Μέθοδος Decroly στὸ Δημοτικόν—Ἀπὸ τῆ θεωρίας στὴν πράξιν». Ἀλεξ/λις 1956.

10) **Εὐσταθίου Ν. Δευτεραίου**: «Ἡ πρώτη ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ μὲ τὴν ἑλληνικὴν μέθοδο», Ἀθῆναι 1956.

11) **Δήμητрас Κωνσταντούζου**: «Παιδαγωγικαὶ ἰδέαι τῶν Τριῶν ἱεραρχῶν», Ἀθῆναι 1956.

12) **Φωτεινῆς Τζωρτζάκη**: «Σχολικοὶ Συνεταιρισμοί—ὁδηγία ἐφαρμογῆς», Ἀθῆναι 1955 (2ον τεύχος).

13) **Φώτη Παπαστεργίου**: «Τὸ παιδί σου καὶ ἡ Ἀγωγή του». Ἐκδόσις «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» Ἰωάννινα, 1956.

14) **Μιχαὴλ Ρωξάνα**: «Θεραπευτικὴ Παιδαγωγικὴ—ἀνθρωπογνωσία», Χίος 1956.

15) **Κ. Κωνσταντινοπούλου**: «Διδακτικὴ ἰχθυογραφίας, προοπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς», ἔκδοσις Ι. Σιδέρη Ἀθῆναι 1956.

16) **Γεωργίου Σακκά**: «Γεώργιος Κλεόβουλος ὁ Φιλίππουπολίτης», Ἀθῆναι 1956, Τιμὴ δραχ. 20. (Δ)σις Κρίνον 12 Χαλάνδρι).

17) **Ἀλέκου Παπαγεωργίου**: «Ἡ διδ/λία τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας καὶ τὰ βοηθητικὰ τῆς βιβλίας», Ἀθῆναι 1956.

18) **Ἀθανασίου Γιάνγκα**: «Ἱστορία τῶν Θεσπρωτῶν», Ἡπειρωτικὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθῆναι 1954.

19) **Κων/νου Κίτσιου**: «Ἡ προσαρμογὴ τῶν παιδιῶν εἰς τὸ σχολεῖον», Ἰωάννινα 1956.

20) **Θοδωρῆ Βλαχοδημήτρη**: «Τὰ κύμβαλα τοῦ Μενάρου» ἐποῖματά, Ἀθῆναι 1956.

21) **Αἰκατ. Στριφτοῦ—Κριαρᾶ**: «Προβλήματα καὶ ἀνησυχίες τῶν ἐφήβων ἀπὸ γραπτῆς μαρτυρίας τους», Ἀθῆναι 1956.

22) **Γρηγόρη Λιόνη**: «Θουκυδίδου ἐπιτάφιος Πελοπόννησος», Ἀθῆναι 1953.

23) **Ἀλέξη Γιαννακοῦ**: «Καρολῆδες», Ἀθῆναι 1956.

24) **Κατραλῆ—Ε. Δεληβοριά—Θ. Ἀναγνωστοπούλου**: «Ὁδηγὸς ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ», Ἀθῆναι 1956.

24) **Ι. Κωτσάκη**: «Μακάριος», μικρὸ λαϊκὸν δραματικὸν σκῆτς (Δ)σις Γυμνασίου Θηβῶν).

26) **Γ. Σακκά**: «Βιογραφίαι Ἑλλήνων συγγραφέων» Ἀθῆναι 1956. Τιμὴ δραχ. 12.

27) **Σπυρ. Καλλιὰφα**: «Χαρακτηρισμός τῆς ἐποχῆς μας». Ἐκδόσις Χρυσ. Ἐνώσεως Ἐκπαιδ. Λειτουργῶν (ἐξαντληθὲν) σελ. 141, Ἀθῆναι 1953.

28) **Σπυρ. Καλλιὰφα**: «Περὶ ψυχολογικῶν νόμων» ἀνάπτυκτον ἑπιστημ. Ἐπιθεωρ. Φίλος. Σχολῆς 1954—55.

29) **Σπυρ. Καλλιὰφα**: «Ἡ κρίσις τῆς σχέσεως μητρὸς πρὸς τέκνα», αὐτοτελὲς τεύχος. Ἀθῆναι 1956.

30) **Σπυρ. Καλλιὰφα**: «Κρίσιμοι διαταραχαὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας», αὐτοτελὲς τεύχος, Ἀθῆναι 1956.

1. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ συγκεντρώτικὴ Διδασκαλία στὴν πράξιν Β' ἔκδοσις	Δραχ. 20
2. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Ἡ ἀ' ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ μὲ τὴν ἰδεοπτικὴν μέθοδο Decroly Β' ἔκδοσις, δρ.	» 20
3. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Ἡ ἀ' ἀρίθμηση μὲ τὴν συνολικὴν μέθοδο Decroly	» 15
4. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Α'	» 15
5. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Β'	» 15
6. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Γ'	» 15
7. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Δ'	» 15
8. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Ε'	» 15
9. Ε. CLAPARÈDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. ΣΤ'	» 15
10. Ε. CLAPARÈDE: Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Α'	» 25
11. Ε. CLAPARÈDE: Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Β'	» 25
12. Μ. Α. CARROU—HANS AEBLIE: Ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ Dewey	» 15
13. JOHN DEWEY: Πείρα καὶ ἀγωγή	» 15
14. CALLIEN—FONTEYNE: Εἰσαγωγή στὴ μέθοδο Decroly τ. Α' Ἀρχὴ τοῦ Σχολείου Ermitage	» 10
15. FONTEYNE: τ. Β': Ἡ παρατήρηση καὶ ἡ ἀρίθμηση μὲ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
16. Α. CLARET, τ. Γ': Ἡ σύνδεσις τῶν ἰδεῶν, ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία μὲ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
17. FONTEYNE—CLARET, τ. Δ': Ἡ ἔκφρασις, τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ ἄλλα μαθήματα μὲ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
18. I. DEGAND: Ἡ ἀ' ἀνάγνωσις μὲ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
19. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ Πρότυπα Σχολεῖα καὶ τὰ Ν. Προγράμματα.	» 20
20. C. FRINET: Συνεργασία Σχολείου καὶ οἰκογενείας	» 30
21. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ φυσιογνωστικὰ μαθήματα.	» 20
22. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Τὰ τεχνικὰ μαθήματα.	» 20
23. Ε. ΦΕΤΣΗ: Ἡ Γυμναστικὴ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο	» 20
24. MARIA MONTESSORI: Ἡ μέθοδος Montessori στὴ θεωρία	» 25
25. MARIA MONTESSORI: Ἡ μέθοδος Montessori στὴν πράξιν	» 25

Ὁλόκληρη ἡ παραπάνω σειρά χρυσόδετη σὲ 9 τόμους γιὰ σχολικὰ ἐφορκεῖς δρχ. 530. Γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς παρέχεται ἑκπτώσις 20 ο/ο ἐπὶ ἐπεμένων καὶ ἀδέτων.

Γ'. ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
(ΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΑΚΗ - ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ)

1. Τὰ Ἑλληνόπουλα (γιὰ τὴς σχολ. καὶ ἐθνικὰς γιορτές)	δρχ. 10
2. Γιὰ τὴν Δευτερίαν	» 10
3. Στὰ χρόνια τῆς Σκλαβιάς	» 10
4. Στὸ Βωμό τῆς Πατρίδας	» 10
5. Στὸ Βράχο τοῦ Ζαλόγγου	» 10
6. Ἀθάνατη Ἑλλάδα	» 10
7. Χριστουγεννιάτικον δέντρο (γιὰ τὴν Χριστουγεννιάτικην γιορτὴν)	» 10
8. Οἱ ἐξετάσεις (σχολικὴ—παιδικὴ ἐπιθεώρηση)	» 10
9. Ὁ κουφιοκεφαλῆς (κωμῶδιον γιὰ τὴς ἐξετάσεις)	» 10
10. Ἡ κοκκινόσκουφίτσα (μουσικὸν παραμυθόδραμα)	» 10

Καὶ τὰ 10 ἀνωτέρω μικρὰ θεατρικὰ χρυσόδετα σὲ ἕναν τόμο δρχ. 100.

ΧΑΡΗ Σ. ΠΑΤΣΗ

ΤΡΙΠΛΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

- 1) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70×100 και σέ πολυχρωμία δέφφεται Δραχ. 5
- 2) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70×100 και σέ πολυχρωμία δέφφεται Δραχ. 5
- 3) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70×100 και σέ πολυχρωμία δέφφεται Δραχ. 5
- 4) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70×100 και σέ πολυχρωμία δέφφεται Δραχ. 5
- 5) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70×100 και σέ πολυχρωμία δέφφεται Δραχ. 5
- 6) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70×100 και σέ πολυχρωμία δέφφεται Δραχ. 5
- 7) ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70×100 και σέ πολυχρωμία δέφφεται Δραχ. 8

II. ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΟΙ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ (ΤΡΙΠΛΟΙ)

1. Τριπλός χάρτης Κύπρου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) Δρ. 10
2. Τριπλός χάρτης Κρήτης (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
3. Τριπλός χάρτης Πελοποννήσου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
4. Τριπλός χάρτης Στερεάς Ελλάδος (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
5. Τριπλός χάρτης Μακεδονίας (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8

(Σημείωσις: οί χάρτες Θεσσαλίας, Θράκης, Ήπειρου, Δωδεκανήσων και νήσων Αιγαίου θα κυκλοφορήσουν συντόμως. Ανακοίνωσις θα δημοσιευθή στο περιοδικό μας «Νέο Σχολείο»).

III. ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΑΝΑΡΤΗΣΕΩΣ (ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ)

1. Μεγάλος Γεωφυσικός Ελλάδος (1,50X1,05) πανόδετος Δραχ. 150
2. Μεγάλος Πολιτικός Ελλάδος (1,50X1,05) » » 150
3. Μεγάλος Γεωφυσικός Ευρώπης (1,40X1) » » 150
4. Μεγάλος Πολιτικός Ευρώπης (1,40X1) » » 150
5. Μεγάλος Γεωφυσικός Ασίας (1,50X1,05) » » 150
6. Μεγάλος Πολιτικός Ασίας (1,50X1,05) » » 150
7. Μεγάλος Παγκόσμιος Χάρτης (τριπλός) 1,50X1,05 » » 150

Έτοιμάζονται και θα κυκλοφορήσουν προσεχώς α) οί γεωφυσικοί και πολιτικοί χάρτες τής Αφρικής, Αμερικής και Αυστραλίας και β) οί παραγωγικοί—τουριστικοί Ελλάδος, Ευρώπης, Ήπειρων.